

B ü t ü n Y a p ı t l a r ı - 21

PLATON THEAITETOS

Eski Yunancadan Çeviren: Furkan Akderin

say

Platon, hiç kuşku yok ki düşünce tarihinin en önemli ve etkili filozoflarından biridir. Felsefenin kurumsallaşmasına ve felsefede yazılı geleneğin oluşmasına katkıda bulunmuş, iki dünyalı metafiziğiyle bütün bir Ortaçağ düşüncesini belirleyecek olan idealist felsefe geleneğinin başlatıcısı olmuştur. Hristiyan Ortaçağ felsefesine ve İslam düşüncesine etkisi bakımından da ayrıca önem taşıyan Platon, düşünce tarihi boyunca tartışılan tüm problemleri yüzlerce yıl öncesinden ele almış ve ilk büyük felsefi sistemi inşa etmiştir.

Platon'un geç dönem diyaloglarından biri olan *Theaitetos* diyalogu, matematikçi Theodoros ve onun öğrencisi Theaitetos ile Sokrates arasında geçer. Temelde Protogoras'ın "Her şeyin ölçüsü insandır" düşüncesine karşı çıkan Sokrates, bu eksen çerçevesinde "Bilgi nedir?" ve "Filozof kimdir?" sorularını ayrıntılı bir şekilde ortaya koyar. Platon'un bilgi teorisiyle ilgili önemli ipuçları taşıyan *Theaitetos*, en önemli diyaloglardan biridir.

internet satış:
www.saykitap.com

10 TL

Say Yayınları

Platon / Bütün Yapıtları 21

THEAITETOS

Özgün adı: Θεαίτητος

Yayın hakları © Say Yayınları

Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-605-02-0377-6

Sertifika no: 10962

Eski Yunancadan çeviren: Furkan Akderin

Yayın koordinatörü: Levent Çeviker

Sayfa düzeni: Tülay Malkoç

Baskı: Gülmat Matbaacılık

Topkapı/İstanbul

Tel: (0212) 577 79 77

Matbaa sertifika no: 18005

1. baskı: Say Yayınları, 2014

Say Yayınları

Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80

www.sayyayincilik.com e-posta: say@sayyayincilik.com

www.facebook.com/sayyayinlari • www.twitter.com/sayyayinlari

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.

Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul

Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80

internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

PLATON

THEAITETOS

Bütün Yapıtları - 21

Eski Yunancadan çeviren:
Furkan Akderin

say

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

1890

İÇİNDEKİLER

Platon: Hayatı ve Yapıtları	7
Theaitetos	23
Kaynakça	133

Platon

Hayatı ve Yapıtları

Platon, düşünce tarihinin çok okunan, üzerine çok sayıda araştırmaların yapılmış olduğu, etkili ve önemli düşünürlerinin hiç kuşku yok ki en başında gelir. Bunun en önemli nedeni, Platon'un hocası Sokrates ve öğrencisi Aristoteles ile birlikte, etkisini modern zamanlara kadar devam ettirecek olan temel düşünce geleneği olarak Sokratik geleneğin veya teleolojik dünya görüşünün kurucu düşünürü olmasıdır.

Platon, bunun dışında düşünce tarihinde adı pek çok "ilk"le birleşen, yani pek çok şeyi ilk kez olarak gerçekleştirmiş bir filozoftur. Bu "ilk"lerden biri, onun felsefede yazılı geleneği başlatmış olmasından ya da daha doğrusu tüm eserleri günümüze ulaşmış ilk filozof olmasından meydana gelir. Aslında felsefede veya Grek felsefesinde yazılı gelenek, daha önce doğa filozoflarında başlamıştı. Bununla birlikte, doğa filozoflarının varlık konusunda kaleme almış oldukları *Peri Physis* [Doğa Üstüne] adlı denemelerden hiçbirisi günümüze erişmemiş, onlardan bize sadece birtakım fragmanlar kalmıştır. Sonra gelen ve felsefeyi, deyim yerindeyse gökyüzünden yeryüzüne indiren Sokrates ise, insan zihnini tembel-leştirdiğine inandığı için yazılı söze pek bir değer vermemiş ve fikirlerini yazıya dökmemişti. Oysa Platon, sadece kendi düşüncelerini değil, fakat Sokrates'in de görüşlerini aktarmak amacıyla, pek çok felsefeci veya Platon yorumcusuna göre, sadece felsefe değil, aynı zamanda birer edebiyat şaheseri olan diyaloglar yazmıştı.

Platon'un adıyla birleşen bir diğer "ilk" ise, bu kez onun felsefeyi veya felsefi araştırmayla felsefe eğitimini kurumsallaştıran ilk düşünür olmasına işaret eder. Buna göre o, İtalya ziyaretlerinin birinin ardından Atina'ya dönünce satın aldığı bir bahçenin etrafını çitlerle kapatıp üzerine derslikler inşa ettirmiş ve böylelikle tarihin tanıdığı ilk yüksek eğitim ve araştırma kurumu olarak Akademia'yı vücuda getirmişti.

Platon adıyla birleşen üçüncü "ilk", bu kez onun felsefe tarihinin tanıdığı ilk büyük sistemin kurucusu olmuş olmasına işaret eder. Buna göre Yunan'da felsefi düşüncenin ilk temsilcileri olan Presokratik düşünürler "doğayı keşfederken" sadece tabiat felsefesiyle meşgul olmuşlardı.¹ Sonra gelen ve "*psukheyi* keşfeden" Sokrates ile Sofistler ise merkezinde insanın olduğu etik ve siyaset felsefesi ağırlıklı bir sosyal felsefeyle uğraşmışlardı. Oysa Platon, sadece metafizik ve doğa felsefesi veya moral ve politik felsefe üzerine yükselen bir sosyal felsefe yerine, felsefenin bütün alt disiplin veya dallarını ihtiva eden dev bir sistem inşa etti. Felsefenin bütün konu ve problemlerine yer veren bu sistemde metafizik ya da varlık felsefesiyle epistemoloji, temeli ya da ana zemini meydana getirir. Sistemin bu iki temel disiplini ya da alt dalını, varlık-bilgi-değer sürekliliğini temin edecek şekilde tamamlayan diğer iki dalı etik ile siyaset felsefesidir. Platon'un sisteminin, merkezden dışa doğru gidecek şekilde diğer halkaları eğitim felsefesinden, estetikten, bilim felsefesinden oluşur.

Hayatı

Platon dünyaya, Atina'da MÖ 427 yılında gelmişti. O, Sparta'yla yapılan savaşın son dört ya da beş yılı boyunca

1 Bkz. F. M. Cornford, *Sokrates'ten Önce ve Sonra* (çev. U. C. Akın), Ayraç Yayınları, Ankara, 2003, ss. 9-10.

ca savaşacak yaşta olduğuna göre,² ilk gençlik yıllarında Atina'nın yaşadığı bütün sıkıntı ve çalkantılara yakından tanıklık etmişti.

Adaemintos ve Glaukon adında iki kardeşi ve Potone adında bir de kız kardeşi vardı. Soylu bir ailenin çocuğuydu. Sadece annesi Periktione tarafından değil, fakat babası Ariston tarafından da Atina'nın en soylu ailelerinden birine mensuptu.³ Nitekim babasının soyu Kodros'a, annesinin soyu Solon'a kadar geri gidiyordu.⁴ Anne tarafından Otuzlar Cuntası'nın önemli isimlerinden olan Kharmides ve Kritias'ın akrabasıydı. Onun ocukluğu ve gençliği aristokratik bir ortamda, edebiyat ve felsefeye dönük ilginin gelenekselleşmiş olduğu bir çevrede geçmişti.⁵ Grek aristokrasisinin gelenek ve normlarına göre yetiştirilen Platon, askerlik görevini, yine zengin bir ailenin çocuğu olması dolayısıyla, muhtemelen süvari birliğinde yapmıştı.

Aynı Grek aristokrasisinin geleneklerine göre gençliğinde jimnastikle uğraşan Platon'un gerçek adı, büyükbabasının isminden dolayı Aristokles'ti. Argoslu güreşçi Ariston'un yanında beden eğitimi gören filozofa Platon adı beden gücünden veya göğsünün genişliğinden dolayı hocası tarafından verilmişti.⁶ Diogenes Laertios'un belirttiğine göre, gençliğinde lirik ve dramatik şiirler yazmış ve bir ozan olmayı istemiş olan Platon bu türden bütün eserlerini ve tragedyalarını, Sokrates ile tanışıp onun ğrencisi olduktan sonra yakmıştır.⁷

2 W. T. Jones, *Batı Felsefesi Tarihi*, cilt 1, Klasik Düşünce (ev. H. Hünler), İstanbul, Paradigma Yayınları, 2006, s. 163.

3 T. Brickhouse-N. D. Smith, "Plato", *Internet Encyclopedia of Philosophy*.

4 W. K. C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, vol. 4, Cambridge, Cambridge University Press, 1975, s. 10.

5 E. Zeller, *Grek Felsefesi Tarihi* (ev. A. Aydoğan), İstanbul, İz yayınları, 2001, s. 164.

6 Diogenes Laertios, *nl Filozofların Yaşamları ve öğretileri* (ev. C. şentuna), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, III 4.

7 Diogenes Laertios, *age*, III 5.

Gerçekten de Sokrates'in öğrencisinin şairlerin sözde bilgisi veya bozuk politikacıların demagojisiyle yetinmesi mümkün gibi görünmüyordu. Yine Sokrates'le tanışmadan önce doğa felsefesiyle meşgul olmuş, doğa filozoflarının eserlerini incelemenin yanında, Herakleitosçu Kratylos'un kişisel öğretiminden geçmişti. Gerçekten de onun ailesinde politik önderlik neredeyse gelenekselleşmiş bir faaliyet ya da iş haline gelmişti. Yakınlarının teşvik ve telkinlerine rağmen, politik kariyerden olduğu kadar, tragedya yazarlığı ve doğa felsefesi araştırmalarından da vazgeçmesini temin eden şey, hep aynı neden, Sokrates'le tanışması oldu. Sokrates ile tesis ettiği yakın münasebet, onu sadece doğa felsefesinin değil, fakat tragedya ve politikanın da çürük zemininden uzaklaştıran en önemli etken oldu.

O, Atina'nın gücünün ve ihtişamının dorukta olduğu döneme tanıklık edememişti; ama Perikles demokrasisinde, politik gerileme ve moral çöküntünün tohumlarını bütün açıklığıyla gözlemlene imkânı bulmuştu. Savaş bozgununun ertesindeki çöküntü yıllarını, Atina'yı bozguna götüren rüşvetçi ve beceriksiz demagogların hâkimiyetinin yarattığı yıkıma tanıklık etmişti. Makedonya kralı Philippos'un Yunan kent devletine nihai darbeyi indirdiği tarihten on yıl önce, MÖ 327 yılında ölmüştü. Buna göre, hayatının akışını değiştiren birinci olay Sokrates'le tanışmasıydı. Onun sayesinde sanat ve edebiyatla uğraşmaktan, reel siyasete girmekten vazgeçip felsefeye yönelmişti.

Onun hayatının akışını tümünden değiştiren ikinci ve çok daha dramatik olay, söz konusu koşullar altında hocasının başına gelenler oldu. Gerçekten de *Yedinci Mektup*'ta cunta idaresi sırasında Atina'nın yaşadığı tarihsel olayları anlatan Platon önce cunta üyelerinin başlangıçta beyan etmiş oldukları niyetlere sadık kalacaklarını ve devleti adalet yoluna sokacaklarını düşündüğünü söyler. Fakat sonra da diktatörlüğün sonuçlarına ve tiranların "eski dostlarından birine,

gelmiş geçmiş en âdil insana" reva gördükleri muameleye tanık olunca, ne kadar büyük bir hayal kırıklığı yaşadığını belirtmeden yapamaz.⁸ Bir süre sonra demokrasi yeniden tesis olunca, demokratik idarenin başlangıçtaki dikkati ve özeni karşısında yeniden umutlanan Platon'un son umutlarını da, Sokrates'e verilen ölüm cezasının infazı tüketmiştir. O, işte bu olayın ardından politik krize bildik reformlar yoluyla bir çözüm bulunamayacağına, hasta ve aciz devlete anayasa ya da rejim değişikliğinden ibaret bir ıslah teşebbüsünün en küçük bir yararının olamayacağına kanaat getirmişti. Çağdaş politikada mevcudiyetini tespit ettiği iki büyük kusurun, Yunan uygarlığının daha önceki dönemlerde yükselişinde etkili olan demokrasinin sonunu hazırlamasının kaçınılmaz olduğunu düşünmesine yol açmıştı. Her şeyden önce, güya bilgi kılıfı altında ortaya çıkan cehaletin demokraside uzman ve profesyonelin değil de, vasatı ve amatör olanın hâkim olmasıyla sonuçlandığını savunan Platon açısından demokrasi, Atina'da sadece cahilin hatalı yönetme hakkı anlamına geliyordu.⁹

Platon'un çağdaş politikada teşhis ettiği ikinci büyük kusur, devletin kurum ve hizmetlerinin kendi bencil çıkarlarının peşinde koşanlar tarafından doldurulmasına yol açan azgın bireycilik ruhuydu. Özel olarak oligarşinin kendine özgü yanlısını veya olumsuzluğunu ifade eden söz konusu bireycilik, ona göre, kent devletinin zengin ve fakir, tahakküm edenler ve bastırılanlar olarak ikiye bölünmesiyle sonuçlanıyordu. Toplumu ve devleti düşman kamplara bölen bu durum ve olumsuzluğun temelinde ise politikaya da sirayet eden madde veya para aşkı vardı. Demokrasiye özgü cehalet ya da amatörlik ile oligarşinin olduğu kadar demokrasinin de bir özelliği olan politik çıkarıcılık ve bireyci-

8 Platon, *Mektuplar* (çev. F. Akderin), 354b, Say Yayınları, İstanbul, 2011.

9 W. J. Korab-Karpowicz, "Plato's Political Philosophy", *Internet Encyclopedia of Philosophy*.

lik, onun gelecekte hedef alacağı düşmanlar olarak Platon'un bilincine, işte bu dönemde yerleşmişti.

Antik kaynakların bildirdiğine göre, Sokrates'in infazının ardından, Platon, diğer Sokratesçilerle birlikte, muhtemelen güvenlik nedeniyle, Megaralı Eukleides'in yanına sığınmıştı.¹⁰ Sonraki on iki yıl boyunca, o büyük ölçüde, Sokratik diye nitelediğimiz ilk dönem diyaloglarını yazmış ve bu arada, gözlem ve deneyim yoluyla görgüsünü arttırma ve düşüncesini derinleştirme yönünde kimi teşebbüslerde bulunarak seyahat etmiştir. Gittiği ilk yer matematik bilgisini geliştirmesine imkân sağlayan, daha sonra *Devlet*'te savuna-çağı genel veya sınıflar arası bir iş bölümü ilkesini öğrendiği "kadim harikalar diyarı" Mısır'dır.

İkinci yer ise meşhur matematikçi Theodoros ve Tarentumlu bilumum Pythagorasçılarla tanışmasını sağlayan İtalya'dır. Burada Philolaos ve ona bilim, felsefe ve politikanın ideal bir sentezine erişme yönünde önemli açılımlar sağlayan Arkhytas'la tanışan Platon, özellikle Arkhytas aracılığıyla I. Dionysos'un sarayına takdim edilir. O, muhtemelen prens üzerinde tesis edeceği nüfuzdan faydalanarak, bu dönemde önemli ölçüde oluşturmuş olduğu politik fikirlerini hayata geçirmeyi ümit etmişti. Sadece I. Dionysos ile değil, fakat prensin karısının kardeşi Dion ile kurduğu ilişkiye dayanarak, bu yönde iki ayrı girişimde bulundu. Özellikle II. Dionysos üzerinde uygulamaya çalıştığı filozof-kral tipi, mutlak bir başarısızlıkla sonuçlandı. İdealist bir ahlâkçı filozof ile hırslı bir aksiyon adamının bir araya gelmesi daha baştan imkânsız gibi görünmesine rağmen, yılmayan Platon'un bütün denemeleri başarısızlıkla karşılaştı ve en nihayetinde hayatı tehlikeye girdi. Böyle bir Sicilya seyahatinden dönüşünde, Atina ile savaş hâlindeki Aigina'da karaya çıkan filozof, burada esir alınarak, satılmak üzere köle pazarına çıka-

10 Diogenes Laertios, *age*, III 6.

rılmıştı. Tam bir rastlantı eseri olarak, dostlarından birinin, bazı kaynaklara göre Elis’li Phaidon’un, bazı kaynaklara göre Pythagorosçı Arkhytas’ın fidyelerini ödemesi sayesinde ancak, özgürlüğüne kavuşan Platon’un, bundan sonra bu türden tehlikelerden uzak durmaya karar verdiği, politikayla sadece teorik düzeyde ilgilenmeyi seçtiği söylenebilir.

Nitekim Arkhytas veya Phaidon’a ödemeye kalkıştığı fidye parasını onların kabul etmemesi üzerine, bu parayla meşhur Yunan kahramanı Akademos’un sığınağı ya da mezarının hemen yanı başındaki bahçeyi satın alarak Akademi’yi kurdu. Burası en azından Avrupa’nın ilk büyük eğitim ve araştırma merkezi olmuştur. Hukuki bir statü kazanabilmek için dinî bir cemaat olarak organize olan ve yıkıldığı MS 529 yılına kadar Platonculuğun merkezi olma işlevi gören okulda felsefe yaklaşım tarzı daha ziyade geometri yoluyla gerçekleşen matematiksel bir yaklaşımdı. Nitekim Bizanslı bir dil âliminin belirttiğine göre, Akademi’nin kapısına “Geometri bilmeyen buradan içeri giremez” diye yazdırmıştı. Eğitim felsefesini de politikaya tabi kılan Platon’un buradaki amacı, iyi eğitilip teçhiz edilmiş aklıyla yönetmesi gereken filozof-kralı eğitmektir. Akademi, kendisinden devlet adamları ve yasa koyucuların çıkacağı, bilim ve felsefe temelli bir politika eğitimi veren bir kurum olarak tasarlanmıştı. Gerçekten de Akademi, Helenistik dönemin sonuna kadar Yunan dünyasına hukukî ve politik bakımdan şekil vermeye çalışan en önemli merkez oldu.

Eserleri

Platon, Akademi’de geleceğin yöneticilerini, kamu görevlilerini yetiştirme amacı güderken, bu eğitimden faydalanamayanlar için birtakım felsefi eserleri diyalog tarzında kaleme alma cihetine gitmişti. Başka bir deyişle kurumda ele alınan konuların, burada öğretilen derslerin Akademi’nin kalın

duvarları içinde kaldığı yerde, Platon, dışarıdakileri de göze-tecek şekilde, felsefesinin sonraki yüzyıllara intikaline izin veren bazı popüler eserler yazma yolunu seçmişti. Aslında o, bu diyalogları Akademi'nin kuruluşundan önce ya da Sokrates'in ölümünden hemen sonra yazmaya başlamıştı. Bununla da elbette, esas olarak büyük bir haksızlığa uğradığına inandığı Sokrates'in hayatını meşrulaştırmak, onu ve fikirlerini tanıtmak amacı güdüyordu.

Platon, Akademi kurulduktan sonra da yazmaya devam etmişti. Böylelikle, ona atfedilen bazı sahte ya da sözde Platonik diyaloglar bir tarafa bırakılacak olursa, otantisiteleri veya Platon tarafından kaleme alınmış olduklarından hiçbir şekilde kuşku duyulmayan 30 kadar diyalog ortaya çıktı. Söz konusu eser ya da diyaloglar, elbette öncelikle antik dünyada okunmuştu. Sadece Yunanistan'da değil, fakat Roma dünyasında da iyi tanınan Platonik diyaloglar, Ortaçağ'a gelince, *Timaeos* istisna tutulacak olursa, Hristiyan Batı dünyasında ortadan kayboldular. Başka bir deyişle, Platon'un diyaloglarının Batı'da, uzun bir Ortaçağ boyunca varlığından haberdar olunmadı. Bu diyaloglar, öyle sanılır ki yedinci yüzyıldan itibaren bir bütün olarak İslam dünyasına geçti.¹¹ Gerçekten de Müslüman âlim ve mütercimler, bu diyalogları hem orijinal Grekçesiyle korudular, hem de önemli bir kısmını Arapçaya tercüme ettiler. Başta Fârâbî ve İbnü'n Nedim olmak üzere, İslami kaynaklar, İslam dünyasında varlığı bilinen, dolaşımda olup okunan 35 Platon diyalogunun varlığından söz ederler.¹² Diyalogların Batı'ya geçişi büyük ölçüde 12. yüzyıl Rönesans'ı sırasında olmuş, onların bir bütün olarak yeniden ele alınıp incelenmeleri, tasnif edilip Latinceye tercüme edilmeleri Rönesans hümanizmi eliyle gerçekleşmiştir.

11 T. Brickhouse-N. D. Smith, "Plato", Internet Encyclopedia of Philosophy.

12 Bkz. F. Olguner, "Batı ve İslam Kaynakları Işığında Eflatun", *Platon Felsefi Üzerine Araştırmalar* (der. A. Cevizci), Ankara, Gündoğan Yayınları, 1990, s. 23.

Platon'un eserlerinin Batı'daki ilk toplu baskısı, Latinceleştirilmiş adı Stephanus olan Henri Estienne tarafından 1578 yılında yapılmıştır. Stephanus, bu toplu basım dışında, diyalogların (rakamlarla gösterilen) her bir sayfasını (a, b, c, d ve e şeklinde beş ayrı harfle gösterilen) bölümlere ayırmıştır. Diyalogların bu şekilde sayfalanması ve bölümlenmesi, bugün Platonik eserlere yapılan göndermelerin ana temelini oluşturur.¹³

Bununla birlikte, modern diyebileceğimiz Platon okuması ve Platon yorumculuğu esas olarak 19. yüzyılda başlar. Bu dönemden itibaren, Platonik diyaloglar, çok yoğun bir analize tabi tutulmuş, onların kronolojisi oluşturulurken, eserler çeşitli ölçütler kullanılarak tasnif edilmiştir. Bu çalışmalar sırasında, Platon'un eserlerde geliştirmiş olduğu argümanlar kadar, eserlerin dili ve üslubu da yoğun bir analize tabi tutulmuştur. Söz konusu inceleme ya da analiz kapsamında, biri içsel diğeri dışsal olmak üzere, esas olarak iki ölçütün temel alındığı söylenebilir. Bunlardan dışsal ölçüt esas alındığında, denilebilir ki, antik kaynaklardan örneğin Aristoteles'ten, Numenius'tan, Sextos Emprikos'tan Platon'a yapılan atıflarla, diyaloglarda gördüğümüz, birtakım çağdaş kişi ve olaylara yapılan gönderimler, diyalogların birbirlerine yaptıkları referanslar titizlikle incelenmiştir. Yine aynı bağlamda Sokrates'in mahkûmiyeti ve ölümü, filozofun İtalya seyahatleri, Akademi'nin kuruluşu gibi, Platon'un hayatında önemli bir yer tutan değişik olaylar göz önüne alınmıştır.

Buna mukabil diyalogların incelenmesi ve tasnifi veya dönemleştirilmesi sırasında içsel ölçütler temele alındığında, ya eserlerde geliştirilen öğretiler ile bu öğretilerin gerisindeki argümanlara ya da diyalogların edebi yapısı, üslubu ve kalitesine bakılmıştır. Gerçekten de bunlardan birincisi söz konusu olduğunda, Platon yorumcuları filozofun etik,

13 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age*.

eğitim, politika, metafizik, psikoloji, mantık, epistemoloji ve diyalektik konusundaki görüşleriyle, onun düşüncelerinin bu konularda geçirdiği değişimleri sıkı bir analize tâbi tutmuşlardır. Buna mukabil, ikincisi söz konusu olduğunda, Platon araştırmacıları, eserlerin edebî kalite ve değerini, Platon'un diyaloglarda kullandığı diyalog ve yazım tekniğini göz önüne almışlardır. Buna göre, basit bir üslup ve diyalogun sanatsal değeri yüksek olmayan yapısının, bununla çelişecek başka bir ölçüt olmadıkça, Platon'un gençlik diyaloglarını yansıttığı savunulurken, filozofun kariyerinde ilerledikçe, diyalogların yapısının, üslubunun ve kullanılan diyalog tekniğinin de geliştiği ve olgunlaştığı düşünülmüştür. Yine aynı bağlamda, Platon'un kullandığı terimler ve düşüncelerini ifade ediş tarzı, lingustik testlerle sıkı bir analize tâbi tutulmuştur. Farklı ölçütlerin ve çok ayrıntılı stilometrik ve linguistik tekniklerin kullanıldığı bu incelemeler sonucunda, Platon'un diyalogları, hemen bütün Platon yorumcuları arasında tam bir fikir birliği olacak şekilde, gençlik, olgunluk ve yaşlılık diye üç döneme ayrılır. Bu üç dönemin arasına da, biri gençlikten olgunluğa, diğeri de olgunluktan yaşlılığa geçiş olmak üzere, iki ayrı geçiş dönemi yerleştirilir.¹⁴

Buna göre, gençlik diyalogları *Sokrates'in Savunması*, *Kriton*, *Euthyphron*, *Euthydemus*, *Lakhe*, *İon*, *Protagoras*, *Kharmides*, *Gorgias*, *Küçük Hippias*, *Büyük Hippias* ve *Lysis*'ten meydana gelir. Bu diyaloglar, tarihsel olarak Sokrates'in MÖ 399 yılındaki ölümüyle Platon'un Sicilya ya da İtalya'ya 387 yılında yapmış olduğu seyahatin arasında kalan dönemde kaleme alınmışlardır.¹⁵ Bu diyalogların üçü biyografik eserler olarak da tasnif edilir.¹⁶ Söz konusu üç diyalog, sırasıyla *Euthyphron*, *Sokrates'in Savunması* ve *Kriton*'dur. Bu diyaloglar, esas olarak

14 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age*.

15 Bkz. C. Gill, "Platonic Dialogue", *A Companion to Ancient Philosophy* (ed. by M. L. Gill-P. Pellegrin), Oxford, Blackwell Publishing, 2006, s. 140.

16 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Kriton* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

Sokrates'in hayatının son aylarını, hatta günlerini bize anlatır. Bunlardan *Euthypron*'da Sokrates'e hayatına mal olacak suçlama veya mahkeme celbinin resmi makamlar tarafından nasıl tebliğ edildiği anlatılır.¹⁷ *Savunma* ise mahkemedeki Sokrates'i, onun kendisini yöneltilen ithamlar karşısında nasıl savunduğunu anlatır. Düşünce ve hukuk tarihinin muhtemelen en önemli savunmasını ortaya koyan eserden¹⁸ sonra kaleme alınmış olan *Kriton*, hapisanedeki Sokrates'i, onun ölmeden önceki son gününü betimler.¹⁹

Gençlik diyaloglarının, biçim açısından değerlendirildiklerinde, Sokrates tarafından *Savunma*'da belirtilen çürütme, sorgulama misyonu ekseninde gelişen bir erdemlilik çerçevesi içinde hayli dramatik bir yapı sergilediklerini söylemek doğru olur. Bu diyaloglar çözümsüzlükle sonuçlanan aporetik eserlerdir. Başka bir deyişle, gençlik diyalogları, Sokrates'in belirli bir ahlaki erdemle ilgili olarak başlattığı tartışma üzerinde, somut bir sonuca ulaşmadan gelişen eserler olmak durumundadır. Onlarda Platon'un gözettiği amaç, tanıdığı ve bildiği kadarıyla Sokrates'in karakterini, kişiliğini ve felsefi faaliyetini tanıtır, ölümsüzleştirmektir. Bundan dolayı gençlik diyalogları, Sokratik diyaloglar olarak geçer. Sokratik diyaloglar, esas olarak ahlaki problemleri ele alırken, özde erdemler ve erdem tanımları üzerinde yoğunlaşır. Bu erdem söz gelimi *Euthyphron*'da dindarlık, *Lakhes*'te cesaret, *Lysis*'te dostluk, *Kharmides*'te ölçülülüktür.

Platon'un eserlerinin kronolojisi veya tasnifinde, birinci dönemin gençlik ya da Sokratik diyaloglarını, gençlik döneminden olgunluk dönemine geçişi temsil eden ara diyaloglar bulunur. Geçiş diyaloglarının tarihsel olarak 387 yılı ile 380

17 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Euthyphron* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

18 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Sokrates'in Savunması* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

19 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Kriton* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 19.

yılları arasında kalan dönemde kaleme alınmış oldukları kabul edilir.²⁰ Söz konusu diyaloglar sırasıyla *Meneksenos*, *Menon* ve *Phaidon*'dur. Bu geçiş diyaloglarında, gençlik diyaloglarının tersine, ilk kez olarak birtakım pozitif öğretiler öne sürülür. Başka bir deyişle, bu eserlerin en önemli özelliği, onların Platon'un artık Sokrates'in görüşlerini aktarmakla yetinmeyip kendi görüşlerini oluşturma yoluna girmiş olmasını gözler önüne sermelerinden meydana gelir. Bu durumu, ilk olarak İtalya ziyaretinin hemen ertesinde yazılmış olan²¹ *Meneksenos*'ta, açıklıkla görebiliriz. Sofistlerin felsefesini ve eğitim araçlarını daha önce gençlik dönemi diyalogları olarak *Protagoras* ve *Gorgias*'ta, eleştiri dozu yüksek olmayan bir dille aktarmış olan Platon, bu eserde, Sofistlik ve Sofistlerin öğrettiği retorik sanatıyla ilgili nihai kararını vermiş olarak karşımıza çıkar. Ama çok daha önemlisi, *Menon* ve *Phaidon*'da, Platon, felsefesinin iki önemli ögesini ortaya koymaya, yani metafizik öğretisiyle epistemolojisinin ana hatlarını ifade etmeye başlar. Söz gelimi *Menon*'da, bilginin matematikte olduğu gibi, ezeli-ebedi doğruların bilgisi olduğunu, bu bilginin *a priori* bir bilgi olmak anlamında anımsamaya dayandığını dile getiren, Pythagorasçı kaynakları açık olan bir epistemolojiyle karşılaşırız.²² Burada sözü edilen "ruhun ölümsüzlüğü" meselesinin ana konusu olduğu *Phaidon*'da ise bu kez söz konusu bilginin objelerini oluşturan İdealara ilk kez olarak gönderme yapılır.²³

Olgunluk dönemi diyalogları *Devlet*, *Phaedros* ve *Kratylos* adlı diyaloglardan oluşur. Yeri epeyce tartışmalı olan diyalog, *Şölen*'dir. O, pek çok yorumcuya göre, bir geçiş eseridir;

20 Bkz. C. Gill, *age*, s. 140.

21 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Meneksenos* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 20.

22 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Menon* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 20.

23 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Euthyphron* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 27.

bununla birlikte, azımsanmayacak bir grup yorumcu veya Platon araştırmacısı da onu olgunluk dönemi eserleri arasına yerleştirir. Olgunluk dönemi eserlerinin er temel özelliği, bu diyaloglarda artık tam olarak şekillenmiş Platon'a ait bir sistemin bulunmasıdır. Bu sistemin merkezinde ise İdealar kuramı bulunur. Platon'un sistemini, temel öğretilerini ortaya koyan söz konusu olgunluk dönemi eserleri, yaklaşık olarak 380-360 yılları arasında kaleme alınmıştır.²⁴ Bu dönemin diyalogları çok daha az dramatik olup, Sokratik diyalogların eğretiliğinin ve negatif tutumunun epey uzağına düşerler. Burada da, aynen ilk dönem diyaloglarında olduğu gibi, Sokrates yine baş konuşmacı ya da tartışmacıdır.

Sokratik diyaloglarda söz konusu olan moral bilgi ve ahlaki erdemlere dönük ilgi, olgunluk dönemi diyaloglarında da devam etmekle birlikte, Platon'un bu eserleri yazdığı sıralarda ilgisinin teknik anlamda daha soyut ve felsefi konulara kaydığı görülür. Zira bu diyaloglarda metafiziksel ve epistemolojik meselelere daha büyük bir ağırlık verilir, onlara daha güçlü bir biçimde vurgu yapılır. Gençlik diyaloglarıyla olgunluk dönemi diyalogları arasındaki en çarpıcı farklılık, İdealar kuramından oluşur. Platon bu diyaloglarda, İdealar kuramının metafiziksel, etik, epistemolojik ve mantıksal boyutlarını, antropolojisi ve politika anlayışıyla ilişki içinde gözler önüne serer. Dönemin en temel eseri, hiç kuşku yok ki *Devlet*'tir.

Platon'un diyaloglarının kronolojisinde dördüncü sırayı, Platon'un filozof ve yazar kariyerinde olgunluktan yaşlılığa geçişi temsil eden ara diyaloglar oluşturur. Bu eserlerin, tarihsel olarak MÖ 360 ile 355 yılları arasında kalan bir dönemde kaleme alındıkları sanılmaktadır. Bu diyalogların sayısı, tıpkı birinci döneminin diyalog sayısı gibi, üçtür. Söz konusu diyaloglar *Parmenides*, *Theaitetos* ve *Phaedros*'tan meydana

24 T. Brickhouse-N. D. Smith, *age*.

gelir. Bu dönemi tanımlayan, hatta dönemin diyaloglarını birleştiren en önemli husus, onlarda Platon'un ilk kez olarak sistemine, özellikle de İdealar kuramına eleştirel bir gözle bakmaya başlamış olmasıdır. Nitekim *Parmenides*'te İdealar kuramının yol açtığı güçlük ve zorluklar üzerinde yoğunlaşılır. *Theaetetos*'ta ise, algının bilgi olma iddiasını tartışırken, öyle sanılır ki, Platon bir yandan da kendine İdealar kuramı olmadan bilgi problemine bir çözüm getirip getiremeyeceğini sorar.²⁵

Platon'un yazar kariyerindeki son evreyi, yaşlılık dönemi diyalogları meydana getirir. Olgunluk dönemi diyalogları arasında *Sofist*, *Devlet Adamı*, *Timaios*, *Kritias*, *Philebos* ve *Yasalar* bulunur. Söz konusu eserler MÖ 355-347 yılları arasında kaleme alınmışlardır. Bu diyaloglarda ana Platonik öğreti, geçiş döneminin eleştirilerinin ardından nihai şekliyle sunulur. Olgunluk dönemi diyaloglarının temel eserinin *Devlet* olmasına benzer şekilde, dönemi bu kez bir üçlü olabilecek en iyi şekilde karakterize eder. Bu üçlü de *Devlet Adamı*, *Philebos* ve *Timaios*'tur. Buna göre, teleolojik dünya görüşünü hiç terk etmeden devam ettiren ve bu çerçeve içinde evrende olduğu kadar, insan ve toplumda da düzeni arayan Platon, herhangi bir varlığı iyi yapan şeyin ondaki düzen, bileşenleri arasındaki uygun ölçü ve oran olduğunu belirtmeye her üç eserde de özel bir önem atfeder.²⁶ O, bu eserlerde etik ve politika ile metafiziği, beşeri olan ile kozmik olanı eşsiz bir biçimde bir araya getirirken, aynı düzenin evrende olduğu kadar, insanda ve toplumda da olduğunu ortaya koyar. O, *Timaios*'ta bunu evren, *Philebos*'ta insan ve *Devlet Adamı*'nda toplum açısından ortaya koyar. Demek ki, yaşlılık diyaloglarıyla olgunluk diyaloglarını özellikle içerik yönünde birleştiri-

25 Platon, *Timaios* 27d-28a; F. M. Cornford, *Platon'un Bilgi Kuramı*, Metne Eşlik Eden bir Yorumla Birlikte Platon'un *Theaetetos* ve *Sofist* adlı Diyalogları (çev. A. Cevizci), Ankara, 1989, ss. 12-14.

26 Bkz. A. Cevizci, "Önsöz", *Philebos* (çev. F. Akderin), İstanbul, Say Yayınları, 2013, s. 20.

ren en önemli husus budur, yani teleolojik evren görüşüdür. Farklılık ise, politika felsefesinin veya düzen olarak adalet telakkisinin bu dönemde iki diyalogla temsil edilmesinden de anlaşılacağı üzere, siyaset teorisinin biraz daha öne çıkmasından meydana gelir. Bir başka önemli farklılık, son iki dönemde, yani olgunluktan yaşlılığa geçiş evresiyle yaşlılık dönemi eserlerinde Sokrates'in rolünün azalmasından ve diyalogun, özellikle gençlik döneminde çok öne çıkan dramatik karakterinin tümünden kaybolmasından meydana gelir. Sokrates sadece *Philebos* ve *Theaitetos*'ta baş konuşmacıdır, diğer diyaloglarda Platon'un baş sözcüsü değildir, *Yasalar*'da ise hiç görünmez. Yine son dönem diyaloglarında, sonradan zoraki bir biçimde diyaloga dönüştürülmüş olduğu sanılan, uzun sunum ya da serimlerin belirleyici olmaya başladığı deneme formu ağır basar.

Ahmet Cevizci

THEAITETOS

Çeviride *Plato: Plato, VII, Theaetetus. Sophist* (Loeb Classical Library) künyeli çalışma temel alınmıştır. Yunanca isimlerin yazımlarında orijinali muhafaza edilmiş, sadece Yunanistan, Atina gibi Türkçeye yerleşmiş olan kelimeler okunuşun akıcılığını kaybetmemesi adına Türkçeleştirilerek verilmiştir.

EUKLEIDES: Merhaba Terpsion! Ne zaman döndün köyden, çok oldu mu? 142

TERPSION: Oldu epey, seni de aradım meydanda, bulamayınca da şaşırdım.

EUKLEIDES: Burada değildim.

TERPSION: Neredeydin?

EUKLEIDES: Limanın oraya gitmiştim, Theaitetos'u gördüm, Korinthos ordugâhından kente getiriyorlardı.

TERPSION: Ölmüş mü, yaşıyor mu?

EUKLEIDES: Yaşıyor ama pek iyi sayılmaz, ordudaki salgın ona da bulaşmış, durumu bir hayli ağırdı.

TERPSION: Yoksa dizanteri mi olmuş?

EUKLEIDES: Evet.

TERPSION: Böyle önemli bir insanın ölmesi hiç iyi olmaz.

EUKLEIDES: Haklısın Terpsion! Çok önemli bir insandır, hem insanlar onun savaşta yaptıklarını övüp duruyorlardı.

TERPSION: Onun gibi bir insanın başka türlü hareket etmesi beklenmezdi, öyle olsaydı şaşırdım, peki neden Megara'da daha fazla kalmadı?

EUKLEIDES: Evine dönmek istedi. Aslında ona burada kalmasını önerdim ama beni dinlemedi. Sonra da onu yolcu ettim. Ama buraya dönüş yolunda aklıma Sokrates'in Theaitetos hakkında söyledikleri geldi, onun ne kadar da ileri görüşlü olduğunu düşünüp şaşırdım. Sokrates, o zamanlar çok genç yaşta olan Theaitetos'u tanımış ve onunla yaptığı konuşmada kendisinin ne kadar yetenekli olduğunu görmüştü.

Bir keresinde Atina'ya gitmiştim, bana Theaitetos ile olan bir konuşmasından söz etti. Bu gerçekten de önemli bir konuşmaydı ve Sokrates bana, yetişkin bir insan olduğunda Theaitetos'un çok ünlü biri olacağını söylemişti.

TERPSION: Sokrates haklıymış, peki neler konuşmuşlar? Bana da anlatır mısın?

143 **EUKLEIDES:** Zeus adına yemin ederim ki bunu yapamam. Hatta birazını bile hatırlamıyorum, fakat o gün eve döndüğümde konuştuklarımızın bir kısmını not almıştım. Daha sonra zamanla bazı kısımları daha hatırladım ve o bölümleri de ekledim. Atina'ya gelip gittikçe unuttuğum kısımları Sokrates'e sordum ve eksikleri böylece giderdim. Bu sayede konuşmanın tamamı yazılı bir hale gelmiş oldu.

TERPSION: Haklısın, bunu daha önce de anlatmıştın. Uzun zamandan beri, bu yazılanları okumak istiyordum ama hep erteledim. Peki, şimdi bu yazıyı görebilir miyim? Hem köyden buraya gelinceye kadar da yoruldum, sanırım biraz dinlensem iyi olur.

EUKLEIDES: Aslında ben de dinlenmek istiyorum çünkü Theaitetos ile birlikte Erinos'a kadar yürüdüm. İstersen bize gidelim, köle yazıları okur, biz de dinleniriz.

TERPSION: Olur.

EUKLEIDES: Terpsion! Yazı, işte burada! Sokrates'in bahsettiği şeyleri değil, doğrudan onun söylediklerini yazdım. Konuşmada geometrici Theodoros da var. Öte yandan Sokrates, bizzat konuştuğu için cümlelerin sonunda çekimli olarak birinci ya da ikinci tekil şahıslarda "söyledim", "cevapladım" gibi fiiller kullanıyordu. Bunları metinden çıkardım. Böylece elimizde Sokrates'le karşısındakilerin [diyalog şeklindeki] konuşmaları kalmış oldu.

TERPSION: Eukleides! Çok iyi yapmışsın.

EUKLEIDES: Köle! Hadi şu yazıyı al da oku!

SOKRATES: Ülken Kyrene'ye daha yakın olduğumu hissetseydim, sana orada geometrici ya da farklı bilim insanı gençler olup olmadığını sorardım. Oysa iki ülke arasında çok mesafe var, bu nedenle de daha çok kendi ülkeme yararlı olabilecek gençleri bulmaya çalışıyorum. Bu konuda çok dikkatli davranıyorum, sadece gençleri değil aynı zaman da gençlerle birlikte zaman geçiren yaşlıları da tanımak istiyorum. Senin yanında olmayı isteyen çok sayıda genç var, ayrıca bunu istemekte de haklılar. Hem bir geometrici olduğun için hem de başka nedenlerden dolayı, bu istekleri yerinde. İşte bu nedenle senden aradığım gibi bir insan tanıyıp tanımadığını öğrenmek istiyorum.

THEODOROS: Sevgili Sokrates! Tam da aradığın bu özelliklerin hepsine sahip olan bir genç tanıyorum. Eğer güzel bir genç olsaydı, sanki ona karşı bir zaafım varmışçasına sana bahsetmekten çekinebilirdim. Ancak pek de güzel birisi değil, aslında kusura bakmazsan biraz da sana benziyor. Burnu kalkık, gözleri parlak, ancak yüz hatları seninki kadar belirgin değil. Bu nedenle onunla ilgili daha rahat konuşabilirim, çok sayıda genç adamla tanıştım, ancak hiçbiri bu genç kadar çok yeteneğe sahip değildi. Bu genç adam, diğerlerine göre çok daha hızlı bir şekilde öğrenebiliyor, ayrıca son derece nazik ve cesur bir delikanlı. Bu özelliklerin hepsinin sadece bir insanda toplanması çok alışıldık bir durum değildir. Hatta ona benzeyen başka bir insan da tanımıyorum. Örneğin onun gibi çok hızlı öğrenen, akıllı insanlar hemen sinirleniverirler. Adeta bir gemi gibi bir yükselip bir alçalarak yollarına

144

devam ederler. Cesur olmaları beraberinde öfkeyi de getirir. Daha sakın olanlar ve daha temkinli davrananlar ise öğrenmek konusunda bu kadar becerikli değildirler ve öğrendiklerini çabucak unuturlar. Oysa bu genç adam hemencecik öğreniyor, son derece akıllı ve başarılı. Aynı zamanda usul usul akan bir nehir gibi de sessiz. Bu yaşta bir delikanlının bu derece yetenekli olmasına insan şaşırıyor.

SOKRATES: Ne kadar güzel! Kimin oğlu bu delikanlı?

THEODOROS: Babasının ismini biliyordum ama unuttum.

Ama bak, yanındakilerle beraber buraya doğru yaklaşıyor. Bahsettiğim genç ortadaki. Biraz önce arkadaşlarıyla beraber gymnasionun¹ kapısında bedenlerini yaşıyorlardı. Sanırım işleri bittiği için buraya geliyorlar, ancak dikkatli ol! Onu tanıdın mı?

SOKRATES: Evet tanıdım! Sunionlu Euphrasios'un oğlu. Babası da söz ettiğin gibi bir insandı. Önemli biriydi ve epeyce de zengindi. Delikanlının ismini ise bilmiyorum.

THEODOROS: Onun adı Theaitetos! Babasının mirasını vasileri yiyip bitirdi. Fakat delikanlı para konusunda da şaşırtıcı derece başarılı.

SOKRATES: Anlattıklarına göre bu delikanlı asil bir insan. Yanımıza gelmesini söylesene.

THEODOROS: Tamam. Theaitetos! Sokrates buraya gelmeni istiyor.

SOKRATES: Theaitetos! Theodoros yüzünün bana benzediğini söylüyor. Bunu kabul edip etmememe kimse karışamaz. Şimdi ikimizin de birer liri olsa ve Theodoros, bu lirlerin aynı sesi çıkardıklarını söylese hemen ona inanır mıyız yoksa doğru bir şey söyleyip söylemediğini araştırır mıyız?

¹ Eski Yunanda spor yapılan ve eğitim verilen yapıların ismi.

THEAITETOS: İkinci dediğini yaparız.

SOKRATES: O halde kendisi bize bir müzisyen olduğunu ispatlarsa, ona inanırız.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Bu durumda yüzlerimizdeki çizgilerin ben- 145
zeyip benzemediğine karar vermek için kendisinin bir ressam olması gerekecektir.

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Theodoros ressam mı?

THEAITETOS: Bildiğim kadarıyla değil.

SOKRATES: Geometrici mi?

THEAITETOS: Sokrates! Evet, kendisi bir geometricidir.

SOKRATES: Peki astronom, matematikçi, müzisyen gibi ya da eğitimle ilgili başka sıfatları da alır değil mi?

THEAITETOS: Kesinlikle.

SOKRATES: O halde kendisi ister iyi niyetle, isterse kötü niyetle söylesin, fiziksel özelliklerimiz arasında bir benzerlik kurduğu zaman bunun bir önemi yoktur.

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Öte yandan bir de ruh erdemlerimizin övülmesi konusu. Övgüyü duyan insanın konuyu derinlemesine incelemek, övülen kimsenin de kendisini tanıtmak istemesi gerekmez mi?

THEAITETOS: Gerekir.

SOKRATES: Peki, sevgili Theaitetos! Bu durumda senin kendini tanıtman, benim de seni incelemem gerekiyor. Çünkü Theodoros, Atinalı ya da yabancı olsun hiç kimseyi senin kadar övmemişti.

THEAITETOS: Sevgili Sokrates! Bundan büyük gurur duydum. Ancak Theodoros'un şaka yapmadığını nereden biliyoruz.

SOKRATES: Theodoros böyle şakalar yapmaz. Ancak şaka olsa bile biz niyet ettiğimiz şeyi yapalım. Konuşmamız sırasında ona sadece zaman zaman başvuracağız,

çünkü herkes onun ne kadar doğruları söyleyen bir insan olduğunu bilir. Bu nedenle biraz önce kararlaştırdığımız şeyi yapalım.

THEAITETOS: Tamam, istediğin gibi olsun.

SOKRATES: Peki, sen Theodoros'tan geometri öğrendin mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Astronomi, müzik ve matematik de öğrendin mi?

THEAITETOS: Öğrenmeye çalışıyorum.

SOKRATES: Ben de aynı şekilde. Bu bilimlerde başarılı olan birilerinden öğrenmeye çalışıyorum. Ancak her ne kadar bu konularda bir miktar fikrim olsa da çok önemli değilmiş gibi görünen bir nokta beni her zaman endişelendiriyor. Bu konuyu seninle ve buradakilerle birlikte incelemek istiyorum. Sence bir şeyi öğrenmek, o öğrenilen konuda bilge olmak mıdır?

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Yani bilen bir insan da bilge diye adlandırılır.

THEAITETOS: Elbette.

SOKRATES: Bu, bilimden farklı bir şey midir?

THEAITETOS: Hangisi?

SOKRATES: Bilgelik diyorum, bilge olmak ve bilgili olmak aynı şey değil midir?

THEAITETOS: Başka nasıl olabilir?

SOKRATES: O halde bilgelik ve bilgi aynı şeydir.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Ben de tam bu noktadan endişeliydim. Bilginin tam olarak ne demek olduğunu bilmiyorum. Bilgi nedir? Bu konuda net bir şeyler söyleyebilecek olan var mı? Önce kim başlamak ister? Fakat biri konuşurken hata yaparsa, çocukların oyun oynarken yaptığı gibi onun sırtına çıkacağız. Eğer

hata yapmazsa, o kişi bizi yönetecek ve hepimize sorular soracak. Evet, ne dersiniz? şimdi bir tartışma başlatmak istiyorum, bunu yapmamda yanlış bir şey var mı?

THEODOROS: Sokrates! Böyle bir araştırmayı başlatmaya çalışmak asla yanlış olmaz. Ancak buradaki delikanlılar ile konuşmalısın, çünkü ben hem bu türden tartışmalara alışkın değilim, hem de bunun için çok yaşıyım. Fakat gençler bu tür bir tartışmadan epeyce yararlanacaklardır. Atasözüne göre de gençler pek çok konuda kendilerini geliştirebilirler. Bu çok doğru. Bence Theaitetos ile konuşmaya başladığımızı göre, onunla devam et.

SOKRATES: Theaitetos! Theodoros'un neler söylediğini duydun. Bence onu dinleyeceksin. Hem bu kadar bilgili bir insanın sözlerini dinlememek olmaz. şimdi bana bilgi denildiğinde senin bundan tam olarak ne anladığını söyle.

THEAITETOS: Dediyini yapacağım Sokrates! Hata yaparsam beni düzelt.

SOKRATES: Elimden geleni yapacağım.

THEAITETOS: Bana kalırsa Theodoros'tan öğrendiğim her şey, bilgidir. Örneğin geometri ya da biraz önce sıraladığın diğer konular. Öte yandan ayakkabıcılık ya da diğer zanaatlar da ister bir arada, ister ayrı ayrı incelensinler birer bilgidirler.

SOKRATES: Ah, ne kadar da asil ve cömertsin. Ben senden sadece bir şey istedim, sen bana birçok şey veriyorsun. İstediyim basit bir şeydi ama sen karşıma başka başka şeyler de getirdin.

THEAITETOS: Anlamadım Sokrates?

SOKRATES: şöyle söyleyeyim: Ayakkabıcılık dediğimiz şey, ayakkabı yapmaktan başka bir şey değildir, değil mi?

THEAITETOS: Tabii ki sadece budur.

SOKRATES: Yine marangozluk denildiği zaman, ağaçların kesilmesi ve bunların işlenmesiyle elde edilen şeylerin yapılmasını kastediyorsun değil mi?

THEAITETOS: Evet, sadece bunu kastediyorum.

SOKRATES: Yani bilgi neye aitse, ona göre bir tanımlama yapıyorsun.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Şimdi, benim sorum bilginin kaç türü olduğu değildi, sana bilginin neye ait olduğunu sordum. Amacımız bilgi türlerini sıralamak değil, bilginin özünü anlamak. Sence haklı mıyım?

THEAITETOS: Çok haklısın.

147 **SOKRATES:** Şimdi biri gelip bize balçığın özü nedir diye sorsa, biz ona balçık türlerini sıralayıp testicinin, fırıncının ya da tuğlacının balçığı desek garip bir durum ortaya çıkmaz mı?

THEAITETOS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: Garip olur çünkü balçık kelimesinin tanımına herhangi bir zanaatkârı da dahil ettiğimiz zaman, verdiğimiz cevabın yeterli olduğunu zannediyoruz ancak daha o şeyin özünü bilmeden tartışabilir miyiz?

THEAITETOS: Tabii ki yapamayız.

SOKRATES: Bu durumda bilginin ne olduğunu bilmiyorsak, ayakkabıcı bilgisi lafından da bir şey anlamayız.

THEAITETOS: Kesinlikle.

SOKRATES: Yani bilginin ne olduğunu bilmeyen bir insan, ayakkabıcılığın ya da başka bir zanaatın ne olduğunu da bilemez.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Bu durumda bilginin özünü sorduğumuzda, zanaat isimlerini sıralamak doğru olmaz. Çünkü

böyle bir yanıtta, sadece bilimin konusunun ne olduğu söyleniyor, ancak bize sorulan soru bu değildi.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Hem böyle bir yanlışlık başka hatalara da neden olabilir. Biri bize balçık nedir diye sorsa, top-
rakla suyun karışımıdır diyebiliriz, ancak bize sorulan
soru, onun kimin tarafından kullanıldığı değildir.

THEAITETOS: Şimdi anladım Sokrates! Biraz önce adaşın
Sokrates ile yaptığımız tartışmadaki sorunla benzer
bir sorun ortaya çıkıyor.

SOKRATES: Neymiş o?

THEAITETOS: Theodoros bir kare çizdi. Üç ve beş ayak-
lık uzunluğa sahip karelerin, bir ayaklık kareler
gibi aynı standartlarla ölçülebildiğini gördük. Teker
teker inceledik ve on yedinciye kadar geldik. Fakat
nedendir bilinmez, burada bıraktık. Kareler sonsuz
sayıdaydı, bu nedenle de hepsini ortak olarak göste-
recek bir şey bulmaya çalıştık.

SOKRATES: Başarabildiniz mi?

THEAITETOS: Sanırım evet ama bir de sen bak.

SOKRATES: Dinliyorum.

THEAITETOS: Sayıları ikiye ayırdık. Eşit çarpanların
çarpımlarını kare olarak ifade ettik ve bunları kare
ya da çok kenar gibi isimler verdik.

SOKRATES: Güzel.

THEAITETOS: Üç, beş gibi sayılar bir başka sayının kare-
si değildir. Bu sayılar, kendilerinden daha düşük ya
da yüksek değerdeki çarpanların çarpımıyla elde
edilirler. Bu gruptaki sayıları daha kısa kenarlı bir
dikdörtgen ile gösterdik ve kendilerine dikdörtgen
sayılar dedik.

148

SOKRATES: Harika.

THEAITETOS: Dört tarafın kenarları ve yüzeyi ortaksa
ona uzunluk dedik. Uzunlukları ortak olmayan

ancak yüzeyleri aynı olan ve ilk gruptan farkları ortak uzunluk ölçüsüne sahip olmayanlara ise ayrı bir isim verdik. Küpler için de benzeri bir tanımlamada bulunduk.

SOKRATES: Çok güzel. Desenize Theodoros doğru söylüyordu.

THEAITETOS: Sokrates! Fakat bilgi konusunda sordüğün soruyu, kare konusunda olduğu gibi ayrıntılı bir şekilde yanıtlayamayacağım. Bu nedenle Theodoros'un haklı olmadığını ortaya çıkıyor.

SOKRATES: Hayır! Şimdi Theodoros senin harika bir atlet olduğunu söyleseydi, senden daha hızlı birini hiç görmediğini belirtseydi ve sen bir yarışmada en hızlı ve en güçlü atlet tarafından yenilseydin, senin için söyledikleri doğru olmayacak mıydı?

THEAITETOS: Hayır.

SOKRATES: Belki de biraz önce konuştuğunuz bilginin özü konusunu fazla önemsemiyorsun, bunun sıradan bir iş olduğunu düşünüyorsun.

THEAITETOS: Zeus adına yemin ederim ki böyle değil, hatta onun en önemli iş olduğunu düşünüyorum.

SOKRATES: O halde cesaretini topla, Theodoros'un sözlerinin doğruluğuna inan ve bilginin özünü bulmaya çalış.

THEAITETOS: Sokrates! Bunu denemeye hazırım.

SOKRATES: Peki, biraz önceki çaban yerindeydi. Çarpımlar söz konusu olduğunda tanım yapabilmek için çok fazla sayıda sayıyı incelediğin gibi, aynı şekilde çeşitli bilgileri de tanım yapabilmek için bir araya getir.

THEAITETOS: Sevgili Sokrates! Daha önce de bana sorduğun bu soruların üzerine düşündüm ve bunları yanıtlamak için çaba harcadım. Ancak bulduğum çözümler yetersizdi, diğer insanların anlattıkları da

aynı şekilde. Ancak içimdeki öğrenme arzusundan da hiçbir şey kaybetmedim.

SOKRATES: Theaitetos! Bu acının nedeni, bilememek değil öğrenmek üzere olmaktır.

THEAITETOS: Bilmiyorum Sokrates! Ama duygularım bu şekilde.

SOKRATES: Sen benim çok ünlü ve asil bir ebe olan Phainaretos tarafından doğruluğumu bilmiyor musun? 149

THEAITETOS: Biliyorum.

SOKRATES: Benim de aynı işi yaptığımı bilmiyor musun?

THEAITETOS: Hayır.

SOKRATES: Evet öyle ama sen bunu kimseye söyleme. Çünkü benim böyle bir sanata sahip olduğumu kimse bilmiyor. İnsanlar bunu bilmezler ancak garip bir insan olduğumu ve kafalarını karıştırdığımı söylerler. Peki, bunu duymuş muydun?

THEAITETOS: Duymuştum.

SOKRATES: Peki, neden biliyor musun?

THEAITETOS: Hayır, lütfen.

SOKRATES: Ebelik sanatında neler vardır? Bunları düşünürsen sana ne söylemek istediğimi çok daha iyi anlayacaksın. Ebeler aslında doğurganlık zamanları geçmiş kadınlardır, bir kadın kendisi doğurabilecek yaştaysa ebelik yapmaz, sadece doğuramayacak durumda olanlar ebelik yaparlar.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Aslında hikâyeye göre bu, Artemis'ten kaynaklanan bir âdet. Artemis hiçbir zaman doğurmadığı için doğum işleriyle ilgilenmek istemiş. Ancak bu işi öğrenebilmek için aynı zamanda bu konuda bilgi sahibi de olmak gerekiyor, işte bu nedenle asla doğurmamış olanların bu işi yapmaları yasaklanmış.

Öte yandan yaşı geçkin olup doğurmayanların da sırf kendilerine iyilik olsun diye bu işi yapmalarına izin veriliyordu.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Hem bir kadının hamile olup olmadığını, ebeler diğer insanlardan daha iyi anlarlar değil mi?

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Ebelerin gerekirse çocuğu doğurtmama ya da ilaçlarla ve büyülerle kadını sakinleştirme ve zorlu durumlarda doğumu gerçekleştirme şansları vardır değil mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Bu arada ebeler aynı zamanda en güzel çocukların doğması için hangi erkeklerle hangi kadınların birlikte olmaları gerektiği konusunda da epeyce bilgilidirler.

THEAITETOS: Bunu duymamıştım.

SOKRATES: Ebeler bu konuda başarılı olmayı, çocuk doğurma konusunda başarılı olmaktan daha fazla önemserler. Hem şöyle düşünebilirsin: Toprakta yetişen ürünleri bilmek ve hangi toprakta ne tür ürünler yetişeceğini bilmek farklı sanatlar mıdır yoksa bu ikisi aynı sanat mıdır?

THEAITETOS: Elbette aynı sanattır.

SOKRATES: Peki kadınlar söz konusu olduğu zaman, tohum ekme ve yetiştirme sanatları birbirinden farklı mıdır?

THEAITETOS: Yok, hayır zannetmiyorum.

150 **SOKRATES:** Haklısın. Tabii ki ebeler namuslu insanlar olmak istedikleri için kadınları ve erkekleri uygun olmayan yollarla birleştirmek gibi bir yola sapmıyorlar. Çünkü sanatlarını icra ettikleri zaman, bu şekilde suçlanma ihtimalleri bulunmakta. Fakat bana kalırsa gerçekten ebe olanlar, bu konuda aracılık yapma şansına sahiptirler.

THEAITETOS: Haklı gibisin.

SOKRATES: Evet ebeler bu kadar çok iş yaparlar, ben ise onlardan daha fazla iş yaparım. Çünkü kadınlar her zaman çocuk doğurmazlar, bazen de yalancı ceninler ortaya çıkarırlar. Bunları fark etmek kolay bir şey değildir. Ebelerin yaptıkları şeyler arasında en güzeli, doğru ve yanlış olanı birbirinden ayırt edebilmektir. Bu konuda sen ne düşünüyorsun?

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Benim ebeliğim ise biraz farklı. Ben kadınları değil, erkekleri doğurtuyorum ve doğumda erkeklerin bedenlerine değil ruhlarına hitap ediyorum. Benim sanatımdaki en önemli nokta, gençlerin söyledikleri şeylerin mutlak doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu araştırmaktır. Bu anlamda bakıldığında, ebeler ile aramda büyük benzerlikler var, ben de bilgelik bakımından yetersizim. Hiçbir zaman kendi düşüncelerimi anlatmam ve her zaman diğer insanlara sorular sorarım, bu nedenle de bilge olduğumu iddia etmiyorum. Böyle davrandığım için bazıları beni suçluyorlar ve bu suçlamalarında haklılar. Ancak tanrılar benim başkalarını doğurtmamı istiyorlar, buna karşılık bana doğurma yetisi vermemişler. Bu nedenle bilge bir insan değilim, benim ruhumun ortaya koyabileceği herhangi bir yenilik yok. Öte yandan karşıma çıkan insanlar, ilk başta sanki hiçbir şey bilmiyor gibidirler, fakat zamanla tanrıların da yardımıyla ne kadar fazla ilerleme kaydettiklerini görürler. Ancak yine de hiçbir şey öğrenmedikleri de ortadadır. Onlar sadece kendi içlerinde var olan şeyleri ortaya dökmektedirler. Sadece tanrı ve ben doğurtabiliriz. Söylediğim şeyi şu şekilde açıklayayım: Söylediğime inanmayanlar ya da doğurmalarında benim bir etkim olmadığı-

nı düşünen insanlar ya kafalarında kendi düşünceleriyle ya da başka insanların düşüncelerinden etkilenerек yanımdan ayrıldılar. Fakat kötü dostlar edindikleri için, hem ruhları daha kötüye gitti, hem de sayemde yaptıkları doğum sonucunda elde ettiklerini de kaybettiler. Yaptıkları şey, doğru olmayan şeyleri doğru olanlardan daha üstte görmektir, işte bu nedenle de hem kendi gözlerinde hem de başka insanların gözlerinde cahil insanlar haline geldiler. Bir örnek verecek olursak, Lysimakhos'un oğlu Aristides'ten söz edebiliriz, aynı şekilde başkaları da var. Kimileri bazen akıllarını başlarına toplar ve yeniden benimle iletişim kurmaya çalışırlar; daimon bu insanların bazılarıyla yeniden iletişim kurmamı yasaklarken, bazılarına izin verir. İzin verdikleriyle yeniden araştırma yapmaya başlarız. Yanımda bulunan insanların doğum yapan kadınlarla ortak özellikleri vardır, onlar da acı içindedirler, hatta kadınlardan daha fazla acı çekerler, sürekli acı içinde kıvranırlar. Ben bu acıları artırabileceğim gibi azaltabilirim de. Theaitetos! Bazılarının ise doğum yapmayacaklarını önceden anlarım, bu insanlara herhangi bir yararım olamaz. Kendilerine yine iyi davranırım, ancak onlara başka kimin yardımcı olabileceğini de söylerim. Bu tür insanları Prodikos'a² ya da tanrıdan yardım görmüş diğer bilge insanların yanına gönderiyorum. Sana bunlardan söz etmemin nedeni, senin de anladığın şekilde düşüncelere gebe olduğunu ve acı çektiğini görmemdir. Bu nedenle benim bir ebenin oğlu olduğumu, kendimin de bir ebe olduğunu bilerek yanıma gel ve elinden geldiğince sorularıma yanıt vermeye çalış. Bazı

2 MÖ 465-395 yılları arasında yaşamış olan Yunan sofist düşünür.

düşüncelerinin yanlış olduğunun farkına varırsam ve bunları yanlış olmalarından dolayı yok sayarsam, yeni doğurmuş ve çocuğundan korkan kadınlar gibi öfkelenmemelisin. Bazılarını içinde bulundukları kötü durumdan çekip çıkardığım zaman, bana vahşi hayvanlar gibi saldırdılar, çünkü onlara iyilik yaptığıma inanmıyorlardı. Onlar, tanrılardan hiçbirinin insanların kötülüğünü istemediklerini bilmiyorlardı. Ayrıca davranışlarımın nedeninin benim kötü niyetim olmadığını, sadece yanlış yapmanın tanrının izin vermeyeceği bir şey olduğunun farkında değillerdi. Buradan yola çıkarak konuyu tekrar düşünmelisin ve bilginin özünün ne olduğunu söylemelisin. Öte yandan sakın bunu yapamayacağını söyleme, çünkü tanrı isterse ve sen de aynı yönde çaba harcarsan bunu başaracaksın.

THEAITETOS: Sokrates! O kadar istekle bunu öneriyorsun ki içimden geçenleri söylememem olmaz. Bence bilgili insan, bildiği şeyi algılayan insandır, evet bilgi algıdır.

SOKRATES: Evet kesinlikle bu şekilde davranmalısın, düşüncelerini bu şekilde net olarak ifade etmelisin. Şimdi bu düşüncenin ne kadar doğru olduğunu inceleyelim, bilgi algıdır diyorsun, değil mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Bu fena bir tanım sayılmaz, hatta 152 Protagoras³ da tam olarak bu tanımlı getirmekteydi, ancak söyleme şekli biraz farklıydı. Protagoras'a göre her şeyin ölçüsü insandır, var olan şeylerin de yok olan şeylerin de. Bu düşünceden haberdarsın değil mi?

THEAITETOS: Tabii ki, hem de çok iyi biliyorum.

3 MÖ 481-420 yılları arasında yaşamış olan Yunan sofist düşünür.

SOKRATES: Tamam. Peki, sana göre, Protagoras'ın söylemek istediği şey, herhangi bir şeyin kime nasıl görünüyorsa o şekilde olduğu değil mi? Fakat ikimiz de insanız.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Bilge insanlar boşuna konuşmazlar. Bu nedenle Protagoras'ın düşüncelerini incelemeliyiz. Bazen rüzgâr estiğinde kimileri üşür kimileri üşümez, değil mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Bu durumda rüzgâr soğuk mudur değil midir? Protagoras'a bakılırsa üşüyenler için soğuktur, diğerleri için değildir. Biz de aynı şekilde mi yaklaşacağız?

THEAITETOS: Evet, böyle yaklaşacağız.

SOKRATES: Yani rüzgâr, biri için soğuk olurken diğeri için öyle olmayacak.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Buna da algılamak diyoruz.

THEAITETOS: Aynen söylediğin gibi.

SOKRATES: Bu durumda sıcak ya da buna benzer durumlar için de aynı şey geçerlidir. Bir şey görüldüğü şekilde algılanır, çünkü herkes tarafından ne şekilde algılanırlarsa, o şekilde tanımlanır.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: O halde bir şeyi algılamak, sadece onun varlığına bağlıdır, öte yandan bildiğimiz bir konuda da hata yapabiliriz.

THEAITETOS: Haklı görünüyorsun.

SOKRATES: Kharitler adına yemin ederim ki Protagoras çok önemli bir bilgeydi. Ancak bu söylediği şeyi bir bilmece şeklinde söylemişti, acaba kendisi, yanındakilere daha fazla açıklama yapmış olabilir mi?

THEAITETOS: Sence Sokrates?

SOKRATES: Evet, sana bunu anlatacağım, ancak bunlar pek de kolay anlaşılacak şeyler değil. Bir şey kendiliğinde ortaya çıkmadığı gibi, ortaya çıkan şey de kendi başına oluşmamıştır. Öte yandan hiçbir şey dediğimiz şey, aslında bir şey ya da herhangi bir şey de olamaz. Yine büyük olan, aslında küçük de olabilir. Aynı şekilde ağır dediğimiz şey, hafif de olabilir ya da diğer durumlar için de benzeri şeyler geçerlidir. Belki de olaylar hareket etme, yer değiştirme ve birbirine karışma sayesinde oluyordur. İşte bu noktada varlık kavramını kullanıyoruz, bu hatalı bir yaklaşımdır. Aslında ortada var olan bir şey yok, sadece hareket halinde olan şeyler var. Parmenides dışındaki Protagoras, Herakleitos⁴, Empedokles⁵ gibi bilgeler ya da komedi yazarı Epikharmos⁶ ya da tragedya yazarı Homeros da aynı şekilde düşünürler. Homeros Okyanus'un tanrıları yaratan, Tethys'ün tanrıların anneleri olduğunu söylerken, aynı zamanda her şeyin hareket halinde olduğunu da söylüyordu. Bu konuda sen ne düşünüyorsun?

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Şimdi elimizde Homeros gibi bir şairin başında olduğu büyük bir ordu var, bu orduya karşı durmak ve aynı zamanda garip duruma düşmemek mümkün müdür? 153

THEAITETOS: Sokrates! Bunu yapmak hiç de kolay bir şey değil.

SOKRATES: Theaitetos! Bunu yapmak kesinlikle kolay değil. Hareket halinde olmak, varlığın ve olmanın nedenidir, aynı şekilde hareketsizliğin de yok olma-

4 MÖ 535-475 yılları arasında yaşamış olan Efes doğumlu Sokrates öncesi düşünür.

5 MÖ 490-430 yılları arasında yaşamış Sicilya doğumlu düşünür.

6 MÖ 540-450 yılları arasında yaşamış olan Epikharmos'un 35 ile 52 arasında oyunundan günümüze yalnızca fragmanlar ulaşmıştır.

nın ve kötülüğün temeli olduğu iddiasındaki düşünce kendisine şu tür kanıtlar gösteriyor: Her şeyi doğuran ve koruyan ateş ve ısının yer değiştirmesi sürtünmeyle gerçekleşir, sürtünme de hareket halinde olan bir şeydir. Bunlar ateşin nedeni değil midir?

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Canlılar da aynı nedenlerle var oluyorlar.

THEAITETOS: Elbette, başka şekilde olamazdı.

SOKRATES: Yine beden hareket halinde olduğu zaman sağlıklıdır, hareketsizlik sağlıksızlıktır, değil mi?

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Ruh ise okuma ve inceleme sayesinde hareket eder ve bilgilenir, bu sayede kendisinin sağlığını devam ettirir. Öte yandan ortada okuma ve inceleme isteği yoksa, bu tembellik demektir ve bu durumda sadece öğrenmemekle kalmazsın, aynı zamanda öğrendiklerinizi de unutursun.

THEAITETOS: Çok doğru.

SOKRATES: Yani birisi ruh ve beden için yararlıyken, diğeri yararsızdır.

THEAITETOS: Elbette.

SOKRATES: Şimdi de denizdeki ve karadaki rüzgârsız havalardan, sakinliğin bozulması sırasında ne gibi kötülükler olduğundan bahsetmemi ister misin? Homeros altın zincir derken, güneşten söz ediyordu, dünya ve güneş hareket ettiği zaman yeryüzündeki ve gökyüzündeki her şeyin bir varlığı olduğunu, bunların hareket ettiklerini, fakat her şey sanki zincirlenmiş gibi durursa, bu kez de her şeyin yok olacağını sana söyletmemi ister misin?

THEAITETOS: Bu konuda çok haklısın Sokrates.

SOKRATES: Peki sevgili Theaitetos! Bu durumda şunu da söyleyebilirim, beyaz dediğimiz renk senin gözünün içinde de, başka yerde de farklı değildir. Beyazın

bazı yerlerde beyaz olduğunu söylemek doğru değil. Bu şekilde yaklaştığın zaman, beyaz renk bir yerde var olur ve hareket etmediği için de oluşun içinde yer almaz.

THEAITETOS: Anlayamadım.

SOKRATES: Biraz önce hiçbir şeyin kendinde var olmadığını söylemiştik. Önce bunu inceleyelim, böylece beyaz, siyah ya da diğer tüm renklerin gözlerin uygun bir şekilde yer değiştirmeleri sayesinde dik-
katin odaklanması olduğunu göreceğiz. Herhangi
bir renk adını söylediğimizde, gören ya da görülen
şeyi değil, ikisi dışında farklı bir noktaya dikkat çekiyoruz. Belki de renklerin zaman zaman sana farklı
göründüğünü ya da hayvanların ya da başka canlıların renkleri farklı algıladıklarını savunacaksınız.

154

THEAITETOS: Zeus adına yemin ederim ki böyle bir şey düşünmedim.

SOKRATES: Peki sen ya da başka biri, herhangi bir şeyi aynı şekilde görebiliyor musunuz? Ya da sen her zaman değişim içinde olduğuna göre, kendinin bile bir şeyi her zaman aynı şekilde görmediğini mi düşünüyorsun?

THEAITETOS: İkinci önerme daha mantıklı görünüyor.

SOKRATES: O halde büyük, beyaz ya da sıcak bir şey, onu gören başka bir insan tarafından farklı bir şekilde algılanmayacaktır. Bu özelliklere sahip olan biz olsak, bize yaklaşan ve bu sırada farklılaşan biri de mutlaka değişim halindedir. Gördüğün gibi Protagoras ve onun gibi düşünen insanların garip sözlerine, bu şekilde yanıt vermiş oluyoruz.

THEAITETOS: Hangi sözlerinden bahsediyorsun?

SOKRATES: Bir örnek verirsem daha aydınlatıcı olur. Altı ve dördü birbirleriyle karşılaştırırsak, altının dörtten büyük olduğunu ve arada bir buçuk katlık

bir fark olduğunu görürüz. Altıyı on iki ile karşılaştırdığımızda, bu kez de on ikinin altının iki katı olduğunu görürüz. Bu doğrudur, sen başka türlü düşünüyor musun?

THEAITETOS: Hayır.

SOKRATES: Peki sevgili Theaitetos! Protagoras ya da başka biri, sana bir şey artış göstermeden daha büyük olabilir mi diye sorsaydı ona ne yanıt verirdin?

THEAITETOS: Söylediğin son şeyleri hesaba katmadan yanıt verseydim hayır diye yanıtlardım, ancak bu söylediklerinden sonra yanıtlım evet olurdu.

SOKRATES: Hera adına yemin ederim ki çok güzel ve tanrılara yakışan bir yanıt verdin. Eğer sadece evet deseydin, Euripides'in "dilim yemin eder, fakat düşüncelerim kesinlikle" sözlerine uygun bir yanıt olurdu.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Bizler bilge ve becerikli insanlar olsaydık, düşüncelerimizi inceleseydik sürekli yeni şeyler çıkaracaktık ve adeta sofistler gibi birbirimizi yenibilmek için ortaya yeni kanıtlar koyacaktık. Fakat bilge insanlar olmadığımıza göre, sadece düşüncelerimizin birbirine uygun olup olmadığına bakalım.

THEAITETOS: Gerçekten de bunu istiyorum.

155 **SOKRATES:** Ben de öyle. O halde çok fazla boş zamanı olan insanlar gibi davranarak, yeniden incelemeye başlayalım, aynı zamanda incelememiz sırasında öfkelenmeyelim. Yapmamız gereken tek şey, gerçekten incelemek, gerçeğin ne olduğunu bulmaya çalışalım. İncelememiz sonucunda bir şey hacimsel ya da nice-liksel olarak aynı kalıyorsa ona değişmez deriz.

THEAITETOS: Tamam.

SOKRATES: Yine bir şeye, başka bir şey eklemeyiz ya da ondan bir şey çıkarmazsak, o şeyin büyüklüğünde bir değişme olmayacaktır.

THEAITETOS: Çok doğru.

SOKRATES: Öte yandan var olmayan bir şeyin, oluş sürecini geçirmeksizin var olması imkânsızdır değil mi?

THEAITETOS: Evet, doğru gibi.

SOKRATES: Buna göre bu önermeler ruhumuzda savaş halindeler. Sayılar için verdiğimiz örneği düşünsene! Ya da şöyle bakalım, ben senden yaşça büyüğüm, bir yıl içinde büyümeyeceğim ya da yaşım azalmayacak ama senden daha küçük olacağım. Bunun olması için benim küçülmem değil senin büyümen gerekir. Ben daha önceden olmadığım şeyi, bir oluş sürecinden geçtikten sonra oldum. Fakat böyle olmaması gerekiyor. Eğer bedenim haciminden bir şey kaybederse, daha küçük olabilirim. Başka örnekler de verebilirim. Ne dersin Theaitetos? Bu tür konularda bir düşüncen olduğunu zannediyorum.

THEAITETOS: Sokrates! Tanrılar adına yemin ederim ki söylediklerini düşündükçe iyice şaşırıyorum. Hatta bazen kafam iyice karışıyor.

SOKRATES: O halde sevgili dostum Theodoros, senin hakkında doğru şeyler söylemiş. Bir filozofun diğer insanlardan ayrıldığı nokta tam da budur. Felsefe de buradan başlar, Iris'in Thaumás'ın kızı olduğunu söyleyen kimse çok haklıydı. Şimdi Protagoras'ın daha önceden öğrettiklerinden ne gibi bir sonuca ulaştığımızı görebiliyor musun? Belki de halen anlamadın.

THEAITETOS: Halen tam olarak anlamadım.

SOKRATES: Peki, o zaman sana ünlü insanların düşüncelerini tam olarak anlayabilmen için yardımcı olmamı ister misin?

THEAITETOS: Hem de çok isterim.

SOKRATES: O halde henüz bu konularla ilgilenmeyen insanların bizi duymamaları için dikkat et. Bu

insanlar sadece elleriyle kavrayabildikleri şeylerin varlığına inanırlar, ancak bir şeyi bu şekilde kavrayamıyorlarsa o zaman inanmazlar.

THEAITETOS: Sokrates! Bu insanlar gerçekten de anlaşılmazlar.

156 **SOKRATES:** Evet şimdilerde verilen eğitimi beğenmiyorlar, fakat şimdi sana sırlarını anlatacağım insanlar çok daha nazik insanlardır. Bu insanlar, evrenin hareket halinde olduğunu ve temel ilkenin de bu hareket olduğunu düşünüyorlar. Hareketin iki özelliği vardır, bunların ikisi de sınırlıdır. Birincisi etkenlik, ikincisi edilgenliktir. Tabii ki bu şeylerin ortaklığından ve birbirleriyle ilişkisinden çok sayıda sonuç çıkarırız.

Fakat bu sonuçlar algı ve algılanan olmak üzere iki tanedir. Çünkü her zaman algılanan şeylerle birlikte ortaya konulurlar. Görmek, koklamak, duymak ya da sıcak ve soğuk gibi şeyler algılarla ölçülür, öte yandan haz, acı, istek ya da korku ise bunların sonucunda ortaya çıkar. Ayrıca çok sayıda algıdan bir kısmını bir ismi yoktur, bir kısmının ise vardır. Algılanan şeyler farklı algılarla açıklanırlar, görme algıları renkler, duyma algıları sesler ya da diğer algılar bağlı bulundukları şeylere göre ortaya çıkarlar. Bu düşünce ve daha önceden söylediklerimiz bir arada incelendiğinde nasıl bir sonuca varıyoruz?

THEAITETOS: Tam olarak söyleyemeyeceğim.

SOKRATES: Bu hikâyenin sonunu dinle. Bakalım oradan istediğini bulabilecek misin? Her şeyin hareket halinde olduğu önermesinden yola çıkıyor. Hareketlerin bazıları hızlı, bazıları yavaştır. Yavaş hareket eden şeyler de kendilerine yaklaşan şeye doğru giderler. Karşılıklı yaklaşmanın ortaya çıkardığı şey, önceki duruma göre daha hızlı harekettir. Aslında hareket

dediğimiz şey, yer değiştirmedir. Yani gözün ya da başka bir duyu organının, yaklaşmadan doğan algı farkından dolayı, daha beyaz görmektedir. Aynı şekilde daha farklı bir şeyle karşılaşılsaydı da durum başka türlü olacaktı. O halde yer değiştirme sonucunda görme göz dışında, beyaz da rengi doğurduğu şeyin dışına çıkar. Gözde görme algısı ortaya çıkar. Bundan sonra görür ama görme algısı olmaz, artık göz sadece görendir. Renkler ortaya çıkarken birlikte olan şey, beyaz renge dönüşür, fakat bu da beyaz renk değildir, beyaz olan bir şeydir. Beyaz renge sahip olan herhangi bir şey olabilir, bir taş ya da bir tahta parçası olabilir. Diğer algılar için de benzeri bir durum geçerlidir. Örneğin sıcaklık ya da sertlik. Bu şeylerde de daha önceden belirttiğimiz gibi, hiçbir şey kendiliğinden ortaya çıkmaz, bütün bu şeyler karşılıklı olarak etkileşimde bulunulmasıyla gerçekleşir. Bu görüşe göre, aktif ve pasif olan birer varlık değildir. Çünkü aktif olan pasif olanla birleşmeden önce ya da pasif olan aktif olana ulaşmadan önce bir varlık değildi. Bir şey aktif olarak bir başkasıyla birleştiğinde ya da pasif olarak bir başkasına yaklaştığında farklı şeyler olarak algılanır. Buradan da daha önce söylediğimiz şeyin, yani hiçbir şeyin kendiliğinden ortaya çıkmadığı ve bir başka şeye oranla gerçekleştiği sonucuna ulaşmaktayız. Varlık kelimesini genelde alışkanlıktan ya da dikkatsiz davranışlarımızda kullanmaktayız, aslında bu kelimeyi öyle her şeyde kullanmamalıyız. Eğer bir bilge gibi konuşmak istiyorsak, o zaman bir şey, herhangi bir, bu, şu gibi değişmeyen şeyleri değil, bunun yerine ortaya çıkmak gibi ifadeler kullanmalıyız. Bir insan bir şeyin hareket halinde olmadığını ifade ederse, kolayca alt edilebilir. Gerek tekil şeylerin gerekse

de toplu olarak ele alınan şeylerin tek bir kavram altında bir araya getirilmeleri daha uygundur. Bu tür isimler herhangi bir hayvan türü ya da insan ya da farklı bir şey olabilir. Theaitetos! Ne dersin bu anlattıklarım mantıklı mı? Bu güzel yemeğin tadına bakmak ister misin?

THEAITETOS: Sokrates! Yanıt veremeyeceğim, çünkü anlattığın şeyleri sen de benimsiyor musun yoksa sadece benimle konuşmak mı istiyorsun anlamadım.

SOKRATES: Ah sevgili dostum! Benim hiçbir şey bilmediğimi nasıl unutuyorsun? Kendim kısırım sadece ebelik sanatımı senin üzerinde kullanıyorum. Düşüncelerini söyleyebilmen için sana büyülerimi yapıyorum ve bilgelikten yararlanmanı sağlamaya çalışıyorum. Düşünceni söyledikten sonra, doğru mu söylüyorsun yoksa hata mı yapıyorsun bunu incelemeye çalışacağım. Bu nedenle düşüncelerini çekinmeden ve cesurca söyle bana.

THEAITETOS: Peki, sor.

SOKRATES: Sana göre herhangi bir şeyin iyi ya da güzel olamayacağı, söylediklerimizin hiçbirinin bir varlık olmadığı ve tüm bunların hareket halinde olan şeyler olduğuna yönelik görüş doğru mudur?

THEAITETOS: Anlattıkların ve anlattıklarına yönelik gösterdiğin kanıtlar bunların doğruluğunu ispatlıyor.

SOKRATES: Peki, o zaman söylediklerimde eksik bıraktığımız noktaları tamamlayalım. Bu kısım rüyada ya da delilik gibi bir hastalık sonucunda duyu organlarında ortaya çıkan hatalardır. Biraz önce anlattığım şeylerin hepsinin bu hastalıklar sırasında ortaya çıkan durumların kolayca çürütülebilir olduğunu sen de biliyorsundur. Bu tür bir durumda algılarımız

hatalı olur ve herkese gerçekmiş gibi görünen şey daha da hatalı olacaktır. Aynı zamanda yine bu sırada görülebilir hiçbir varlığa sahip olmayacaktır.

THEAITETOS: Çok doğru Sokrates.

SOKRATES: Peki, o zaman algı bilgi demektir diyen ya da bir şey kime nasıl görünüyorsa öyledir iddiasında bulunan düşünce haklı mıdır?

THEAITETOS: Sokrates! Buna nasıl yanıt vereceğimi bilmiyorum, biraz önce konuya bu şekilde yaklaştığım için beni eleştirmiştin. Fakat uykudayken ya da insan delirdiğinde söylediğin şeyler olur. Bazıları kendilerini tanrı yerine koyar, bazıları uçtuklarını ya da kanat taktıklarını düşünür.

SOKRATES: Peki benzeri sonuçların ortaya çıktığı uyku ve uyanıklık ile ilgili konuya ne dersin?

THEAITETOS: Hangisinden bahsediyorsun?

SOKRATES: Bizler şu anda uyuyor muyuz, hatıralarımız sadece rüyalardan mı oluşur? Ya da şu an uyanık mıyız? Uyanıkken mi konuşuyoruz? Bize bu türden sorular sorulduğu zaman ne şekilde yanıt vermemiz gerektiğini duymuşsundur elbette.

THEAITETOS: Sokrates! Bu konuda bir ispatta bulunmak kolay değil, çünkü iki düşünce de haklı gibi görünüyor. Örneğin şu anki konuşmamız uykuda oluyor desek, bunun aksini söylemek kolay olmaz. Sanki derin bir uykuda olmamıza benzer bir durumla ciddi benzerlikler var.

SOKRATES: Yani durumdan kuşkulanan için yeterli nedene sahibiz. Tabii uyku ve uyanıklık arasındaki ilişkidenden kuşkulananlar da vardır. İnsanın uykuda ve uyanık olarak geçirdiği zaman birbirine yakındır, böyle olunca da ruhumuz her iki durumdaki düşüncelerin de gerçek olduklarını düşünür. Yani belirli bir kısmının gerçek olduğunu düşünüyorsak

bile, aslında diğer kısmının da aynı oranda gerçek olduğunu düşünüyoruz. İkisi arasında ciddi bir fark yok.

THEAITETOS: Kesinlikle doğru.

SOKRATES: Hastalık ve delilik durumlarında da benzeri bir şey yok mu? Sadece böyle bir durumda zamanlar eşit değil.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Peki karar vermemizde zaman mı belirleyici olmalıdır?

THEAITETOS: Hayır, böyle olamaz.

SOKRATES: Peki hangisinin doğru olduğuna dair başka bir kanıtın var mı? Ya da bir önerin?

THEAITETOS: Yok.

SOKRATES: O halde başkalarının nasıl düşündüğünü sana anlatmalıyım. Kimilerine göre bu konuda düşünen insanların bazı doğruları vardır. Kendi düşüncelerini şu şekilde ifade ederler: Birbirlerinden tamamen farklı olan iki şeyin etkileri benzer şekilde olmaz değil mi? Yani incelenen şeyin belirli bir açıdan farklı, belirli bir açıdan aynı olduğunu düşünmememiz gerekiyor.

159 **THEAITETOS:** Tabii ki farklı iki şeyin, hem nitelikleri hem de etki alanları bakımından birbirleriyle aynı olmalarına imkân yoktur.

SOKRATES: Yani ikisi birbirlerine benzemezler diyebilir miyiz?

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Bu durumda bir şey, bir başka şeye benziyorsa aynıdır, benzemiyorsa aynı değildir diyebilir miyiz?

THEAITETOS: Deriz.

SOKRATES: Daha önceden aktif ve pasif yapıda olanların sonsuz sayıda olduklarını da belirtmiştik, değil mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Öte yandan bir birleşme yaşandığında yani bir şey, bir başka şeyle birleştğinde ortaya çıkan şey de onlardan farklı bir şeydir değil mi?

THEAITETOS: Çok doğru.

SOKRATES: Bu durumu birbirimizin üzerinde deneyelim. Elimizde hasta ve sağlıklı Sokrates var. İkisi birbirlerine benzer mi?

THEAITETOS: Hasta ve sağlıklı Sokrates'ten söz ediyorsun, değil mi?

SOKRATES: Aynen söylediğin gibi.

THEAITETOS: Bu durumda benzemezler demem gerekir.

SOKRATES: Benzemezler, aynı zamanda farklı mıdırılar?

THEAITETOS: Kesinlikle.

SOKRATES: Sokrates'in uyuyor olması ya da biraz önce sıraladığımız durumlarda bulunması halinde ne olacak?

THEAITETOS: Orada da aynı durum geçerli.

SOKRATES: Peki etken olan maddenin hasta ve sağlıklı Sokrates üzerinde farklı sonuçlar ortaya çıkaracağını düşünüyor musun?

THEAITETOS: Diğer türlü sü kabul edilemez.

SOKRATES: Bu durumda iki ayrı sonuçla farklı şeyler oluşturunuz demektir.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Sağlıklıyken şarap içersen, bu bana hoş ve güzel gelir değil mi?

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Buraya kadar konuştuklarımızdan çıkan sonuç şu: Aktif ya da pasif olan şeyler hoşluk ve algıdır. İkisinde de hareket söz konusu. Pasif olan algıyı ortaya çıkarırken, şaraptan gelen hoşluk sağlıklı bedende şarabın tatlı bir şekilde algılanmasını sağladı.

THEAITETOS: Biraz önce de buna benzer bir şey söylemiştik.

SOKRATES: Fakat hastayken şarap içersem sonuç aynı olmaz. Çünkü bu durumda beden farklı bir şeyle karşılaşır.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Hasta Sokrates şarap içerse farklı bir sonuç ortaya çıkacaktır. Dilinde acı bir tat bırakır, fakat bu acılık şarabı acı yapmaz, acı algımızdadır. Fakat Sokrates algının kendisi değildir, o sadece algılayandır.

THEAITETOS: Evet.

160 **SOKRATES:** Özetle söylemek gerekirse bu şekilde algılamış olmam, farklı biri olmam anlamına gelmez. Farklı aktif öğeden dolayı, algılayan kimse farklılaşmaktadır. Öte yandan etken olan şey farklı bir şeyle birleştiği zaman aynı sonuca ulaşamaz. Sonuçta bendekine benzer bir şey elde edilmez, çünkü farklı bir şeyle birleşip daha farklı bir şey oluşturmuştur ve sonuç da farklı olacaktır.

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Öte yandan ne etkileyen şey, ne de ben tek başımıza değişime neden oluruz.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Eğer algılayan bensem, herhangi bir şeyle temas etmem gerekir. Çünkü algılayacak bir şey olmaksızın algılayan olunmaz. Bu anlamda bir şeyin acı ya da hoş olması bir insan için geçerlidir. Çünkü kendisi hoş olup aynı zamanda hiç kimseye hoş gelmeyen bir şey yoktur.

THEAITETOS: Çok haklısın.

SOKRATES: Sonuçta bir şeyin ortaya çıkması, ancak karşılıklı bir ilişki olması halinde söz konusu olabilmektedir. Bizim ve ortaya çıkan şeyin varlığı zorunluluk

nedeniyle birbirlerine bağlıdır. Ancak bu bağlılık herhangi bir şekilde tercih kaynaklı değildir. Evet, birini bir şeye bağlamak eldeki tek delil. Bir insan bir şeyin varlığından bahsediyorsa, varlığın ne hakkında ve neyle ilgili olduğunu söylemelidir. Bu nedenle de kendinden ve kendiliğinden hiçbir şey için varlık ya da olmak ifadelerini kullanmamalıyız ve diğer insanların kullanmalarına da karşı çıkmalıyız.

THEAITETOS: Çok doğru söyledin Sokrates.

SOKRATES: Eğer bir şey beni etkiliyorsa, bu benim için geçerlidir, başka biri için değil. Bu durumda o şeyi algılayan da ben oluyorum.

THEAITETOS: Çok haklısın.

SOKRATES: Bu durumda benim algım gerçektir. Böyle olmasının nedeni, bu algının benim varlığımla doğrudan ilgili olmasıdır. Protagoras da kendi açımızdan bir şeyin var olması ya da olmaması hakkında belirleyici olanın biz olduğumuzu söylüyordu.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Bu durumda eğer ben bir şeyin, varlığı hakkında doğru bilgiye sahipsem bu durumda yine algılayan kişi de ben olduğum için, algıladığım şeyi de biliyor olmam gerekmiyor mu?

THEAITETOS: Elbette.

SOKRATES: Bu durumda bilginin algı olduğunu söylerken çok doğru söylemişsin. Aslında Homeros ve Herakleitos her şeyin hareket halinde olduğunu, Protagoras ise insanın her şeyin belirleyicisi olduğunu söylüyordu. Theaitetos da bu düşüncelerden yola çıkarak bilgi algıdır dediği zaman, herkes aynı şeyi söylemiş oldu. Theaitetos ne düşünüyorsun? Bu düşünce senin yeni doğan bebeğin değil mi? Ben de onu doğurtan ebeyim.

THEAITETOS: Çok doğru Sokrates.

161

SOKRATES: Doğum epeyce sancılı geçti, ancak doğum bittiğine göre çocuğu incelememiz gerekiyor. Kim bilir belki de bu çocuğu büyütmemize gerek yoktur. Çünkü bazen çocuklar insanı kandırabilecek şekilde olurlar. Şimdi ne dersin, bu çocuğu ne olursa olsun büyütmeli miyiz? Onu hiçbir şekilde terk etmeyecek misin? Çocuğunun eleştirilmesine katlanabilecek misin ya da onu senden alırlarsa yeni doğum yapmış bir kadına benzer hisler taşımayacak mısın?

THEODOROS: Sokrates! Theaitetos bunu kabul edecektir. Çünkü o her zaman uyumlu biridir fakat tanrılar adına söyler misin: Sence bu konuda halen bir yanlış var mı?

SOKRATES: Theodoros! Ne kadar da tartışma meraklısısın! Evet, yanlış var demem için, adeta bir yanıtı çekip çıkarabileceğin bir yığın ararken ne kadar da rahatsın. Ancak yine de konuşulanları dikkatli dinlemediğin çok açık, bu tür kanıtları hiçbir zaman ben öne sürmem, bu türden kanıtlar her zaman karşımdaki insandan gelir. Öte yandan benim bildiğim şey, son derece önemsizdir. Yaptığım şey, bilge insanların sözlerini incelemektir. Benzeri bir şeyi bu kez de karşıımızdaki genç adamla yapmak istiyorum. Bunu yaparken de yine kendim bir şey söylemeyeceğim.

THEODOROS: Peki Sokrates! İstedtiğin gibi olsun.

SOKRATES: Theodoros! Ben dostun Protagoras'ın söyledikleri arasında bir noktayı tam olarak anlayamıyorum.

THEODOROS: Neymiş o?

SOKRATES: Protagoras insanın düşünclerinin, aynı zamanda gerçek olduklarını söylediği zaman bundan çok hoşlanmışım. Ancak gerçeği açıkladığı zaman lafa giriş şekline şaşırdım. Çünkü Gerçek'in başlan-

gıcında her şeyin belirleyicisi olanın bir domuz ya da hayvan olduğunu ya da algısı olan canlılardan zayıf bir tür olduğunu söylemiyordu. Biz onun bilgeliğine bir tanrı gibi saygı gösterdik. Oysa o eserin başlangıcında, kendi aklının bir başka insanla ya da bir kurbağayla bile aynı düzeyde olduğunu söyleseydi, söylediği şeyin kendini beğenmişçe ve bizleri aşağılayan bir şey olduğunu düşünürdük. Ne dersin Theodoros? Sence de bir insanın algılarından yola çıkarak söylediği şeyler doğruysa ve bir insanın algıları doğru kararlar almasını sağlıyorsa, onun düşüncelerinin doğru ya da yanlış olduklarını bir başka insan söyleyemez değil mi? Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi bu düşünceler herkes için doğruysa ve bunların hepsi gerçekse, o zaman Protagoras; evet, insanlara son derece yüksek ücretle dersler veren Protagoras bilge bir insan olabilir mi? Herkes kendi bilgeliğinin belirleyicisiyse ve bizler ondan daha akılsızsak neden onun derslerine katılmamız gereksin? Bu nedenle Protagoras'ın şaka yaptığını sanıyorum. Öte yandan benim sahip olduğum ebelik sanatı hakkında ya da bu ebelik sanatının yol açacağı şeyler hakkında, daha fazla bir şey söylemeyeceğim. Bu rol garip görünebilir ancak konuşmadığım zaman da daha iyi bir noktaya geleceğimizi zannetmiyorum. Hem Protagoras'ın Gerçek'i var olmaya devam ettiği ve bunun bir şaka olduğu varsayılmadığı sürece, herkes için doğru olan bu önermenin doğru bir şekilde incelenmesi ve çürütülmesi çok uzun bir çaba sonucunda becerilebilir değil mi?

162

THEODOROS: Sevgili Sokrates! Senin de söylediğin gibi Protagoras benim dostum. Bu nedenle hem Protagoras'ın düşüncelerini kendi sözlerimle çürütmek hem de sana karşı gelmek istemediğim için

Theaitetos ile konuşmaya devam etmeni istiyorum. Ayrıca şu ana kadar bile, tartışmayı son derece iyi bir şekilde götürmeyi başardı.

SOKRATES: Theodoros! Eğer Lakedaimonia'ya gitsen ve orada güreş alanında olsan ne yapardın? Kendin soyunmaksızın oradaki başka bazı güzel insanları çıplak olarak görmek istemez miydin?

THEODOROS: Buna izin verirlerse neden olmasın? Şimdi de benim seyirci olmama ve bu yaşlı adamın güreşi izlemesine izin vermenizi, onu güreşe dahil etmemenizi rica ediyorum.

SOKRATES: Theodoros! İstedğin buysa karşı çıkmaya-
cağım. Peki, bilge Theaitetos ile konuşmaya devam edelim. Evet Theaitetos! Biraz önce konuştuğumuzdan sonra bilgelik açısından her insanla ve hatta her tanrıyla eşit durumda olman sana garip gelmiyor mu? Belki de Protagoras'ın tanımında belirlediği ölçütün, tanrılar için insanlara göre daha az geçerli olduklarını düşünüyorsundur.

THEAITETOS: Zeus adına yemin ederim ki böyle bir soru sormana çok şaşırdım ve bu şekilde düşünmüyorum. Biraz önce düşünen her insanın düşüncesi-
nin aynı zamanda birer de varlık olduğu yönündeki görüş mantıklı görünmüştü. Ancak şimdi doğru gibi görünmüyor.

SOKRATES: Henüz genç olduğun için, her konuşulanın etkisi altında kalıp inanıyorsun. Fakat bu sorumuza, Protagoras ya da başka biri şu şekilde yanıt verirdi: Sevgili gençler ve yaşlılar! Burada toplanıp garip bir gevezelik yapıyorsunuz. Tanrılar bile konuşmanın konusu haline gelmiş, fakat ben asla tanrıların varlıklarına ya da yokluklarına yönelik bir şey söylemedim. Yine konuştuğunuz şeyler, çoğunluğun beğenisini kazanabilecek türden şeyler. İnsanların

bilgi açısından en bilgili hayvandan farkının ortaya konulmasının yararlı olacağını düşünüyorsunuz. Ancak konuşmanız esnasında hiçbir şekilde bir delil göstermiyor ya da bir şey ispat etmiyorsunuz, her zaman sadece olasılıklardan söz ediyorsunuz. Bu kanıt, Theodoros'un ya da başka bir geometricinin kullanabileceği türden bir kanıt değildir. Eğer kullanılırsa da değer kaybettirir. Şimdi sen ve Theodoros sadece bu hoş giden sözlerle ve olasılıklarla ortaya çıkabilecek kanıtları ne kadar değerli bulacaksınız? Bunun kararını vermelisiniz.

163

THEAITETOS: Sokrates! İkimiz de bunu önemsiyoruz.

SOKRATES: Bu durumda ikiniz de bu şekilde düşündüğünüze göre incelememizin farklı bir şekilde devam etmesi gerekiyor.

THEAITETOS: Kesinlikle haklısın.

SOKRATES: Peki bilginin ve algının aynı şey olup olmadığını inceleyelim. Zaten varmaya çalıştığımız nokta buydu, bu nedenle birbiriyle çelişen iddiaları gösterdik.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Gördüğümüz ya da duyduğumuz her şeyi biliyor muyuz? Böyle bir iddiamız var mı? Örneğin barbarların dilini öğrenmedik ama biliyoruz diyor muyuz? Belki onların konuştuklarını duymuyoruz belki de konuştuklarını duysak da anlamıyoruz. Alfabelerini bilseydik ve halen ona baktığımızda görmüyoruz diyebilir miydik? Ya da sadece görerek bildiğimizi söyleyebilir miyiz?

THEAITETOS: Eğer o harfleri daha önceden görmediysek ve duymadıysak biliyoruz dememeliyiz. Sokrates! Söylememiz gereken şey harfleri ve renkleri gördüğümüz ve bildiğimiz, konuşmadaki sesi ve tonlamayı fark ettiğimiz ve bildiğimiz, ancak öğretmen ve

gramer öğretmeninin öğrettiklerini görmediğimiz, duymadığımız ve buna bağlı olarak da bilmediğimizdir.

SOKRATES: Theaitetos! Harika bir yanıt verdin, söylediklerine karşı çıkamam. Hem zaten daha temkinli davranman gerekiyor. Sırada başka bir konu var, bakalım burada nasıl davranacaksın!

THEAITETOS: Neymiş?

SOKRATES: Biri gelip sana şöyle bir soru sorabilir: Bir insan bir şey öğrendi ve aklında tutuyor, bu adamın aklında tuttuğu şeyi bilmemesi ihtimali söz konusu mudur? Belki de şöyle sormam gerekir: Bir şey öğrenen insan o şeyi bilmeksizin hatırlayabilir mi?

THEAITETOS: Sokrates! Böyle bir şey çok garip olurdu.

SOKRATES: Şimdi söylediğimi güzelce düşün. Görmek, sana göre algılamak ve ayrıca iyi bir şekilde algılamak değil mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Peki gören insan, gördüğü şeyin bilgisini elde etmiyor mu?

THEAITETOS: Ediyor.

SOKRATES: Bu durumda bir de hatırlama söz konusudur.

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Her şeyi hatırlar mıyız yoksa sadece bir şeyi mi hatırlarız?

THEAITETOS: Bir şeyi olmalı.

SOKRATES: Yani iyice algılanmış ya da öğrenilmiş şeyleri değil mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Gördüğümüzü hatırlamadığımız zamanlar oluyor mu?

THEAITETOS: Oluyor.

SOKRATES: Gözlerimizi kapattığımızda mı oluyor? Gözlerimizi kapattığımız zaman unutuyor muyuz?

THEAITETOS: Sokrates! Böyle bir şey olabilir mi?

SOKRATES: Eğer daha önceden söylediklerimizi haklı 164 çıkarmaya niyetliysek olmalıdır.

THEAITETOS: Zeus adına yemin ederim ki bu konuda emin olmadığım noktalar var. Ancak konuyu tam olarak anlayamadığım için, en güzeli bunları senin anlatman.

SOKRATES: Daha önce, bir şeyi gören insan, gördüğü o şeyin bilgisini edinir ve görme algısıyla bilgisi aynı şeydir dedik.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Yine gören ve o bilgiyi görerek edinen insan, gözlerini kapadığında o bilgiyi hatırlar fakat onu göremez de dedik, değil mi?

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Eğer görüyor ve biliyor ifadeleri aynı şeyse, görmüyor ve bilmiyor ifadelerinin de aynı şey olması gerekir değil mi?

THEAITETOS: Kesinlikle.

SOKRATES: Bu durumda bir şeyin bilgisini edindiğimiz zaman, onu göremediğimiz için bilemememize rağmen hatırlıyoruz demektir. Zaten biraz önce de bunun garip bir şey olduğundan söz etmiştim.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Bu durumda bilgi ve algı aynı şeydir diyemeyiz.

THEAITETOS: Sanırım haklısın.

SOKRATES: Yani bu iki şey birbirlerinden farklıdır.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: O halde yapmamız gereken bilginin ne olduğunu yeni baştan incelemek. Theaitetos! Sence ne yapmalıyız?

THEAITETOS: Anlamadım.

SOKRATES: Bir horoz gibiyiz, hem de kavgayı kazanmadan bırakıp giden bir horoz gibi.

THEAITETOS: Yine anlamadım.

SOKRATES: Biraz önce söylediklerimiz arasında bir uyumsuzluk oldu ama sözlerimiz uyumluydu ve konuyu kapatmaya çalıştık. Filozof olduğumuzu, kavgacı olmadığımızı söyledik ama bu durumda kavgacı insanlara benzedik.

THEAITETOS: Ben yine anlamadım.

SOKRATES: Peki o halde daha açık bir şekilde anlatmaya çalışacağım: Bir şeyi öğrendiğin ve hatırladığın zaman, o şeyi bilip bilmediğine bakıyorduk. Ardından daha önce [bir şeyi] görüp de gözlerini kapatan insanın [o şeyi] görmeden de hatırladığını söyledik, ancak bu imkânsız olduğu için Protagoras'ın ve senin düşüncelerin çürütülmüş oldu.

THEAITETOS: Haklı görünüyorsun.

SOKRATES: Bence bunları söyleyen adam yaşasaydı böylesine bir karmaşa olmazdı. Çünkü bize doğrusunu anlatırdı. Ancak yaşamadığı için konuyu dilediğimiz şekilde inceliyoruz. Protagoras aralarında Theodoros'un olduğu bazı insanlara bir şeyler öğretti fakat bu insanlar bize yardım etmekten uzak duruyorlar. Bu durumda yasanı gereği bizim yardımcı olmamızdır.

165 **THEODOROS:** Ama Protagoras, mirasçısı olarak beni değil Hipponikos'un oğlu Kallias'ı belirlemişti. Ayrıca bu tür incelemelerden vazgeçip kendimi geometriye verdim. Öte yandan yine de kendisine yardımcı olmandan memnun olurum.

SOKRATES: Peki Theodoros! Şimdi yardımcı olacağımı söylediğimde neyi kastettiğime bak. Çünkü dikkat edilmezse verilecek yanıtlar bizleri çok daha kötü

noktalara taşıyabilir. Evet, şimdi seninle mi yoksa Theaitetos ile mi konuşmalıyım?

THEODOROS: İkimizle de konuş, ancak yanıtları o versin. Yanlış yaparsa daha az utanır.

SOKRATES: Peki en önemli soru şu: Bir şey bilen insanın bildiği şeyi bilmesi mümkün müdür?

THEODOROS: Theaitetos! Bunu nasıl yanıtlamalıyız?

THEAITETOS: Bana göre böyle bir şey imkânsızdır.

SOKRATES: Eğer görmek ve bilmek aynı şeyse, bu imkânsız olmaz. Karşına bir adam çıksa ve senin bir gözünü kapatıp gözün kapalı olmasına rağmen onun üzerindeki elbiseyi nasıl gördüğünü sorsa ona ne cevap verirsin?

THEAITETOS: Diğer gözümle gördüğümü söylerim tabii ki.

SOKRATES: Yani aynı anda hem görüyorsun hem de görmüyorsun.

THEAITETOS: Tabii, bu durumda öyle diyebiliriz.

SOKRATES: Fakat sana kendisine istediği cevabı vermediğini söyler. Sorduğu şey bunun nasıl olduğu değil, senin bunu bilip bilmediğine yönelik. Sonuç olarak görmediğin şeyi görüyorsun, burası açık. Ama daha önce görmek bilmektir, görmemek bilmemektir demiştik. Ne dersin?

THEAITETOS: Daha önce söylediğimin tam tersi oluyor.

SOKRATES: Haklısın sevgili dostum. Aslında buna benzer başka türlü karmaşalar da yaşanabilir. Örneğin sana, bilmenin açıkta mı karanlıkta mı, yakından mı uzaktan mı ya da şiddetli mi yoksa zayıf bir şekilde olduğu zaman mı gerçekleşeceği de sorulabilir. Soruyu soran kolayca seni kandırabilir. Sen bilginin ve algının aynı şey olduğunu söylüyorsun, böyle olunca da o kişi duymayla ya da hissetmeyle ilgili algılardan söz ederek, sen onun bilgeliğini kabul

edinceye kadar seni rahatsız eder. Bu şekilde seni hareket edemez hale getirecek ve ardından da bilgeliğini sana öğretmesi karşılığında senden istediği parayı alacaktır. Bu durumda Protagoras nasıl yanıt verirdi ve kendini nasıl savunurdu, ne dersin birlikte inceleyelim mi?

THEAITETOS: Haklısın, bunu yapalım.

- 166 **SOKRATES:** Bence Protagoras da bizim söylediğimiz şeylerle kendisini savunacaktır, ancak bunu yaparken bir yandan da karşı çıkacaktır. Hatta bizi aşağılayarak şunları da söyleyecektir: “Evet sevgili Sokrates! Aynı insanın bir çocuğu hem hatırlaması hem de hatırlamaması mümkün olabilir mi? Hem korktuğum için hem de tartışma konusundaki bilgi eksikliğimden dolayı bu soruya “hayır” diye yanıt verdim ve zor durumda kaldım. Fakat Sokrates! İşler senin sandığın gibi değil. Eğer düşüncelerimi soru cevap yöntemiyle incelersek biri benim yanıtlama benzer bir yanıt verdiği zaman, sadece ben değil ikimizde hata yapmış oluruz. Farklı yanıtlar verildiği zamansa direkt olarak karşıdakinin düşüncesi çürütülür. Şimdi geçmişte yaşanan bir şeyin algısı o zamanki algıyla aynı olabilir mi? Hatalı bir şeyi bilmenin ya da bir başka şeyi hem bilmenin hem de bilmemenin doğru olduğu düşüncesine bakalım. Bu olanaksız mıdır? Ancak bunu itiraf etmekten çekiniyorsa, değişen insanın değişmeden önceki insanla aynı olduğunu kabul eder mi? İnsan birçok değişikliğe uğrar, buna karşın ortada halen tek bir insan mı vardır yoksa çok sayıda insan mı? İnsanların birbirlerini boş sözlerle kandırmaya çalışmaması gerekir. Bu durumda Protagoras şöyle söylerdi: “Benim sözlerimin aksini ispatlaman gerekir. Yani her insanın kendine has algıları olmadığını ya da var olanın

sadece var olan için var olmadığını ispatlayacak sözler söylemelisin. Oysa domuzdan ya da domuz suratlı başka bir hayvandan bahsettiğin takdirde hem kötü davranıyorsun, hem de seni dinleyenleri kışkırtıyorsun, bundan bir çıkarın olmayacak. Daha önce de belirttiğim gibi, bana göre herkes, var olan ya da olmayan şeylerin ölçüsüdür. Ayrıca herkes bir başkasından bir şeyi daha farklı görebilmesi ve diğer insanların da bunu daha başka şekilde görebilmesi sayesinde sonsuz derecede ayrılır. Ben bilgeliği ve bilgeleri önemsemiyor değilim. Bana göre bilge, kötü şeyleri iyi olarak görmeyi ve değiştirmeyi başarabilen insandır. Fakat bu söylediğim şeyi iyice kavramaya çalış, bunu birazdan daha iyi bir şekilde açıklayacağım. Daha önce konuştuklarımızı gözden geçirelim, ne demiştik? Hasta bir insan için yemek yemenin acı verici bir şey olduğunu ancak sağlıklı bir insan için tam tersinin geçerli olduğunu belirtmiştik. İki insan arasında şu ya da bu daha fazla bilgedir diyemeyiz, çünkü böyle bir değerlendirme olamaz. Hastanın delirmesi nedeniyle cahil olduğunu ya da sağlıklı insanın bilge olduğunu da düşünemeyiz. Ancak içinde bulunulan bu iki durumdan biri diğerinden daha iyidir. Her zaman daha iyi durumda olana ulaşmaya çalışmamız gerekir. Hekimler ilaç vererek, sofistler ise konuşarak sonuca ulaşırlar. Herhangi bir insanın yanlıştan doğruya geçirilmesi diye bir şey yoktur, çünkü var olmayan ya da o anda var olmayan söz konusu değildir. Evet, gerçek buradadır. Öte yandan ruh durumuna bağlı olarak benzeri türden iyi ya da kötü düşünceler ortaya çıkar. Kimi insanlar kendileri cahil oldukları için, bu tür kötülüklerin gerçek olduğuna inanırlar, ben ve benim gibi insanlar için ise bu tür düşünceler sadece daha iyidirler. Ancak bu

167

düşünceler hiçbir zaman gerçek olamazlar. Sevgili Sokrates! Bilgiyi kurbağaların arasında arayacak halim yok, bedenim için gerekli bilgiyi hekimlerde, bitkiler için gerekli olanı çiftçilerde bulabilirim. Çiftçiler bitkilerdeki hastalıklı şeyleri yararlı hale dönüştürebilirler. Bilge ve başarılı hatipler ise devlet içinde zararlı olan şeylerin iyi şeyler olarak görünmesini sağlarlar. Evet, bir devlet için doğru ve iyi görünen şey, devlet onu doğru ve iyi gördüğü sürece bu durumdadır. Evet, bilge insanlar devletin ve insanların kötü yerine iyi şeylerle karşılaşmalarını sağlarlar. Sofistler kendi öğrencilerine buna benzer bir bilgiye ulaşma yolunda yardımcı olurlar, o halde sofist de bilgedir, çünkü onun sayesinde insanlar büyük başarılar kazanabilirler. İnsanlar arasında bir karşılaştırma yaptığımız zaman, biri diğerlerinden daha bilge olabilir, fakat birinin hatası diğerine yanlış gelmeyebilir. Kabul edip etmemek sana kalmış ama söylediğim şey doğru, bir şeyin ölçüsü sensin, zaten anlattıklarım da sözlerimin doğruluğunu gösteriyor.

Konuyu yeniden tartışabilmek için konuşmalarının arka arkaya gelmesi daha yararlı olacaktır, ancak istersen soru-cevap şeklinde de devam edebiliriz. İnsanın bu yöntemden korkmasına gerek yok, hatta akıllı başında bir insanın bu yöntemi tercih etmesi daha da doğru olur. Ayrıca başka bir isteğim de konuşmamızı ilgisiz yerlere çekmemen olacak. Bir insanın konuşmasında erdemli olma iddiasında bulunup sonra da haksızlık yapması güzel bir davranış değildir. Aslında burada haksızlık dediğimiz şey, tartışmak ve kavga etmek arasındaki farkı yok saymaktan kaynaklanmaktadır. Eğer ortada sadece bir ağız münakaşası varsa, o zaman karşınızdaki

insanı kandırmak için bazı planlar yaparsınız, oysa tartışma ciddiye bu durumda ciddi davranmak ve karşımızdaki insanı da ciddi davranmaya itmek gerekir. Bunu yapabilmek için de karşımızdaki insanın hatalarını ona göstermemiz gerekir. İnsan bunu yapabildiği zaman, karşısındaki insan içinde bulunduğu hataların nedeni olarak artık kendini görmeyecektir, bu hataların nedeninin kendilerinde olduğunu gördükleri zaman ise bu durumda sana sevgi duyarlar. Kendilerine kızacakları için de ister istemez felsefeyle ilgilenmeye başlarlar. Daha önce birlikte oldukları insanlardan uzaklaşırlar. İnsan her zaman davrandığının tersine davranırsa, [aynı şekilde her zamankinin] tersine sonuçlar elde eder. Öte yandan yanında bulunan insanlar yaşları biraz ilerlediğinde eğer kendileri filozof değillerse senden uzaklaşıp felsefeye düşman olacaklardır. Eğer benim sözlerimi dinlersen, öfkelenerek ya da inatlaşarak değil sakın bir şekilde bakarak her şeyin değişim halinde olduğunu ve insan düşüncesinin kişiler ya da devlet için gerçek olduğu fikrini incellersin. Buradan hareketle bilginin ve algının aynı şey olup olmadığına bakarsın. Fakat bunu, çoğu insanın yaptığı gibi sadece birbirlerine zorluk çıkarmak için kullandıkları lafları kullanarak yapmamalısın. Evet, Theodoros, ben karşımızdaki insana elimden geldiğince yardımcı olmak için küçük bir açıklama yapmaya çalıştım. Elbette ki Protagoras hayatta olsaydı çok daha tatminkâr bir açıklama yapardı.

168

THEODOROS: Sokrates! Dalga geçme! Sen bu adama yardım etmek için çok istekliydin.

SOKRATES: Peki ama biraz önce Protagoras'ın ona ne yaptığını gördün mü? Çocuğun öğrenme aşamasındaki korkusundan yararlanıp düşüncelerini çürüt-

mek istediğimizi görerek, bu durumun şaka olduğu düşüncesine karşılık da her şeydeki ölçüden söz etti ve aslında kendi düşüncesinin ciddiye alınarak incelenmesini sağladı.

THEODOROS: Sokrates! Tabii ki bunu fark ettim.

SOKRATES: Peki ne yapalım? Onu dinlemeli miyiz?

THEODOROS: Tabii ki.

SOKRATES: Burada senin dışındaki herkesin çocuk olduğunu görüyorsun. Bizim onun iddialarını sorular ve yanıtlar yoluyla ciddi bir şekilde incelememiz gerekir. Bu sayede çocuklarla şakalaşıp ciddiyetten uzaklaştığımızı söyleyerek bizi eleştiremez.

THEODOROS: Tamam ama bizim gibi yaşlı insanlardan-
sa Theaitetos çok daha iyi bir tartışma yürütemez mi?

SOKRATES: Yürütebilir ama bunu senden iyi yapamaz. Benim ölüye herhangi bir şekilde yardım edemeyeceğimi düşünmem ya da senin hiçbir şey yapamayacağını varsayman doğru değil. Sevgili dostum! Söz konusu geometri olduğu zaman, sen bir ölçütse ya da çok bilgili olduğun astronomi söz konusuysen öyle ise, diğer bilimlerde de bilgili olup olmadığını incelememiz için bana yardımcı olmalısın.

THEODOROS: Sokrates! Sana yanıt vermeden yanında durmak kolay bir şey değil. Lakedaimonialılar gibi soyunmadan durmayı istemem işe yaramadı. Ancak yine de senin daha çok Skiron'a yakın durmak istediğini sanıyorum. Lakedaimonialılar ya soyunup güreşe girerler ya da dönüp giderler. Fakat sen Antaios gibisin, o da gelen kimseyi soyunup oyuna girene dek bırakmazdı.

SOKRATES: Ah! Ne kadar da bana uygun bir örnek buldun! Fakat ben onlardan daha güçlüyüm, hem bu

zamana kadar Herakles ve Theseus⁷ gibi güçlü hatiplerle karşılaştım, zorlansam da asla vazgeçmedim. Çünkü böylesine bir antrenmanda elde ettiğim şey, benim için bulunmaz bir nimet. Bu nedenle senin de bu savaşa girmen gerekir, bu ikimiz için de çok yararlı olacaktır.

THEODOROS: Tamam, artık söyleyecek bir şeyim kalmadı, dilediğin gibi davranabilirsin. Benim kendi kaderime uygun davranmam, senin de eleştiri yapmaya devam etmen gerekiyor. Fakat benim bu noktadaki çabam daha önce söylediğimden öteye geçemeyecektir.

SOKRATES: Söylediğin kadarı da yeterli, ancak dikkat edilmesi gereken nokta, konuşmamızı çocukça bir hale büründürerek bir kez daha eleştiriye maruz kalmamak olmalıdır.

THEODOROS: Bunun için elimden geleni yapacağım.

SOKRATES: O halde ilkin daha önce incelediğimiz konuya geri dönelim. Herkesin kendisine uygun bir bilgeliği olduğuna yönelik sözlerini eleştirmiştik, acaba bu noktada haklı mıydık? Öncelikle incelememiz gereken nokta bu. Protagoras'a göre bazı insanlar iyiyi ve kötüyü en başta anlayabilirler, değil mi?

THEODOROS: Doğru.

SOKRATES: Eğer Protagoras bu sözleri karşımızda söyleseydi ya da birileri çıkıp Protagoras'ın söylediklerini tekrarlamamış olsaydı, bu düşüncüyü yeniden dile getirmezdik. Ancak şimdi onun adına fikir yürütmek de bize düşen bir şey oldu. Kimse bu hakkımıza engel olamaz. Evet, öncelikle bu noktada görüş birliğine varmamızda yarar var. Çünkü bu noktadaki anlaşmazlık zannedildiği kadar önemsiz bir şey değil.

7 Yunan mitolojisine göre Poseidon'un oğlu olan Atina'nın efsanevi Kralı.

THEODOROS: Doğru.

170 **SOKRATES:** Yani kendi sözlerimize göre düşünmeliyiz, başka insanların sözlerine göre değil.

THEODOROS: Anlayamadım.

SOKRATES: [Protagoras], bir şeyi herkesin kendine göre gördüğünü söylüyor, değil mi?

THEODOROS: Doğru.

SOKRATES: Hem o hem de bizler insanların düşüncelerini dile getiriyoruz. İnsanlar kendilerini diğer insanlarla karşılaştırırlar ve onlardan bazı konularda daha üstün, bazı konularda daha aşağı seviyede olduklarını düşünürler. Büyük bir tehlikeyle karşılaştığımızda, örneğin savaş, hastalık, fırtınada deniz yolculuğu yapmak gibi durumlarda bize yol gösteren insan, gözümüze sanki bir tanrıymış gibi görünür. Aslında böyle düşünülmesinin nedeni, o insanın bizden daha bilgili olduğuna inanmamızdır. Bir yerde insan ilişkisi varsa, orada o konuda öğretmen ve öğrenci ilişkisi de olur değil mi? Yine bu durumun nedeni de insanların kendilerinin bilgili ya da cahil olduklarını düşünmelerinden kaynaklanmaz mı? Ne dersin?

THEODOROS: Haklısın.

SOKRATES: Onlara göre bilgelik doğru, cahillik ise yanlış bir düşünce değil midir?

THEODOROS: Doğru.

SOKRATES: Bundan sonra Protagoras'a ne sormamız gerekiyor? İnsanlar bazen doğru bazen de yanlış düşünüyor olabilirler diyebilir miyiz? Eğer böyleyse insanlar bazen doğru bazen de yanlış düşünüyor olabilirler. Evet Theodoros! Sen de Protagoras bir insanın kendisinin ya da başka bir insanın yanlış düşünmesinin söz konusu olmayacağı yönündeki görüşlerinin doğru olup olmadığına bak!

THEODOROS: Böyle bir şey olamaz Sokrates!

SOKRATES: Fakat insanın bir şeyin ölçüsü olduğu yönündeki düşünceden bu sonuç çıkar.

THEODOROS: Anlamadım.

SOKRATES: Bir konuda karara varsan ve o kararı bana bildirsen düşüncen doğru olabilir. Zaten Protagoras da bu şekilde söylüyor. Ancak bizler senin düşüncen hakkında yorum yapabilir miyiz? Belki de sadece senin düşüncenin doğru olduğunu söyleyebiliyoruzdur. Eğer durum bu şekilde değilse, her seferinde birçok insan ona böyle düşünerek hata yaptığına dair bir şeyler söyler.

THEODOROS: Zeus adına yemin ederim ki birçok insan düşüncelerime itiraz edecektir, hem de her türlü itiraz ortaya konulacaktır.

SOKRATES: Peki ne yapacağız? Sırf sana haklısın diyebilmek adına diğer herkesin haksız mı olduğunu söyleyeceğiz?

THEODOROS: Buradan o sonuç çıkar.

SOKRATES: Peki ya Protagoras ne derdi bu işe? Kendisi 171
ya çoğu insanın aksine her şeyin ölçüsünün insan olduğuna inanmayacaktır ya da kendi düşüncesi diğer büyük çoğunluk tarafından kabul görmez. Eğer ilki doğruysa, kendi düşüncesi doğru değildir, ikincisi doğruysa, bu durumda da ona inanmayan insanların sayısı arttıkça yokluğun varlık üzerindeki egemenliği artacaktır.

THEODOROS: Evet, eğer varlık ve yokluk insanların düşüncelerine göre değişiyorsa söylediğin doğrudur.

SOKRATES: Buradan ulaştığımız zorunlu sonuca baktırsak, Protagoras'a göre tüm insanların düşünceleri doğruysa kendisi hakkında farklı görüşte olanların da doğru olduğuna yani kendisinin yanlış olduğuna inanıyor demektir.

THEODOROS: Haklısın.

SOKRATES: Eğer onun hata yaptığını söyleyenlerin düşüncelerini doğru olarak kabul ederse, bu durumda kendi düşüncesi hatalı olacaktır.

THEODOROS: Tamam.

SOKRATES: Bu sayede diğerleri hata yapmadıklarını söyleyeceklerdir.

THEODOROS: Doğru.

SOKRATES: Fakat bu durumda diğerlerinin görüşünü de doğru kabul etmek zorunda.

THEODOROS: Öyle.

SOKRATES: Durum böyle olunca, Protagoras diğer insanların kendi aleyhine olan düşüncelerinin doğruluğunu kabul etmek zorunda kalacaktır. Hatta kendisinin bir hayvan kadar bilgisiz olduğunu ya da bilge bir insan kadar bilgili olmadığını ve hatta kendisinin hiçbir şey hakkında ölçü oluşturamayacağını kabul etmek zorunda kalacaktır.

THEODOROS: Haklısın.

SOKRATES: Bu durumda herkes aynı düşüncede olduğu için Protagoras'ın söz ettiği şeyin ne bir insan ne herkes ne de sadece onun için doğru olması söz konusudur.

THEODOROS: Sokrates! Protagoras'ı çok zor durumda bıraktık.

SOKRATES: Tamam ama henüz doğru bir noktada olup olmadığımızı araştırmadık. Bizden yaşlı bir insanın bizden daha bilge olabileceğini kabul etmemiz gerekir. Belki de birazdan benim saçma sapan iddialarımı çürütüp yeniden ortadan kaybolacaktır. Fakat yine de kendi iddialarımızın peşinden gitmeliyiz. Şimdi, insanlar bir insanın bir diğerinden daha bilgili ya da cahil olduğunu söylemiyorlar mı?

THEODOROS: Evet, haklısın.

SOKRATES: Öte yandan Protagoras burada olsaydı, kendi düşüncelerini en iyi şekilde kendisi savunabilirdi. İnsanlar için bazı şeyler gördükleri gibidir. Yani sıcaklık, soğukluk, kuruluk ya da ıslaklık gibi şeylerden bahsediyorum. Öte yandan bazı durumlarda bir tercihimiz olması gerekir, bu durumda örneğin sağlık için yararlı ya da zararlı şeyler olabilir veya bir kadın, çocuk ya da hayvan kendisi için yararlı olanı anlamayabilir, kendi sağlığına neyin iyi geleceğini kestiremeyebilir. Eğer böyle bir şey doğruysa, bu durumda bir insan diğerlerinden daha bilge olabilir, söylediklerime ne dersin?

THEODOROS: Seninle aynı düşüncedeyim.

SOKRATES: Söz konusu olan devlet olduğunda, bir devlet için güzel ya da kötü olan ya da adaletli ve adaletsiz, dini ya da dini olmayan aynı değildir. Devletler kanunlar aracılığıyla bu konudaki tercihlerini yaparlar. Böyle konularda devletler ya da insanlar arasında bir bilgelik farkı bulunmaz. Öte yandan bir devletteki kanunun diğer devletlerinkinden, bir kanun yapıcının diğerinden daha iyi olabileceğini ya da bir devletin diğerinden gerçekten daha iyi olabileceğini de kabul etmeliyiz. İnsanların devletlerin onlara yararlı olacağını söyledikleri şeyleri reddetmeleri kolay değildir. Öte yandan adaletli ve adaletsiz ya da dini ve dini olmayan gibi şeylerin gerçek özü olmadığından bahsedilmekte. Öte yandan bir konudaki genel inanç ve sanılar zamanla gerçeğe dönüşür. Protagoras'ın sözlerine inanmayanların bilgelik tanımından birazdan bahsedeceğim. Fakat konuştuğumuz sürece daha büyük olan daha küçük olanı yok edecek gibi.

THEODOROS: Bunu yapmaya zamanımız yok mu Sokrates?

172

SOKRATES: Sevgili dostum! Uzunca bir süre felsefe araştırmaları yapmış olanların mahkemeye gittikleri zaman basit birer hatip olarak görünmelerinde şaşılacak bir şey yok.

THEODOROS: Neden?

SOKRATES: Bir tarafta gençliklerinden itibaren tüm zamanlarını mahkemelerde ve benzeri yerlerde harcayanlar var, diğer tarafta felsefeyle ilgilenen ve tüm zamanlarını buna harcayanlar var. Bir taraf özgür insanlara, diğer taraf kölelere benziyor.

THEODOROS: Neden?

SOKRATES: Senin sözlerinle açıklayacağım. İkinci gruptakilerin boş zamanları vardır ve konuşmalarını sakın bir şekilde yaparlar. Nasıl ki üçüncü konuşmamızın birinci ve ikinci konuşmamızdan sonra gelmesi olağansa, onlar da yeni konu daha ilgi çekici olduğu sürece benzeri bir şekilde davranırlar. Hem uzun ya da kısa konuşma diye bir şey yoktur. Tek bir amaç vardır, o da gerçeğe ulaşmaktır. Mahkemelerde konuşmalar alelacele yapılır, kum saatinden akan kum aceleye neden olur.. Bu durumda da kendi istedikleri şekilde konuşamazlar, hem yapılan suçlama da konuşmanın çerçevesini çizmektedir. Buralardaki konuşmalar efendinin kölesine ait konuşmalardır, tartışılan şeyler amaçlara değil kişilere yöneliktir ve bunların birçoğu, insanların yaşamlarını kurtarabilmek adına girilen savaşlardır. Bundan dolayı mahkemelerde konuşanlar önemli bir konuşma avantajı elde ederler, kafaları da buna göre çalışır. Neticede konuştukları şeyler ve hareketleri ile efendilerini sakınleştirirler ve küçülerek onurlarını da kaybederler. Gençliklerinden itibaren bir şeylerin kölesi olmaları nedeniyle, özgürlükten ve doğruluktan uzaklaşmışlardır. Doğru olmayan yollardan geçmeleri gere-

kir, körpecik ruhları büyük tehlikelere ve korkulara kapılır, bundan kurtulmaları da gerçeği ve adaleti hiçe saymalarıyla olur. Yalanlardan kurtulmak için iftiralar atarlar, bundan dolayı da bambaşka sorunlar ortaya çıkar. Bu insanlar büyüüp yetişkin olduklarında, elle tutulur hiçbir şeye sahip değillerdir. Ancak onların düşüncelerine bakarsan kendileri son derece bilge ve önemli insanlardır. Evet Theodoros, onların hakkında söyleyeceklerim bunlar. Şimdi ne yapmamızı istersin? İstersen bu kimseleri inceleyelim ya da biraz önce övdüğümüz özgürlüğe ve bu konuya daha fazla değinmeden kaldığımız yerden incelememize devam mı edelim?

THEODOROS: Sanırım kaldığımız yerden devam etmeliyiz. Senin de belirttiğin şekilde, bizler bu sözlerin esiri değiliz. Hatta sözlerin bizim esirimiz olması gerekir, bu nedenle de her söz biz konumuzu dilediğimiz şekilde tamamlayana kadar sabırla beklemelidir. Çünkü burada bir hâkim yok, aynı şekilde şiirleri değerlendirip ceza verme hakkına sahip seyirci de burada değil.

SOKRATES: Peki, şimdi istersen felsefe konusunda üstün olduğuna inandığımız insanlara bakalım. Zaten felsefeyi önemsemeyenlerden bahsetmek bir işe yaramaz. Diğer insanlar çocukluklarından bu yana ne agoraya ne de diğer meclislere giden yolları bilirler. Kanunların nasıl yapıldığı konusunda bilgileri yoktur. Bu kanunların tartışılarak mı ortaya çıktıklarını yoksa bir yerden yazılı bir şekilde mi getirildiğini bilmezler. Yine devletteki yöneticilikler için yapılan çekişmeler, düzenlenen yemekler, toplantılar, eğlenceler gibi şeylerden de haberdar değillerdir. Öte yandan herhangi bir vatandaşın asil olup olmadığı, ailesinde soyu lekelenmiş birinin bulunup bulunmadığı konusunda da

denizde bir damla kadar bile bilgileri yoktur. Hatta bu konularda bilgi sahibi olmadığının bile farkında değildir. Aslında bu tür şeylerden uzak durmalarının nedeni ün kazanmak değildir. Bedenleri bu kentin içinde olmasına karşın, ruhları burayı küçümser. Pindaros'un⁸ dediği gibi dünyanın üzerinde dolaşırlar. Dünyanın derinlikleri, ovaları hakkında bilgi sahibi olur, gökyüzündeki yıldızların hareketlerini incelerler. Etrafındaki şeylerin içlerine girmeksizin o şeylerin özelliklerini bulurlar.

THEODOROS: Sokrates! Söylediklerinden bir şey anlamıyorum.

SOKRATES: Thales'i kastediyorum Theodoros. Thales gökyüzünde olup bitenleri incelemek için havaya bakarken bir kuyuya düşmüş. Ukala ve akıllı bir Trakyalı köle de yukarıdaki şeyleri öğrenmek istiyor ama önündekileri bilmiyor diye onunla alay etmiş. Aslında felsefeye adanmış tüm ruhlar benzeri bir alaya uğrayabilirler. Bu insanların etraflarında olup bitenlerden, komşularından haberleri yoktur. Sadece neyle ilgilendiklerini değil, aynı zaman da kendilerinin bir insan mı yoksa başka bir şey mi olduklarını bile bilmezler. Aradıkları ve bulmaya çalıştıkları tek şey, insanın gerçek özü ve diğer canlılardan ne ile ayrıldıklarıdır. Theodoros! Söylemek istediklerimi anladın mı? Yoksa anlamadığın bir şeyler var mı?

THEODOROS: Tabii ki anladım ve bir itirazım yok.

SOKRATES: Evet, biraz önce söylediğim gibi bu türden bir insan ister başka insanlarla konuşurken, isterse mahkemede ya da başka bir yerdeyken yanı başında olan şey hakkında konuşmaya başladığında komik bir durum ortaya çıkmaktadır. Aslında kuyu-

8 MÖ 6. ve 5. yüzyıllarda yaşamış Thebai doğumlu lirik şair.

ya düşene ya da yaşamında karşılaşacağı bambaşka bir sorunla yüzleşene kadar, sadece Trakyalı köleye değil diğer tüm insanlara karşı da komik duruma düşmektedir. O insan, yeteneksizliğinden ve işi iyi bilmemesinden dolayı kötü ün kazanmaktadır. Ayrıca başkaları tarafından aşağılandığında, aynı şekilde karşılık verme becerisine sahip olmadığı için bunu da yapamaz. Bu yaklaşımlarından dolayı da zor durumda kalır. Yine başkaları övülürken onun güldüğünü görürsünüz, bu da deli yerine konulmasına yeterlidir. Bir tiranın övülmesi onun gözünde sanki bir çobanın övülmesi gibidir. Aslında ona göre tiranlar, çobanlara kıyasla daha vahşi olan hayvanları otlatmaktadırlar. Bir insan, dağ başında bir yerde etrafı çevrili bir yerde yaşıyorsa, boş zamanı da olmadığından kaba saba bir insan olmalıdır. Yine bu insanlar ilgilerini dışarıya yansıtırlar, bu nedenle de bir adamın büyük bir toprağı olduğunu duydukları zaman bunu küçümserler. Yine birilerinin aileden gelen büyük bir zenginliğe sahip olduğunu duydukları zaman, o insanı öven insanların basit düşünceli olduklarını düşünürler. Bir eğitimleri olmaması, onların bütünü görmeye çalışmalarına neden olur. Ayrıca herkesin soyunda çok sayıda fakir, zengin, soylu, kral, barbar ya da Yunan olduğunu fark etmeyebilirler, ancak kendi soyunu bilmem kaç göbek geriye götürüp Amphitryon'un oğlu Herakles'in soyundan geldiğini iddia edenlerin ruhlarının sıkışmış olduğunu göreceklerdir. Bu insanların bağlı oldukları şeyin değişmesinin Amphitryon'dan bir süre önce yaşamış bir adamın yaptıklarına bağlı olduğunu anlayamamalarına ise gülerler. Evet, bu şekildeki insanların durumu kibiri, insanın gözünün önündeki şeyleri bilmemesi ve daha da önemlisi

beceriksizliği gösterdiğinden diğerlerinin gözünde o insanları komik duruma sokar.

THEODOROS: Sokrates! Söylediklerin çok doğru şeyler.

SOKRATES: Oysa bir filozof çıkıp bu adamları farklı bir yere götürse şöyle olurdu. Yani her zamanki sorulardan vazgeçip adalet, adaletsizlik gibi kavramları incelese, bu şeylerin özleri, aralarındaki farklar ya da kralın zenginliği sayesinde mutlu olup olmadığı yerine genel anlamda krallık, insanın mutluluğu, mutsuzluğu, bu şeylerin ne yaparak elde edildikleri, bunlardan nasıl uzak durulacağı gibi konularda bu beceriksiz, bilgisiz, düzenbaz insanların bir şeyler söylemeleri gerekse, bulunduğu noktadan dolayı şaşırıp kalacaktır. Bu kadar farklı yerden baktığı için bildiklerini unutacak ve alışkın olmadığı için konuşamayacaktır. Bu nedenle de sadece Trakyalılar değil, aynı zamanda diğer cahil insanları da, özellikle köle eğitimi dışında bir başka eğitim almış herkesi güldürecektir. Theodoros, bu konuda bu kadarı yeterli. Öte yandan özgürce ve bilinçli bir şekilde eğitim almış diğer insanlara ise hak ettikleri şekilde filozof demektedir. Bu insanlar kendilerinin aptal ve yararsız insanlar olarak görülmelerinden rahatsızlık duymazlar. Eğer kölelerin işlerini yapmaları gerekirse bunları bilemezler. Yani yolculuk için çanta hazırlamaktan tut, güzel yemek yapmasını ya da güzel konuşmasını da bilmezler. Diğer insanlar bu söylediklerimi hızlıca yapabilirler. Ancak onlar da özgür bir insan gibi ceketlerini omuzlarına atıp, tanrıların ve mutlu insanların yaşamlarının nasıl oldukları konusunda fikir sahibi olamazlar.

THEODOROS: Beni ikna ettiğin gibi, diğer insanları da ikna etseydin çok daha büyük iyilikler olur, kötülüklerin oranı da çok daha azalırdı.

SOKRATES: Theodoros! Kötülük asla bitmez. Çünkü her zaman iyiliğin bir karşıtı olmalıdır. Öte yandan tanrılar arasında kötülük olamaz, kötülük sadece burada, ölümlüler arasında var olabilecek bir şeydir. İşte bu nedenle mümkün olduğunca hızlı bir şekilde buradan yukarıya çıkılmalıdır. Bunu yapmanın yolu da elden geldiğince tanrıya benzemektir. Tanrıya benzemek için dindar, adaletli ve aklı başında olmak gerekir. Öte yandan insanın kötülük ve iyilik hakkında kesin düşüncelerinin olması sanıldığı kadar kolay değildir. Hemen herkes kötülükten uzak durmak, iyi olmak gerektiğini düşünür. Aslında bu durumun nedeni etraftakilere iyi görünmek içindir. Oysa bu durum bana göre, son derece anlamsız bir yaklaşımdır. İşin doğrusu tanrı her zaman adildir, hiç kimse adalet konusunda tanrının benzeri olamaz, evet bu açıdan bakıldığı zaman insanın ne kadar değersiz olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Eğer bir insan, biliyorsa bu bilgelik ve erdemdir, bilmiyorsa buna kötülük ve erdemsizlik adı verilir. Bu bilgeliğe ve erdeme sahip olmayanlar yaptıkları sanat eserlerinde sıradan, kamu memurluklarında ise onursuz olurlar. Evet, bu nedenle adaletsiz bir insana adaletsiz davrandığından dolayı kendisinden korkulduğunu kesinlikle söylememeliyiz. Eğer bunu söylersek yaptığı şeyden dolayı rahatsız olmaz, kendisinin [başkalarına] zarar veren bir insan olduğunu düşünmeyip, aslında devletin ihtiyacı olan bir insan olduğunu zanneder. Bu insanlara gerçeği söylemek gerekir, yani onlara kendilerini bildiklerinden çok daha fazla derecede kötü insanlar olduklarını söyleyip, adaletsiz olmaları halinde çekecekleri cezayı anlatmalıyız. Ancak yine de söylenmesi en zor olan şey budur. Çünkü bu tür bir ceza, bu insanların

düşündükleri ya da zaman zaman kaçtıkları türden dayak ya da ölüm cezası gibi şeyler değildir, bu ceza kaçmamızın imkânsız olacağı bir cezadır.

THEODOROS: Nasıl bir ceza bu?

177

SOKRATES: Elimizde biri tanrısal ve erdemli, diğeri de tanrısal olmayan ve erdemsiz iki örnek var. Biraz önce söz ettiklerimiz durumun böyle olduğunu bilmiyorlar, son derece öngörüsüz insanlar olduklarından dolayı, adaletsiz olduklarını ve zamanla birincisinden uzaklaşıp ikincisine benzediklerinin farkına varmazlar. O insanların cezaları bahsettiğimiz şekilde bir yaşam sürmektir. Biz bu insanlara, yürüdüğünüz yolda yürümeye devam ederseniz ölümden sonra da bütün kötülüklerden uzak olan o yerler sizi kabul etmeyecektir, her zaman kötülük içinde yaşamaya mecbur kalacaksınız dersek, bu erdemsiz insanlar sanki bir deliyle konuşuyorlarmış duygusuna kapılacaklardır.

THEODOROS: Çok doğru Sokrates!

SOKRATES: Bunun dışında bir şey daha var: Bu insanlar-
la konuştuğumuz zaman eleştirdikleri şeyleri açıklamaları gerekse ve uzun bir süre boyunca tartışmayı sürdürseler, sonuçta kendi düşüncelerinin peşinden gitmediklerini görmek garipsenecek bir şeydir. Lafı o kadar fazla evirip çevirmeye başlıyorlar ki sonunda karşında bir çocuk var sanırsın. Neyse, artık bu konuda konuşmaktan vazgeçelim, nihayetinde bunlar gereksiz şeyler. Eğer bu konuda devam edersek, asıl konuya geçemeyiz. Bu nedenle kaldığımız yerden devam edelim.

THEODOROS: Aslında şu yaşlı halimle bu tür konulara kafa yormam daha kolay oluyor, bu nedenle de bunlardan daha fazla hoşlanıyorum. Ama sen öyle istiyorsan, konumuza geri dönelim.

SOKRATES: En son olarak, varlığın sonsuz bir değişme olduğunu söylemiştik. Ayrıca düşünenin düşündüğü şeyin gerçek olduğunu varsayanların, örneğin adalet konusunda bir devletin iyi dediği bir kanunu, o kanun var olduğu sürece iyi olarak kabul ettiğini söylemiştik. Öte yandan bir insanın iyi dediği bir şeyin, yararlı olduğunun iddia edilmesi ve devletin çıkarına olduğu sürece kanun olması gerekir, zaten bunun tersinin olması görülmüş şey değildir. Bu konuda da aynı durum geçerli olacaktır.

THEODOROS: Çok haklısın.

SOKRATES: O halde söylenen şeylere değil asıl noktaya bakalım.

THEODOROS: Tamam.

SOKRATES: Bir devlet kanun yaparken sadece söylenen şeylerden yola çıkarak hareket eder ve temel amacı kendisine en yararlı olan şeyi ve en mükemmeliyi yapmaktır. Devletin kanun yaparken, bunun dışında bir amacı olabilir mi?

THEODOROS: Hayır, bunun dışında bir amacı yoktur.

SOKRATES: Peki, devlet her zaman amacına ulaşır mı? Yoksa bazen hata mı yapar?

178

THEODOROS: Tabii hata yaptığı da olur.

SOKRATES: Eğer yararlı dediğimiz şeyin de olduğu türe dair şeyleri konuşsak herkes aynı düşüncede olacaktır. Ancak burada bahsedilen şeyler geleceğe yönelik öngörülerdir. Çünkü kanunlar ileride yararlı olsunlar diye yapılırlar. Buna da gelecektir.

THEODOROS: Tamam.

SOKRATES: Bu durumda Protagoras ya da onun düşüncesinde olanlara şöyle sormak gerekir: Her şeyin yani beyaz, hafif, ağır ya da diğer şeylerin ölçüsü olduğunu söylüyorsunuz. Bu durumda duyu ve düşünce birbirine uyduğu sürece her şeyi doğru kabul etmeniz gerekecek.

THEODOROS: Tamam.

SOKRATES: Yine şöyle soralım: Gelecekte olacaklar hakkında şimdiden bir karar verebilir miyiz? Yani gelecekte var olacağını düşündüğün şeyler, gerçekten de var oluyorlar mı? Örneğin biri hasta olacağını ve sıcaklığın şu kadar olacağını düşünür, fakat hekimlerin düşüncesi farklıdır. Bu durumda ne olacak? Gelecek ne diyecek? İkisinden birini mi seçecek? Ya da her ikisine birden mi uygun davranacak? Yani hekim için hasta ve sıcak olmayacak, ancak diğeri için hasta ve sıcak mı olacak?

THEODOROS: Bu saçma sapan bir şey olurdu.

SOKRATES: Öte yandan üretilecek bir şarabın sertliği konusunda çiftçinin fikri olabilir ama kithara çalan birinin olamaz değil mi?

THEODOROS: Tabii ki.

SOKRATES: Yine gelecekteki bir ahenkten [uyum] söz ediyorsak, bunun güzel olup olmayacağı hakkında da beden eğitimi öğretmenini değil müzisyen karar verir. Beden eğitimi öğretmenini ise bu konuda sadece verilen kararı doğru bulur.

THEODOROS: Çok doğru.

SOKRATES: Yine bir adamın bir davet vereceğini düşünelim, bu adamın yapılacak yemeklerin lezzeti konusunda aşçıya göre daha az fikri olması gerekir. Daha önceki zamandaki lezzetlerden söz etmiyoruz, burada söz edilen şey geleceğe yönelik olarak düşüncelerin ne kadar doğru olup olmadığı konusu. Bir başka örnek: Sevgili Protagoras mahkemede yapılacak bir konuşmanın insanların üzerindeki etkisiyle ilgili bu işi bilmeyen insanlara göre daha fazla fikir sahibi değil midir?

THEODOROS: Evet, en çok da bu konuda diğerlerinden daha üstün olduğunu söyleyecektir.

SOKRATES: Zeus adına yemin ederim ki haklısın! Zaten 179
böyle olmasaydı bir sürü insan epeyce para ödeyerek ondan ders almak istemezdi. Hem Protagoras kendisine inanan insanları gelecek konusunda bir kâhinden bile daha fazla bilgili olduğuna dair ikna etmesini biliyordu.

THEODOROS: Haklısın.

SOKRATES: Peki ya kanun yapımcılar da gelecekte bir yarar beklemiyorlar mı? Ancak kanunları yapanlar, bazen [öyle olursa] çok yararlı olacağına inandıkları bir konuda hata yapabiliyorlar değil mi?

THEODOROS: Tabii ki.

SOKRATES: Bu durumda Protagoras'a bir insanın bir başka insandan daha bilge olabileceğini, bunun bir ölçüsü olması gerektiğini söylemeliyiz. Öte yandan benim hiçbir şey bildiğim yok, gerçi biraz önce söylediklerim ister istemez, beni bir ölçüymüşüm gibi gösterse de aslında ölçü olmamı gerektirecek bir durum da yok.

THEODOROS: Evet sevgili Sokrates! Protagoras'ın iddiasını çok net bir şekilde çürüttün. Tabii ki diğer noktalar da, yani diğerlerinin görüşlerini doğru bulmaktan çok, bir diğerinin çok uzak kalmasından kaynaklanan görüşler de çürütülmüş oldu.

SOKRATES: Evet herkesin kendi görüşlerinin doğru olduğunu söyleyen düşünceyi çok farklı yollardan çürütmek mümkündür. Öte yandan algılara uygun sanıların kaynağı olan duyumların doğru olmadıklarını ispatlamak zordur, ancak burada da bir yanlış var. Belki de bu şeylere genel olarak ulaşmak kolay değildir, bunların bilgi olduklarını söyleyenler haklı da olabilirler. Belki de Theaitetos algının ve bilginin aynı şey olduğunu söylerken doğru söylüyordu. Evet, Protagoras konusunda daha ayrıntılı bir incele-

me yapmamız gerekiyor, hareket halindeki nesnenin üzerine vurunca çıkan sesin nesneden mi yoksa çatlaktan mı geldiği anlaşılır.

Sanırım bu konu üzerine daha önceden de önemli münakaşalar oldu ve bu münakaşalara çok sayıda insan katıldı.

THEODOROS: Evet, bu önemli bir münakaşa olsa gerek, zaten Herakleitos'un öğrencileri de bu iddiayı savunmaya devam ediyorlar.

SOKRATES: Peki, sevgili Theodoros! Bu durumda yapmamız gereken konunun aslını ayrıntılı bir şekilde incelemek.

THEODOROS: Kesinlikle haklısın Sokrates! Öte yandan Homeros ya da Herakleitos konularında uzman ya da bunlardan daha önceki dönem konusunda da bilgili olan Ephesoslular ile konuşmak adeta bir deliyle konuşmak kadar zor. Onların söyledikleri şey, hareket ile ilgili. Bir konuyu inceleyip o konu hakkında soru cevap yöntemiyle ilerlemekte çok zorlanıyorlar. Soru sorulduğu zaman adeta oklarını kılıfından çekercesine hemen harekete geçerler ve pek de anlaşılmayan sözler söylerler. Bu konu anlaşıldığı zaman, aynı şekilde başka bir bilmeceye geçerler. Fakat bu yöntem insanları hiçbir yere götürmez. Hem kendi aralarındaki konuşmalarda, hem de akıllarında her zaman var olan bir şey olmamasının bir önemi yoktur. Çünkü böyle bir şey olursa bunun sürekliliği olan bir şey olacağını zannederler. Bu duruma engel olmak için de tüm güçleriyle savaşırlar.

SOKRATES: Theodoros! Belki de sen bu insanları sürekli savaşırlarken gördün, belki de onların kendi aralarındaki görüşmelerine hiç tanık olmadın. Çünkü onları sevmezsin. Ancak sanırım istedikleri zaman kendi öğrencilerine düşüncelerini açıklıyorlardır.

THEODOROS: Öğrenciler mi? Onların öğrencileri yok ki! Hiçbir zaman birilerini eğittikleri görülmemiştir. Nereden öğrendiklerini bilmediğim birtakım bilgileri ilerletirler ve herkes bir diğersinin hiçbir şey bilmediğini düşünür. Kısacası onların isteyerek ya da istemeden bilgilenmeleri imkânsızdır. Bu nedenle de konuyu bir sorun olarak ele alıp o şekilde incelememiz gerekiyor.

SOKRATES: Aslında bu çok eskiden kalma bir sorun. Eskiler bu konuları insanlardan saklayabilmek için siirden yararlandılar ve Okeanos⁹ ve Tethys'in hareket ettiğini ve hiçbir şeyin durağan olmadığını söylediler. Sonradan gelenler ise bilge insanlar olarak bir kunduracının da o bilgeliği öğrenebileceğini ve aynı zamanda bu öğrenilebilen bilgilerin bir kısmının değişmez, bir kısmının değişebilir olduğu düşüncesinin de hatalı olduğunu iddia etmişlerdir. Tabii ki bu tür özel bir bilgiyi öğretmek bu insanları onurlandırıyordu. Kimi filozoflara göre evren hareketsizdi ancak Melisso ve Parmenides, gibileri her şeyin tek olduğunu ve bundan dolayı da hareket edebilecekleri bir uzaya sahip olmadıklarını iddia ediyorlardı. Theodoros! Sence bu insanlara karşı nasıl davranmalıyız? Aşama aşama ilerlememiz gerekirken, bir anda, kendimizi her şeyin tam ortasında bulduk. 181 Eğer bir şekilde kendimizi savunmazsak, sanki palastrada oyun oynarken yakalanan ve etraftakiler tarafından çeıştıririlip götürülen çocuklar gibi olacağız. Bence öncelikle başından beri eleştirdiklerimizi inceleyelim, eğer bizi ikna etmeyi başarırlarsa o halde diğerlerinden kurtulmaya çalışıp, onların düşüncelerine yaklaşmamız için bize yardımcı olma-

9 Yunan mitolojisinde Uranos ve Gaia'nın oğlu olan titan.

larına izin veririz. Eğer her şeyin durağan olduğuna yönelik görüşler haklıysa, bu durumda hareket halinde olmamasına karşın hareket halinde olduğunu iddia edenlerden kaçırız. Öte yandan iki tarafın iddiaları da haksızsa bizim gibi yetersiz insanlar, bu eski bilge insanları eleştirmeye kalkışırca komik duruma düşerler. Evet Theodoros! Ne dersin, böyle büyük bir tehlikeye atılmak doğru mu?

THEODOROS: Bana kalırsa her iki düşünciyi de incelemek gerekir.

SOKRATES: Sen bu kadar istekli olduğuna göre başlayalım. Hareket kavramı konuşulduğu zaman, aslında her şeyin hareket halinde olduğu düşüncesinden yola çıkılıyor. Sence sadece bir hareket türünden mi bahsediyorlar yoksa benim bahsettiğim gibi iki hareket türü mü var? Fakat bu düşünciyi birlikte inceleyelim, hem daha sonrasında zor durumda kalırsak, yükü ikimiz birden üstlenelim. Bir şeyin yer değiştirmesi ya da olduğu yerde dönmesi hareket midir?

THEODOROS: Hareketdir.

SOKRATES: Tamam, bu durumda birinci tür hareket budur. Bir şey aynı yerde kalmaya devam ediyor, fakat beyazken siyah oluyor, eskiyor ya da yumuşakken katılaşıyorsa, buna da hareket dememiz gerekmez mi?

THEODOROS: Tabii bu da harekettir.

SOKRATES: İşte bu nedenle iki türlü hareket olduğunu iddia ettim, birincisi yer değiştirme, ikincisi değişim.

THEODOROS: Anladım.

SOKRATES: Buradan yola çıkarak, her şeyin hareket halinde olduğunu iddia edenlere şu soruyu yöneltmemiz gerekiyor: Bahsettiğiniz hareket sadece tek tür bir hareket mi yoksa iki hareket türünden de

mi bahsediyorsunuz? Yoksa belirli bir kısmı tek, belirli bir kısmı iki hareket türüne göre mi hareket ediyor?

THEODOROS: Zeus adına yemin ederim ki sorunun yanıtını bilmiyorum. Ancak sanırım her ikisi de vardır.

SOKRATES: Zaten böyle demiyorlarsa, bu durumda hareketsizliğin varlığını kabul ederler çünkü bu durumda hareket kadar durağanlığın varlığı da doğrudur.

THEODOROS: Haklısın.

SOKRATES: Eğer her şey hareket etmek zorundaysa ve 182
hiçbir şey hareketsiz kalamıyorsa söylediğimiz iki hareket türü de var olmalıdır.

THEODOROS: Çok doğru.

SOKRATES: Peki şuna ne dersin? Hareket, beyaz, sıcak ya da diğer şeylere göre ortaya çıkar. Algının yanında bir şey daha olduğunda bir algı geçişi olur. Ancak birinin algıyı alması, algılaması anlamına gelmez. Yine algıda bulunan da bir şeye sahip olsa da bu nitelik değildir. Belki de nitelik kelimesi sana biraz yabancı gelecek ve tam olarak anlayamayacaksın. Şimdi sana ayrıntılı bir şekilde anlatacağım. Harekete neden olan beyaz ya da sıcak olmasa da sonuç beyaz ya da sıcak olabilir. Diğer örnekler için de aynı durum geçerlidir. Daha önce hiçbir şeyin kendiliğinden ortaya çıkmadığını söylemiştik, aynı şekilde etken ve edilgen olan da yoktur. Sadece bu ikisi bir araya geldiğinde algı ve algılanan şey ortaya çıkmaktaydı. Bu şeylerden biri niteliği olan bir şey, diğeri algılayandır, hatırlıyor musun?

THEODOROS: Hatırlamaz olur muyum?

SOKRATES: Neyse sonrasını boş verelim. Bizi ilgilendiren bölüme dair şöyle bir soru yöneltmemiz gereki-

yor: Her şeyin hareket halinde olduğunu düşünüyorsunuz değil mi?

THEODOROS: Evet.

SOKRATES: Hareket dediğimiz şey daha önceden de ifade ettiğimiz iki ayrı şekilde gerçekleşiyor değil mi? Yani yer değiştirerek.

THEODOROS: Tabii zaten bu olmasaydı hareket tam olamazdı.

SOKRATES: Bir şeyin niteliğinde değişme olmuyorsa, yer değişme olmuyordur. Bu durumda uzay bakımından hareket eden bir şeyin niteliği olduğunu da söyleyebiliriz değil mi?

THEODOROS: Doğru.

SOKRATES: Ancak beyaz olan hareket halindeyse rengi de değişir. Çünkü burada bir değişim vardır ve diğer renkler ortaya çıkacaktır. Belki de durağan olduğu için değişmeyecektir. Ne dersin gerçeğe karşı olmadan bu şeyden belirli bir renk diye söz edebilir miyiz?

THEODOROS: Hayır! Böyle bir şey olamaz! Sürekli olarak hareket halinde olanı başka nasıl anlatacağız?

SOKRATES: Peki diğer algılar ne olacak? Yani görmekten ya da duymaktan söz ediyorum. Görme ya da duyma yoluyla herhangi bir şeyin durağan olmadığını mı söylememiz gerekiyor?

THEODOROS: Her şey hareket ettiğine göre böyle bir şey yoktur.

SOKRATES: Eğer her şey, her açıdan hareket halindeyse görme ve görmeme ya da diğer tüm algılar için birer isme ihtiyacımız yoktur.

THEODOROS: Kesinlikle isme ihtiyacımız yok.

SOKRATES: Fakat Theaitetos ile ikimiz, bilgi ve algı aynı şeydir demiştik.

THEODOROS: Evet böyle söylemiştiniz.

SOKRATES: Aslında bilginin özüyle ilgili söylediğimiz şey bilgiyi ve bilgi olmayanı açıklıyordu. 183

THEODOROS: Tamam.

SOKRATES: Yanıtımızın doğruluğunu kanıtlamak için hareket üzerinde durduk ve bu çabamız da yanıtımıza yardımcı oldu. Eğer hareketin doğruluğunu açıklarsak, bu durumda hareketle ilgili diğer tüm yanıtlar da doğru olacak, diğer ayrıntılara yönelik yanıtlarımız da bu sınırın içinde kalacaktır. Bu nedenle konuşmalarımızda bu durumdan bahsetmemiz gerekiyor.

THEODOROS: Doğru söylüyorsun.

SOKRATES: Theodoros! Söylediklerimin arasında bir şey var ki onu ayrıca açıklamam gerekiyor. Konuşmamız sırasında böyle ya da böyle değil gibi ifadelerden kaçınmak gerekir. Çünkü bu türden ifadeler hareketi yok edecektir. Bu nedenle farklı kelimeler kullanmamız gerekir. Çünkü varsayımlar üzerinden ifade kullanmak hatalıdır, olsa olsa böyle olması gerekir, kararsızlıklarından dolayı "kesinlikle böyle bir şey yoktur" demeleri doğru olur.

THEODOROS: Haklısın, sanırım öyle demeleri daha uygundur.

SOKRATES: Peki Theodoros! Bu durumda arkadaşınla olan konuşmamız tamamlandı. İnsanın her şeyin ölçüsü olduğu yönündeki görüşü kesinlikle kabul etmedik. İnsan bu konuda çok bilgili olsa bile görüşümüz değişmeyecek. Eğer Theaitetos farklı bir şeyden söz etmeyecekse hareket mantığından dolayı bilgi algıdır da diyemeyiz.

THEODOROS: Evet Sokrates! Çok haklısın, bundan sonra yanıtlama işini bırakmam gerekiyor. Zaten Protagoras'ın söylediklerinin konuşulduğu kısımda benim yanıt vermem gerekiyordu.

THEAITETOS: Theodoros! Tamam ama öncelikle Sokrates ile her şeyin durağan olduğu yönündeki görüşe sahip olanların fikirlerini tartışman gerekiyor.

THEODOROS: Theaitetos! Senin gibi genç bir adam yaşlıları aralarındaki anlaşmaya uymaları için mi çağırıyor? Bence sen diğer konularda Sokrates'e ne yanıt vereceğini düşün!

THEAITETOS: Tamam peki, ancak ben yine de bu tartışmada dinleyici olmayı isterim.

THEODOROS: Sokrates! Sorularını sor! Bir kanıtın ortaya çıkması, atlıların ovaya çağırılması için kışkırtılmalarına benzer.

SOKRATES: Theodoros! Ben de Theaitetos'un beni çağır-
dığı yoldan devam etmek istiyorum.

THEODOROS: Neden böyle yapacaksın?

SOKRATES: Uygun olmayan bir hareket tarzı benimsemek istemem. Ancak Melisso ve Parmenides evrenin bir durağanlık içinde olduğunu iddia ederler. En çok onlardan korkuyorum. Homeros'un kelimeleriyle söylersek Parmenides, hem saygıdeğer bir insan hem de önemli biri gibi görünüyor. Tanıştığımızda o çok yaşlıydı, ben ise son derece gençtim. Kendisiyle karşılaştığım zaman ruhunun ne kadar asil olduğunu anladım. Onun sözlerini anlayamamaktan çok, gerçek anlamlarını keşfedememekten çekiniyorum. Öte yandan daha büyük bir korkum var. O da bilginin özü konusunu incelemeye başladığımız zaman, bu sıkıcı tartışmayla beraber bir sonuca ulaşamamak. Ayrıca bu, çok uzun bir konu ve bunu araya sıkıştırırsak da haksızlık yapmış oluruz. Hakkını vererek tartışırsak, bu kez de çok uzun süreceği için bilgi konusunu açıklayamayız. Bunların her ikisini de yapmamalıyız. Bu noktada sanırım en iyisi, Theaitetos'un neye gebe olduğunu anlayıp o şeyi doğurtmaya çalışmak olacak.

THEODOROS: Tamam sen nasıl istersen öyle olsun!

SOKRATES: Theaitetos, şimdi söyleyeceklerimi daha önceden söylediklerimizle karşılaştırarak yanıtla! Bilgi ve algı aynı şeydir demiştik, değil mi?

THEAITETOS: Evet, öyle söylemiştik.

SOKRATES: Biri kalkıp siyah ve beyaz rengi hangi organla gördüğünü ya da ince ve kalın sesleri hangi organınla duyduğunu sorsa, onlara gözle ve kulakla derdin, değil mi?

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Bazen yanıtlarımızda kesin ifadelerden kaçınıp bazı kelime oyunları yapmak durumu daha iyi hale getirir. Tam tersini yaparsak, kendimizi biraz fazla bile sıkıştırırız. Öte yandan şimdi olduğu gibi, doğru yanıt vermediğin bazı durumlarda da o yanıtı iyice incelememiz gerekir. Belki de şu şekilde sormamız gerekir: Gözlerle mi görürüz yoksa gözler aracılığıyla mı ya da kulaklarla mı duyarız yoksa kulaklar aracılığıyla mı?

THEAITETOS: Bence aracılığıyla dememiz daha doğru olacaktır.

SOKRATES: Tahta atın içinde olduğu gibi, içimizde çok sayıda algının olması bir hayli garip olurdu. İçimizdeki bu şeye ruh ya da başka ne isim verirsek verelim, nesneleri sadece bu araç sayesinde algılayabiliriz.

THEAITETOS: Bu söylediklerin diğerlerinden daha olası gibi görünüyor.

SOKRATES: Peki bu konunun böyle ayrıntılı bir şekilde incelenmesinin nedeni nedir? Sahip olduğumuz gözler bir değişikliğe uğramaz, bu gözlerle beyazı ve siyahı algılıyoruz. Yine başka duyu organlarımızla da diğer şeyleri algılıyoruz. Tüm bu şeyler beden kaynaklı mıdır? Belki de bu konuda benim yanıt

185

vermem yerine, senin yanıt vermen daha doğru olacaktır. Ne dersin? Sıcak, tatlı, yumuşak ya da katı gibi şeyleri algılamana neden olan organlar bedene ait olan şeyler midir? Yoksa bunlar bedene ait değil midir?

THEAITETOS: Bedene ait şeylerdir.

SOKRATES: Yine algılama söz konusu olduğu zaman, gözümüzle duyamayacağımızı ya da kulağımızla göremeyeceğimizi de doğru kabul ediyor musun? Yani bir duyu organı bir başkasının yerine geçemez.

THEAITETOS: Tabii ki böyle bir şey olamaz.

SOKRATES: Düşünce yoluyla iki algıya ait olan şeyleri ortaya çıkarsan da iki algıdan biriyle ortak algıyı ortaya koyamazsın.

THEAITETOS: Elbette.

SOKRATES: Şimdi ses ve renk söz konusu olduğu zaman bunların iki tane olduklarını düşünüyorsun değil mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Yine bu şeylerin birbirlerinden farklı şeyler olduklarını ancak kendileriyle aynı olduklarını kabul ediyorsun.

THEAITETOS: Evet, bu düşüncedeyim.

SOKRATES: Yani İkinin toplamı ikiye, ayrı ayrı değerlendirildiklerinde bir oluyolar.

THEAITETOS: Tamam.

SOKRATES: Peki, bu ikisinin birbirlerine benzeyip benzediklerine bakabilir misin?

THEAITETOS: Yapabilirim.

SOKRATES: Şimdi bu ikisini hangi duyu organların sayesinde düşünüyorsun? Duyma ve görme aracılığıyla bunlara ait ortak noktaları anlama şansımız yok. Hem söylediğimiz şeyi ispatlayacak şöyle bir şey daha var: Bu şeylerin tatlarının tuzlu olup olmadığı-

nı anlamak isteseydik, bunu hangi uzuvla yapabileceğimizi bilirdik. Ancak bunu görme ya da duyma sayesinde yapamayız, hangi organla yapabiliriz?

THEAITETOS: Bunu ancak dille yapabiliriz.

SOKRATES: Peki, biraz önce sıraladığımız algılar için ortak olanı ifade eden, senin de bu şekilde olduğunu onayladığın şeyi ne sayesinde elde ediyoruz? Yani sence şeyleri algılamamızı sağlayan araçlar nelerdir?

THEAITETOS: Varlık ya da yokluk, benzemek ya da benzememek ya da birliktelik ve ayrılıktan söz ediyorsun. Tabii ki vurguladıkların arasında sayılabilenler de var. Elbette bu sorun tek ve çift olan ya da tüm bunlara da ait şeylerdir. Yine ruhun neyle algılandığından da bahsediyorsun.

SOKRATES: Çok doğru Theaitetos! Benim sormak istediklerimi tam anlamıyla anlamışsın.

THEAITETOS: Bu soruların tam bir yanıtı yok. Diğer algılar için söz konusu olduğu gibi bunun için de bir uzuv olduğunu düşünmüyorum. Ancak belki ruh, ortak olan şeyleri kendi gücü sayesinde kavrayabiliyordur.

SOKRATES: Çok doğru bir yanıt Theaitetos! Theodoros çirkin olduğunu söylerken hata yaptı. Çünkü güzel bilgi veren, güzel ve iyidir. Öte yandan güzelliğin dışında bana da çok iyi davrandın. Ruh bir şey düşündüğü zaman, bunu hem kendi gücüyle hem de bedenın uzuvlarıyla yapar. Bunu fark ettiğimizde ayrıntılı açıklamalar yapmaya çalışmaktan vazgeçtik. Ben bu şekilde düşünüyordum ve senin de aynı şekilde düşünmeni istiyordum.

THEAITETOS: Bu konuda aynı görüşteyiz.

SOKRATES: Peki şimdi varlık hangisine aittir? Çünkü tüm düşüncelerimiz arasında en genel olanı varlıktır.

THEAITETOS: Bence varlık, ruhun sadece kendi gücüyle algılayabildiklerine aittir.

SOKRATES: Benzemek ve benzememek ya da birliktelik ve ayrılık için de aynı şey geçerli mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Güzel ve çirkin ya da iyi ve kötü olana ne dersin?

THEAITETOS: Ruh eskiden olanları ya da gelecekte olabilecek olanları inceleyerek, bu türden şeylerin varlıklarını ve etkileşimlerini incelemektedir diye düşünüyorum.

SOKRATES: Tamam ama ruh bir şeyin sert ya da yumuşak olduğunu dokunma aracılığıyla algılayabiliyor değil mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Ancak ruhumuz, bu şeylerin birbirlerinden farklarını ve bu farkın özünü inceleyerek onlar hakkında bir sonuca ulaşır.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Bir duyu organı aracılığıyla ruhun algıladığı tüm algılar insanlarda ve hayvanlarda doğaları gereği bulunmaktadır. Öte yandan vardıkları sonuçlar, buradan elde edilecek yararlar ya da karşılaştırarak ulaşılan sonuçlar, aslında uzun bir eğitim sonucunda elde edilebilirler değil mi?

THEAITETOS: Kesinlikle.

SOKRATES: Bu durumda insanda varlığı algılayamayan kısmın, gerçeği algılaması söz konusu olabilir mi?

THEAITETOS: Olamaz.

SOKRATES: Gerçeği bilmeyen de asla bilgiye sahip değildir değil mi?

THEAITETOS: Doğrudur.

SOKRATES: Bu durumda duyu organları ile algıladıklarımız bilgi değildir, bilgi elde edilmez. Bu tür bilgiler

düşünce yoluyla elde edilir. Çünkü varlık ve gerçek ancak bu şekilde ulaşılabilecek şeylerdir. Diğer türlü istenilen sonuç elde edilemez.

THEAITETOS: Haklı görünüyorsun.

SOKRATES: Aralarındaki bu farklar rağmen her ikisine de aynı isim verilebilir mi?

THEAITETOS: Bu doğru olmaz.

SOKRATES: Peki görmek, duymak, koklamak ya da sıcak ve soğuk gibi şeylere ne isim verilir?

THEAITETOS: Algılamak dışında başka bir şey aklıma gelmiyor.

SOKRATES: Hepsi algı mı?

THEAITETOS: Sanırım.

SOKRATES: Yani algılar varlığa ulaşmadığına göre gerçeğe de ulaşamazlar.

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Bundan dolayı da bilgiye ulaşamazlar.

THEAITETOS: Ulaşamazlar.

SOKRATES: Theaitetos! Bu duruma göre bilgi ve algının aynı olduğu görüşü çöktü.

THEAITETOS: Haklısın Sokrates, bu ikisinin farklı şeyler olduğu ispatlandı.

SOKRATES Öte yandan biz konuşmamıza başlarken 187
amacımız, bilginin ne olmadığını bulmak değil, bilginin ne olduğunu keşfetmektir. Sonuç olarak bilgiyi algıda aramamız gerektiğini, ruhun ilgilendiği alanlarda bulabileceğimizi öğrendik.

THEAITETOS: Sokrates! Bu durumda bence sanı kavramı üzerinden ilerlemeliyiz.

SOKRATES: Çok doğru sevgili dostum! Şimdi her şeyi bir köşeye bırakıp, şu an çok yaklaştığın şeyi daha net bir şekilde görüp görmediğine bakalım. Tekrar söyler misin? Bilgi nedir?

THEAITETOS: Bilginin net bir şekilde sanı olduğunu söyleyemem. Çünkü yanlış sanı diye bir şey de var.

Ancak doğru sanının bilgi olduğunu söyleyebiliriz. Evet, şimdilik yanıtlarım bu. Araştırmaya devam ettiğimiz sürece söylediğimin yanlışlığı ortaya çıkarsa, yeniden bir tanımlama yapmaya çalışırız.

SOKRATES: Biraz önce çok daha ürkektin, oysa şimdi verdiğin yanıtlardan daha çok hoşlanıyorum. Bu şekilde devam edersek, ya sorularımızın yanıtlarına ulaşacağız ya da en azından bilmediğimiz konularda daha az hayal kuracak olacağız. Bu bile hiç yoktan iyidir. Şimdi ne düşünüyorsun? Tekrarlayalım. Doğru ve yanlış sanı vardır ve sana göre doğru sanı bilgidir değil mi?

THEAITETOS: Evet, şimdilik bu fikirdeyim.

SOKRATES: Sanıdan dolayı geriye dönmek, bu işle yeniden uğraşmak zorunda kalmak mantıklı mı?

THEAITETOS: Nereye geri dönmekten bahsediyorsun?

SOKRATES: Daha önce olduğu gibi, bir noktadan şimdi de huzursuzluk duyuyorum. Bu öyle bir şey ki hem kendime hem de diğer insanlara karşı zor durumda kaldığımı hissediyorum. Bunun ne olduğunu, nasıl ortaya çıktığını açıklamakta da güçlük çekiyorum.

THEAITETOS: Neymiş bu?

SOKRATES: Yanlış sanı. Bunu konuşmamaktan ve biraz öncekinden farklı bir şekilde incelemede bulunmaktan çekiniyorum.

THEAITETOS: Eğer konuyla ilgiliyse bunu neden konuşmayalım? Biraz önce Theodoros ile olan durağanlık üzerine olan konuşmanızda, bu tür şeylerin kesinlikle aceleye gelmemesi gerektiğini söylemiştiniz.

SOKRATES: Doğru söylüyorsun, insanın belli bir oranda takipçi olmasında yarar var. Daha çok hata yapmak-tansa, daha az hata yapmak iyidir ancak daha da iyi olan bundan da iyisini elde etmektir.

THEAITETOS: Çok doğru.

SOKRATES: Tamam, peki ne üzerine konuşuyoruz? Yanlış sanı derken, birinin yanlış sanısının bir başkasının doğru sanısı olabileceğini ve bunun da bize bağlı bir değişken olduğunu söylüyoruz değil mi?

THEAITETOS: Evet bunu söylüyoruz.

SOKRATES: Tüm bu şeyleri bilebiliriz ya da bilmeyebiliriz değil mi? Öğrenmek ve unutmak ise ara kavramlardır ve konuştuğumuz şeyle ilgili değildir. Bu nedenle bunun konumuzla ilgisi bulunmamakta.

188

THEAITETOS: Sokrates! Haklısın, bir şey bilinir ya da bilinmez.

SOKRATES: O halde sanısı olan insan, bildikleri ve bilmedikleri şeyler hakkında da sanıya sahiptir değil mi?

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Öte yandan bir şeyi hem bilmek hem bilmemek ya da hem bilmemek hem de bilmek diye bir şey yoktur.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Yanlış sanıda bulunan aslında bir şeyleri bildiğini sanır. Böyleyken de ikisini de bilen aynı zamanda bilmiyor olmaz mı?

THEAITETOS: Sokrates! Böyle bir şey söz konusu değildir.

SOKRATES: Aynı kimse, bildiği ve bilmediği şeylerin birbirlerinden farklı olduklarını bilir. Öte yandan ikimizi de tanıyıorsa Theaitetos'u Sokrates, Sokrates'i de Theaitetos zannedebilir.

THEAITETOS: Tamam.

SOKRATES: Fakat bilineni bilinmeyen ya da bilinmeyi bilinen olarak kabul etmez.

THEAITETOS: Tabii, böyle bir şey olamaz.

SOKRATES: Peki, bu durumda nasıl yanlış sanıda bulunuyor? Bunların dışında bir ihtimal yok ki! Bir şeyi

ya biliriz ya da bilmeyiz. Eğer söylediğimiz doğruysa, bu durumda yanlış sanı diye bir şey olmayacaktır.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: İşte bu nedenle incelememizde bilmek ve bilmemek kelimeleri yerine, varlık ya da yokluk kelimelerini kullanmamız daha doğru olacaktır.

THEAITETOS: Anlayamadım.

SOKRATES: Bir insan var olmayan özellikleri, o şeyde varmış gibi kabul ediyorsa ne kadar akıllı bir insan olursa olsun hata yapması kaçınılmazdır.

THEAITETOS: Haklı görünüyorsun.

SOKRATES: Ne yapacağız? Bu soruya nasıl yanıt vereceğiz? Söylenilen şey bir insan için geçerli olabilir mi? Ya da bir insan kendiliğinden yokluğu düşünebilir mi? Eğer düşünüp düşünmediği soruluyorsa sorunun yanıtı evettir. Ancak böyle düşünmesi doğru değildir, haklı değil miyiz?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Peki, aynı türden bir şey başka bir alanda olabilir mi?

THEAITETOS: Yine evet.

SOKRATES: Bir insanın görüyorken hiçbir şeyi görmemesi gibi bir durum.

THEAITETOS: Yok, hayır.

SOKRATES: Yani bir şeyi gören, o şeyi görüyordur. Belki de burada var olmayan bir şey görülüyordur.

THEAITETOS: Hayır, öyle değil.

SOKRATES: Yani gören insan, var olan bir şeyi görüyordur.

THEAITETOS: Evet.

189 **SOKRATES:** Bir şeyi duyan insan da var olan bir şeyi duyuyordur, duyulan da var olan bir şeydir.

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Yine bir şeye dokunan bir insan, var olan bir şeye dokunuyordur.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Bir sanıda bulunan gerçekten bir şey sanmıyor mudur?

THEAITETOS: Sanıyordur.

SOKRATES: O halde sandığı şey gerçekten var değildir midir?

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Bu durumda yokluğu sanan bir şey sanmıyordur.

THEAITETOS: Haklı gibisin.

SOKRATES: Hiçbir sanısı olmamak diye bir şey de söz konusu değildir.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: O halde bir şeyden dolayı ya da kendi başına bu düşüncede olursa da yokluğu sanmak diye bir şey söz konusu değildir.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Yanlış sanı ve yokluğu sanmak arasında da fark vardır.

THEAITETOS: Öyle gibi.

SOKRATES: Konuya hem bu açıdan yaklaştığımızda, hem de daha önceden söylediklerimize bağlı olarak yanlış sanıda bulunmadığımızı söyleyebiliriz.

THEAITETOS: Evet, böyle bir şey olamaz.

SOKRATES: Sakın ola ki aynı dediğimiz şey şu olmasın?

THEAITETOS: Neymiş o?

SOKRATES: Bir insan düşüncesinde hata yapar ve iki şeyi birbirine karıştırırsa o insan için yanlış sanıda bulunduğunu söyleriz. Aslında burada her zaman var olan bir şeyi sanıyordur, ancak şeyleri karıştırdığından dolayı yanlış sanıda bulunduğunu söyleyebiliriz.

THEAITETOS: Ne kadar haklısın! Bir insan güzel ve çirkin olanı birbirine karıştırabilir, bu durumda da gerçekten yanlış sanıda bulunduğunu söyleriz.

SOKRATES: Theaitetos! Seni korkutamadığımı ve aynı zamanda fazla saygı uyandıramadığımı hissediyorum.

THEAITETOS: Neden?

SOKRATES: Çünkü “yanlış” kelimesinin üzerinde durmayacağımı sandın. Sana hızlı olanı yavaş, hafif olanı ağır ya da herhangi bir şeyin zıttının kendi doğasına göre kendisiyle çelişkili olup olmadığını sormayacağım. Hem zaten bu işten iyice cesaretlenip çıkmanı engellemek istediğim için konuyu bırakıyorum. Öte yandan yanlış sanının bir karıştırma olduğunu söylemiştin değil mi?

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: O halde sana göre insanlar düşünürlerken bir şeyleri başka şeylerle karıştırabilirler.

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Bu durum birinin düşüncesinde olduğuna göre, bu iki sanıdan birini ya da ikisini düşünüyor olmak gerekir değil mi?

THEAITETOS: Doğru ya ikisini aynı anda ya da arka arkaya düşünmeliyiz.

SOKRATES: Peki düşünme dediğimiz şey ikimiz için de aynı şey mi?

THEAITETOS: Bunu sen nasıl tanımlarsın?

SOKRATES: Ruh bir konuyu ele aldığı zaman, durumu kendi kendine inceler, buna düşünce denir. Aslında bu tanımlama kafamda çok da net değil. Bana göre ruhun düşünmesi dediğimiz şey, ruhun kendi içinde yaptığı bir konuşmadır. Kendi kendine sorular sorar ve bunlara olumlu ya da olumsuz yanıtlar verir. Bazen yavaşça bazen de çabucak bir karar verir ve bu noktadan sonra sorular sormaz, artık eyleme dair bir kuşku

yoktur. Bundan sonrasında ruhun bir sanısı var deriz. Bu nedenle sanının insanın kendi içinde netleştirdiği bir düşünce olduğuna, ancak bu düşüncenin dışarıya vurulmadan içeride sessizce tutulduğuna inanıyorum. Bu konuda sen ne düşünüyorsun?

THEAITETOS: Seninle aynı fikirdeyim.

SOKRATES: O halde karıştırma söz konusu olduğu zaman, aslında insan bu şeyi bir başka şeyle karıştırırken kendi içinde bir şeyleri karıştırıyor demektir.

THEAITETOS: Doğrudur.

SOKRATES: Peki sen hiç güzele çirkin, adaletliye adaletsiz demiş miydin? Bu konularda kararsızlığa düştüğün oldu mu? Bir de şuna bak: Bir şeyin gerçekten de başka bir şey olduğu konusunda hiç kafanın karıştığı oldu mu? Bu noktada hiç kendini kandırmaya çalıştın mı? Hatta hepsini bırakalım, rüyadayken tekin çift olduğunu da kendi kendine iddia etmedin mi?

THEAITETOS: Haklısın etmişimdir.

SOKRATES: Bir insan ister deli ister akıllı olsun, bir öküzü at ya da sayısı bir olanı iki olarak kabul eder mi? Daha doğrusu buna kendisini inandıracak kadar ileri gider mi?

THEAITETOS: Zeus adına yemin ederim ki sanmam.

SOKRATES: Eğer kendi kendine düşünmek sanıda bulunmaksa, ikisini de söyleyen ve ruhuyla bunu algılayan insanın sadece tek bir şey söylemesi diğer şeyleri düşünmemesi gerekir. Söylemek istediğim şey şu: Hiç kimse çirkin olana güzel demez ya da bu türden şeyleri birbirine karıştırmaz.

THEAITETOS: Evet Sokrates! Bu noktada seninle aynı düşüncedeyim.

SOKRATES: O halde iki ayrı şeyin sanısında bulunurken bu şeyleri birbirine karıştırmak diye bir şey söz konusu değildir.

THEAITETOS: Haklı gibisin.

SOKRATES: Fakat bu iki şey teker teker düşünülüyorlarsa, birinin diğerine karışma ihtimali de yoktur.

THEAITETOS: Tabii ama zaten bu doğru olmasaydı sanımızın etkilenmeyeceği başka şeyleri de düşünmemiz gerekirdi.

SOKRATES: Tamam, o halde her ikisi de sadece biri düşünül­düğü sürece, birbirine karışmayacaktır. Bu durumda yanlış sanının bir şeylerin birbirine karışması anlamına gelmediği sonucuna da ulaşmaktayız. Buradan hareketle de bu ya da başka bir şekilde yanlış sanının ortaya çıkamayacağı da açıktır.

THEAITETOS: Evet, olmamalıdır.

SOKRATES: Theaitetos! Fakat yanlış sanı diye bir şey yoksa, epeyce garip şeyleri doğru olarak kabul etmek zorunda kalacağız.

THEAITETOS: Anlamadım?

SOKRATES: Konuyu gerçek anlamda tamamlamadan sana bunları anlatmayacağım. Fakat kuşkulu görünen şeyleri doğru olarak kabul etmek de beni utandırıyor. Sadece istediğimiz noktaya ulaştığımız ve kuşkularımızı giderdiğimiz zaman, insanların gözünde komik duruma düşmekten de kurtulmuş oluruz. Bu sayede bu garip şeyleri doğru kabul eden insanların komik duruma düştüklerini söyleyebiliriz, ancak içinde bulunduğumuz kuşku ortadan kalkmazsa, böyle bir yanlışın olmayacağını iddia eden düşünceye karşı çıkamayız ve sanki denizin ortasında fırtınaya yakalanmış bir insan gibi darbeler almaya devam ederiz. Fakat yine de bir sonuca ulaşabilecek gibiyiz.

THEAITETOS: Evet, seni dinliyorum.

SOKRATES: Bence bilinen bir şeyi bilinmeyen olarak var saymak diye bir şeyin var olamayacağını düşünerek hata yaptık.

THEAITETOS: Benim kabul ettiğim şu nokta üzerinden mi hareket ediyorsun? Ben Sokrates'i tanıyorum, ancak bazen onu uzaktan görüyorum ve tanımaya-biliyorum, başka birini Sokrates zannedebiliyorum. Bu durumu doğru kabul etmemiştin.

SOKRATES: Bundan vazgeçme nedenimiz, bildiğimiz şeyi bilmiyor gibi görünmemize yol açmasıydı.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Bu durumda başka bir yöntem denememiz gerekiyor. Buna bağlı olarak ya olumlu bir sonuca ulaşacağız ya da başarısız olacağız. Ancak söylediğimiz her şeyi ispatlamalıyız. Şimdi söyleyeceğim şeylerin doğru olup olmadıklarına bak! Bir şeyi daha önceden bilmesen de öğrenebilir misin?

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Her zaman yeni bir şeyler öğrenilebilir mi?

THEAITETOS: Buna da evet.

SOKRATES: Şimdi şöyle bir varsayımda bulunalım. Ruhumuzda balmumundan yapılmış bir tablet var. Bu tablet bazılarımızda daha büyükken, bazılarımızda daha küçük olsun, bazen daha yumuşak ya da sert, bazen daha pürüzsüz ya da saf veya karmaşık olsun.

THEAITETOS: Tamam.

SOKRATES: Şöyle bir varsayımda bulunalım. Musaların annesi Mnemosyne bize bir hediye vermiş olsun. Buna göre tabletler düşüncelerimize ya da algılarımıza yardımcı olsunlar. Yani gördüğümüz, duyduğumuz ya da düşündüğümüz şeyler arasından aklımızda kalmasını istediğimiz şeyleri sanki bir resimlermiş gibi bu tabletlerin üzerine işaretleyelim. İşaretli şeyler tabletin üzerinde kaldığı sürece onları hatırlarız, kalmadıkları zaman ise unuturuz.

THEAITETOS: Tamam.

SOKRATES: Bu durumda gören ya da duyan bir insan yanlış sanıda bulunabilir. Bunun için de şunun gerçekleşmesi gerekir.

THEAITETOS: Neyin?

SOKRATES: Bir şeyi bazen bilme bazen bilmeme durumumuzun. Aslında bu hatalı düşünceyi daha önceden kabul etmemiz yanlıştı.

THEAITETOS: Peki ne değişti?

192 **SOKRATES:** Olanaksız dediğimiz şeyleri yeniden sıralayalım: Algılamadan bilinen ve ruhumuzda izleri olan bir şeyi, algılanmayan ve izi olmayan şeyle karıştırmak; bilinenini bilinmeyen ve izine sahip olunmayan olarak karıştırmak; bilinmeyenin bilinmeyenle karıştırılması; bilinenin bilinmeyenle karıştırılması; algılananın algılananla karıştırılması; algılanmayanın algılanmayanla karıştırılması; bilinen, algılanan ve izine sahip olunan bir şeyin aynı özelliklere sahip bir başka şeyle karıştırılması –bu en olanaksızlarından birisidir–; bilinen, algılanan ve izine sahip olunanın bilinenle karıştırılması; bilinen ve algılanan bir şeyin algılananla karıştırılması; bilinmeyen ve algılanmayanın bilinmeyen ve algılanmayan bir başka şeyle karıştırılması; bilinmeyenin ve algılanmayanın bilinmeyenle karıştırılması; bilinmeyenin ve algılanmayanın algılanmayanla karıştırılması. Bu durumlarda yanlış sanıya sahip olmanın imkânsızlığını söyledik. Bunun dışında yanlış sanıya sahip olabileceğimiz durumlar şunlar:

THEAITETOS: Neymiş bunlar? Şu anda tam olarak anlamıyorum. Belki bunları söylersen işler benim için daha kolaylaşır.

SOKRATES: Bilineni bilinen ve algılanan bir başka şeyle karıştırmak; bilinmeyen ancak algılanan şeyi bilinen

ve algılanan bir başka şeyle karıştırmak; bilineni ve algılananı bilinen ve algılanan bir başka şeyle karıştırmak.

THEAITETOS: Tamam ama bunlar kafamı daha da karıştırdı.

SOKRATES: Tamam sana şu şekilde açıklayacağım. Ben Theodoros'u tanıyorum ve aklımda onun görüntüsü var. Theaitetos için de aynı durum geçerli. Bu noktada arada sizi görüp görmemem, sizden bir şeyler duyup duymamam ya da sizinle fiziksel bir iletişim kurup kurmamam önemli değil. Her halükarda durum değişmeyecek ve aklımda bu insanların görüntüsü var olacak değil mi?

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Öncelikle şuna dikkat et: Bilinen bir şey, duyu organlarıyla her zaman algılanmak zorunda değildir.

THEAITETOS: Tamam.

SOKRATES: Öte yandan bilinmeyen şeyleri algılamamak ya da algılamak diye bir şey de vardır değil mi?

THEAITETOS: Vardır.

SOKRATES: O halde şimdi söyleyeceğime dikkat et. Bu sayede beni daha iyi anlayacaksın. Ben Theodoros'un ve Theaitetos'un kim olduğunu bildiğim sürece bu ikisiyle ilgili herhangi bir şey algılamasam da iki kişiyi birbirine karıştırmam değil mi?

THEAITETOS: Çok haklısın.

SOKRATES: Biraz önce verdiğimiz örneklerden birincisi buydu.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: İkincisine göre birinizi tanıyıp diğerinizi tanımazsam ve ikinizi de algılamazsam sizleri karıştırma ihtimalim yoktur.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES Üçüncüye geçelim. İkinizi de tanımazsam ve algılamazsam birbirinize karıştırmam. Şimdi bu söylediğim olasılıkları tekrar dinlediğini varsayalım. Bu durumda Theodoros'la senin ikinizi de tanımam, ikinizi de tanımamam ya da birinizi tanıyıp diğerinizi tanımamam gibi durumlarda sizi karıştırma ihtimalim yoktur, aynı şekilde algıda da bu durum geçerlidir.

THEAITETOS: Çok doğru.

SOKRATES: Öte yandan Theodoros'u ve seni tanıdığımı varsayalım. Biraz önceki balmumu tablet örneğinde olduğu gibi ikinizi de işaretledim. Uzakta olduğunuz varsayalım, bu durumda sizleri tanıyabilmem için yani kafamdaki işaretlere uygun hale getirebilmek için görmeye ihtiyacım vardır. Tam da bu sırada bir hata yaparsam, kafamdaki düşünce ve gözlerimi kullanmam sonrasında ortaya çıkan şey birbirine karışır. Bu durum tam da ayakkabıyı yanlış ayağına giymeye benzer. Yani sağın ve solun birbirine karışması gibi. Evet yanlış sanı dediğimiz şey, tam da bu türden karıştırmaların olduğu anda gerçekleşir.

THEAITETOS: Sokrates! Haklı görünüyorsun. Yanlış sanı konusundaki açıklaman gerçekten de çok tatmin edici.

SOKRATES: Öte yandan iki kişiyi de tanıyorsam, bu, ancak birini algıladığım zaman diğerini de algıladığım anlamına gelmez. Bundan daha önce de bahsettim ama o zaman sen anlamamıştın.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Burada söylemeye çalıştığım şey tanınan, algılanan ve bu ikisi birbirine uyan kişiydi. Bu durumda olan birini bir başkasıyla karıştırma ihtimali yoktur değil mi?

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Yanlış sanının ortaya çıktığını söylediğimiz bir durum daha vardı. İki kişiyi de tanıyoruz ve algılıyoruz. Bu, görme ya da başka bir duyu organı aracılığıyla gerçekleşebiliyor. Ancak algılanan şey algıyla uyumlu değil. Bu durum, bir şeyi vurmak isteyen bir insanın vuramaması gibidir ve sonuçta ortada bir hata olmaktadır.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Eğer algısı olan ve olmayan düşünce, yan yana gelirse düşünen ruhun yanlış yapma olasılığı da vardır. Özetle söylemek gerekirse söylediklerimiz doğruysa bu durumda bir şeyi tanıımıyorsak ve algısına sahip değilsek, o şey hakkında yanlış sanı diye bir şey söz konusu olamaz. Tanıdığımız ve algıladığımız şeyler, doğru ve yanlış sanıların var oldukları yerlerdir. Tanınan ve algılanan şey, tam anlamıyla uyumluysa burada doğru sanı vardır, uyumsuzluk olduğunda ise yanlış sanı ortaya çıkar.

194

THEAITETOS: Muhteşem bir tanımlama.

SOKRATES: Bundan sonrasını dinlersen daha da beğenirsin. Çünkü doğruyu öğrenmek güzel, öğrenmemek çirkindir.

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Böyle bir düşüncenin olmasının nedenine gelirsek: İnsan ruhundaki balmumunun derin, saf ve muhteşem olduğunu varsaymaktayız. Öte yandan duygular aracılığıyla elde edilen düşünceler, bu balmumunun derinliğinden faydalanarak kolayca buraya işlenebilmekte. Zaten Homeros da aradaki benzerliğe dikkat çekmek için böyle bir ifade kullanılmaktaydı. Bu derine işlenen şeyler uzun zamana yayılmaktadır. Bu düşünceye sahip olanlar kolayca öğrenirler ve öğrendikleri şeyleri uzunca bir süre akıllarında tutarlar. Kafalarındaki bu şeyleri birbirle-

rine karıştırmadıkları zaman da doğru düşünce ortaya çıkar. Tabletteki izler açıktır, bu nedenle de varlığın ya da gerçeğin karıştırılması zordur. Tüm bunlar sonucunda elde edilen şey sanıdır. Ne dersin?

THEAITETOS: Çok haklısın.

SOKRATES: Bilge şair, karmaşık kalpleri ve kalpleri balmumundan olmayan, daha yumuşak veya sert olanları övüyordu. Balmumu yumuşak olanlar daha kolayca öğrenirler ancak bunların hafızaları daha zayıftır. Eğer balmumu sertse, bu kez tam tersi yaşanmaktadır. Sert ama pürüzsüz balmumu olanların durumu taş benzer. Yani toprakla karıştırları için açık olmayan fikirleri vardır. Yine katı bir balmumu derinlere inmeyi zorlaştırır, bu da düşüncelerinin karışmasına neden olur. Çok yumuşak balmumu da düşünceleri karıştıracaktır çünkü hayaller birbirine karışır ve netlikleri kaybolur. Hem ruh çok sınırlıysa, bunun üzerine gelecek çok sayıda düşünce karmaşayı artıracaktır. Evet, bu durumdaki tüm insanlar yanlış düşünceye sahiptirler. Bir şey duyduklarını, gördüklerini ya da hissettiklerini sandıkları zaman, olaylar arasındaki ilişkiyi hemen kuramazlar ve sürekli karıştırırlar. Çoğunlukla yanlış duyarlar, görürler ya da hissederler. Bu insanlara, yanlış düşüncesi olanlar denir.

THEAITETOS: Çok doğru söyledin.

SOKRATES: Şimdi bu açıklamadan dolayı, yanlış düşüncenin de bizde olduğunu kabul etmeli miyiz?

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Peki ya doğru düşüncenin varlığına ne dersin?

THEAITETOS: Evet o da var.

SOKRATES: Bu durumda iki ayrı türde sanı olduğunu kabul etmiş olduk, değil mi?

THEAITETOS: Kesinlikle.

SOKRATES: Theaitetos! Böyle bir zamanda çok konuşan bir insan olmak ne kadar da kötü.

THEAITETOS: Nereden çıktı şimdi bu?

SOKRATES: Kendimin çok konuşmasına kızıyorum. Ruhum sürekli olarak konuşmaları bir başka yere çekiyor. Sonuç olarak da incelemelerin hiçbirinde başarıya ulaşamıyorum. Benim durumumda olan birine ne denebilir?

THEAITETOS: Bunda kızacak ne var?

SOKRATES: Aslında sadece kızmak değil, bana şu soru sorulsa nasıl yanıt vereceğimi bilemiyorum: "Sokrates! Daha önceden yanlış sanının ruhtaki düşünceler arasındaki uyumsuzluktan ortaya çıktı-ğın söylemiştin, bunun nedeninin düşüncelerin ve algıların uyumsuzluğu olmadığını söylemiştin değil mi?" Sanırım bu tür bir soruya olumlu cevap verip bir de üzerine memnuniyet duyardım.

THEAITETOS: Henüz ispat etmediğin şey, bana göre de yanlış değil.

SOKRATES: Bu kimse şunu da söyleyecektir: "Görmediğin sadece düşündüğün bir insanı, görmediğin, dokunmadığın bir başka insanla da karıştırmayacağını söyledin değil mi?" Bu soruya da aynı şekilde "evet" diye yanıt vereceğim.

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Bundan sonra şöyle devam edecektir: "Sadece düşünce yoluyla algıladığımız sayılar asla birbirlerine karıştırılamazlar mı?" Ne dersin, nasıl yanıt verirsin?

THEAITETOS: Yanıtım şu şekilde olurdu: "Sayılar görmenin ve dokunmanın algısı olan düşüncede var oldukları sürece birbirlerine karıştırılabilirler. Ancak bu türden şeyler için sadece düşünce yoktur."

196 **SOKRATES:** Anlamadım. Bahsettiğimiz şeyin beş ve yedi sayılarını inceleyen kimse olduğunu mu sandın? Bahsettiğimiz insanlar değil. Benim söz ettiğim daha önceden söz ettiğimiz anıların yazıldığı balmumu tabletler. Buralarda yanlış sanının var olmadığını söylemiştik. Bir insan kendi kendine incelemede bulunup toplamın kaç olduğunu bulmak isterse, herkes aynı sonuca ulaşır on iki der mi? Yoksa bazıları sonucun on bir olduğunu söyleyecek midir?

THEAITETOS: Tabii ki çok sayıda insan on bir de diyecektir. Sayılar büyüdükçe hata yapma oranı da artar. Sanırım senin kastettiğin de tüm sayılar.

SOKRATES: Evet, söylemek istediğim şu: On biri ve on ikiyi karıştırmak demek aslında balmumu tabletteki düşüncelerin karışmasıdır.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Bu sayede başta söylediğimiz şeye geldik. Yani hata yapan kişi, aslında bildiği konudaki şeyleri karıştırıyor. Daha önceden bunun olanaksız olduğunu söyledik ve bu durumun da yanlış düşünce diye bir şeyin yokluğuna vardığını belirtmiştik. Diğer türlü aynı insan, bir şeyi hem biliyor hem de bilmiyor oluyordu.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Bu durumda yanlış düşüncenin aklın ve algının uyumu olduğuna dair düşüncemiz yanlış çıktı, bunun yerine başka bir tanımlama yapmamız gerekiyor. Eğer durum daha önceden söylediğimiz gibi olsaydı, asla hata yapmayacaktık. Evet, bu sayede yanlış düşünce yoktur ya da bilinen bir şeyi bilmemek de mümkündür. Sence hangisi doğrudur?

THEAITETOS: Buna yanıt vermek çok zor Sokrates!

SOKRATES: İkisi birden doğru olamaz. Bu durumda ikisini de ayrı ayrı denemekte yarar var. İstersen biraz şımaralım.

THEAITETOS: Ne gibi?

SOKRATES: Bilginin ne olduğunu söyleyelim.

THEAITETOS: Şımarmak bunun neresinde?

SOKRATES: Araştırmamızın başındaki hedefimizin, özünü bilmediğimiz bilgi kavramını öğrenmek olduğunu sanki unutmuş gibi davranıyorsun.

THEAITETOS: Hayır.

SOKRATES: Bilginin ne olduğunu bilmeden bilgiden söz etmek şımarıklık olmaz mı? Theaitetos! Sanırım incelememiz uzunca bir süreden bu yana yanlış bir yöne saptı. Bilginin ne olduğunu tam da anlamadan konuşmamızda sürekli olarak bildiğimizi, anladığımızı, bilmediğimizi söyledik. Şu ana kadar bilmemekten ve anlamamaktan bahsettik, oysa bilginin ne olduğunu bilmeden bunları kullanmamamız gerekirdi.

THEAITETOS: Fakat bu kelimeleri kullanmadan nasıl tartışacağız?

SOKRATES: Bunu yapmaya niyetim yok, aslında tartışmaya meraklı olsaydım tabii ki yapardım. Belki başka biri bizi duysaydı yanlış yaptığımızı düşünerek bizi eleştirirdi. Öte yandan bizler sıradan insanlar olduğumuza göre, en azından bilginin ne türden bir şey olduğunu açıklamaya çalışabiliriz. Sanırım bunu açıklamamız gerekiyor.

197

THEAITETOS: Tanrılar için bunu yap. Söylediklerine hiçbir itirazım olmayacak.

SOKRATES: Günümüzde bilginin nasıl açıklandığını duydun mu?

THEAITETOS: Emin değilim ama kısmen hatırlıyorum.

SOKRATES: Bu durumun bilgiye sahip olmaya benzediğini söylüyorlardı.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Bize göre ise bilgiye sahip olmaktır.

THEAITETOS: Aradaki fark ne?

SOKRATES: Aslında arada fark olmayabilir, istersen önce ne düşündüğümü söyleyeyim, sonra birlikte inceleyelim.

THEAITETOS: Tamam elimden geldiğince yapmaya çalışacağım.

SOKRATES: Bir şeye sahip olmanın ve bir şeyin birinde olmasının aynı anlama geldiğini sanmıyorum. Örneğin bir elbiseyi almak ona sahip olmaktır. Ancak onu üzerine giyersen o şey sende bulunuyor anlamına gelir.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Şimdi bilgi için aynı şeyi inceleyelim. Bilgi bizde bulunmasa da ona sahip olabilir miyiz? Ya da bu durumu çeşitli yabani kuşları, güvercinleri yakalayıp elinde tutan insana benzetip sadece bir insanda olabileceğini mi söylemeliyiz? Bu adam kuşlara sahip olduğuna göre sürekli onda mıdır?

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Bir açıdan baktığımız zaman ise bu adamın hiç kuşu yoktur. Fakat kuşlar ona ait yerde elinde tutuluyorlardır. Bu durumda istediği zaman kuşları yakalamak, salmak ya da yeniden yakalamak gibi şanslara sahiptir.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Daha önceki ruh örneğimize dönelim. Balmumu tablette olduğu gibi, kuşların çeşitli kafesleri olduğunu düşünelim. Bu kuşların bazıları büyük gruplar halinde bazıları küçük gruplar halinde bazıları tek başlarına dururlar. Bazıları ise herhangi bir gruba dahil olmayıp bir oraya bir buraya uçar.

THEAITETOS: Tamam. Devam et.

SOKRATES: İnsan çocukken, bu kafes boştur. Kuşların yerinde bilginin olduğunu varsayalım. Bir bilgiye

sahip olan ve bunu kapatan insanın bir bilgiyi öğrendiğini ya da keşfettiğini söyleyebiliriz ve bu da bilgi diye adlandırılır.

THEAITETOS: Tamam, söylediğini doğru kabul ediyorum.

SOKRATES: Bu durumda gerekli bilgiyi elde etmek, elde tutmak, yeniden elde etmek ve vazgeçmek becerisine ne demeliyiz? İlk baştaki ismi mi kullanmalıyız yoksa başka bir isim mi bulmalıyız? Bu konuda düşünmelisin, fakat söylediğim şeyi bir örnekle daha iyi açıklayayım. Sana göre aritmetik diye bir sanat var mıdır? 198

THEAITETOS: Vardır.

SOKRATES: Bu sanatın tüm tek ve çift sayılarla ilgili olarak yapılan bir av olduğunu varsay.

THEAITETOS: Tamam.

SOKRATES: Bu sanat sayesinde sayılar konusundaki bilgiye sahibiz. Bu konuda yeterince bilgiliysek diğer insanlara da eğitim verebiliriz.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Bu sayede bunu öğretene öğretmen, öğrenci deriz. İşin sahibi var olduğu için elinde tutana da biliyor demektediriz.

THEAITETOS: Kesinlikle.

SOKRATES: Şimdi söyleyeceğim şeye çok dikkat et. Çok iyi bir matematikçi tüm sayıları bilir, değil mi? Yani ruhunda sayı bilgisi vardır.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Bu matematikçinin kafasındaki ya da dışarıdaki sayıları saydığını görmekte miyiz?

THEAITETOS: Görürüz.

SOKRATES: Saymak dediğimiz şey, aslında sıradakinin ne olduğunu bilmektir değil mi?

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: O halde bir matematikçi tüm sayıları biliyor ama sanki bilmiyormuş gibi yaparak araştırıyor. Matematikteki bu nokta biraz garip, sen de daha önceden duymuşsundur.

THEAITETOS: Evet, duymuştum.

SOKRATES: Bu durumda kuşlara sahip olmak ve onları avlamak örneğinde elimizde iki av vardır. Birincisi kuşa sahip olmadan önce ve ona sahip olmayı amaçlayan av, ikincisi sahip olduğumuz zaman o şeyi yakalamak ve elimize geçirmek için yapılan av. Bu sayede, çok uzun zamandan bu yana var olan ancak kullanılmayan bilgileri tekrar elde etmek ve bu yöntemle daha önceden öğrenilmiş olan bilgileri hatırlamak diye bir şey vardır.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Biraz önce sormaya çalıştığım şey, saymak için hazırlanan bir matematikçiye ya da okumak için hazırlanan bir dil öğretmenine ne isim vereceğimizdi. Burada bilen kimse bildiği şeyi yeniden öğrenmiş sayılmaz mı?

THEAITETOS: Sokrates! Bu çok garip bir durum.

199 **SOKRATES:** Bütün harfleri ve sayıları biliyorsa, ona bilmediği şeyleri biliyor da diyemeyiz.

THEAITETOS: Tabii bu da saçma olurdu.

SOKRATES: Bu durumda bilgiye ve öğrenmeye ne isim verildiğinin bize göre bir önemi olmadığını kabul edecek misin? Şimdi bilgiye sahip olmak ve bilginin birinde bulunması arasındaki farkı açıkladık. Öyleyse bir şeye sahip olurken aynı zamanda sahip olmama diye bir şeyin söz konusu olamayacağını netleştirelim. Yine bilinen bir şeyin bilinmemesi diye bir şey de yoktur. Ancak yanlış düşünce diye bir şey vardır. Bir bilgiyi çıkarırken, yerine başka bir bilgi alınabilir ve bu alınan bilgi aslında istenmeyen bir

başka bilgi olabilir. İşte böylesi bir durumda on bir ve on iki karıştırılır. Sanki evcil kuş yerine, yabani kuşun yakalanması gibi burada on bir yerine on iki yakalanmış oluyor.

THEAITETOS: Çok güzel.

SOKRATES: Eğer istenen bilgiyi elde ediyorsan, bu durumda hata olmaz. Bu sayede doğru ve yanlış düşünceyi açıklamış olduk. Daha önceden hoşumuza gitmeyen duruma da açıklık getirmiş olduk. Şimdi benimle aynı düşüncede misin?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Bu sayede, bir şeyin hem bilinmesi hem de bilinmemesi ihtimali ortadan kalktı. Çünkü hata olsun ya da olmasın, bir şeye hem sahip olmak hem de olmamak diye bir şey söz konusu değildir. Ancak bu durumda da başka bir sorun ortaya çıkıyor.

THEAITETOS: Nedir bu?

SOKRATES: Birbirine karışan bilgiler, yanlış düşünceyi doğuruyor.

THEAITETOS: Anlamadım.

SOKRATES: Örneğin bir şeyi biliyorsun ama bildiğin için, yani bilmediğin için değil onu başka bir şeyle karıştırıyorsun. Bir şeyin başka bir şey olduğunu varsaymak, ruhta bilgi var olsa da, bildiği şeylere tamamen yabancı olsa da burada bir gariplik olmuyor mu? Çünkü buradan hareket ettiğimiz zaman, bilgisizlik, körlüğü görmekten kaynaklanıyordu ya da bilgi, bilgi olmayan şeyden kaynaklanır.

THEAITETOS: Sokrates! Belki de kuşlardan sadece bilginin konuları olarak söz ettiğimizde hata yaptık. Kuşlar arasında bilgisizliğin de olması daha doğru bir sonuca ulaşmamızı sağladı. Bu sayede insan avlandığı zaman hem bilgiyi hem de bilgisizliği

yakalayabilecekti. Bilgi yakalanıyorsa doğru, bilgisizlik yakalanıyorsa yanlış düşünce olacaktı.

200

SOKRATES: Seni övmeden duramıyorum Theaitetos! Ancak yine de bir defa daha düşünmeni istiyorum. Söylediğini doğru kabul edelim. Senin düşüncene göre bilgisizliği bulan, yanlış sanıda bulunacaktır değil mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Ancak yanlış sanıda bulunduğunu da fark etmeyecektir.

THEAITETOS: Tabii ki böyle bir şey olamaz.

SOKRATES: Doğru sanıda bulunduğunu zannedecek ve aslında hata yaptığı konularda doğruyu bildiğini zannedecek.

THEAITETOS: Kesinlikle evet.

SOKRATES: Yani elinde tuttuğu şeyin bilgisizlik değil bilgi olduğunu zannediyor.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Uzunca bir aradan sonra ilk başta karşılaştığımız sıkıntı yine karşımızda. Bizi eleştiren bir insan şöyle söyleyecektir. "Bilgi ve bilgisizliğin ne olduğunu bilen bir insan, bu ikisini hiç karıştırmı mı? İki şeyi de bilmiyorsa bilmediği şeyleri birbirine karıştırabilir mi? Birini bilip diğerini bilmiyorsa yine ikisini birbirine karıştırabilir mi? Son olarak bildiği ve bilmediğini birbirine karıştırabilir mi? Belki de şunu düşüneceksindir. Bilgi ve bilgi olmayan şey hakkında daha üstün bir bilgi vardır. Bu bilgiye sahip olan kimse ister balmumu isterse kuş örneklerinde olduğu gibi bilgisini bir yerlerde korur. Bu bilgi onda var olduğu sürece her an ona ulaşamıyor olsa da bilgiyi her zaman tanıyabilmektedir. Evet, bu nedenle bir sonuca varmadan her zaman olduğunuz yerde döneceksiniz." Theaitetos bu sözlerle nasıl yanıt verebiliriz?

THEAITETOS: Sokrates! Zeus adına yemin ederim ki nasıl yanıt vereceğimi bilemiyorum.

SOKRATES: Bize gelen eleştiri, yanlış düşünceyi bilgiden önce incelediğimizi ve bu nedenle de yanlış hareket ettiğimizi söylüyordu. Sanırım haklılar, çünkü bilgiyi açıklamadan yanlış düşünceyi açıklamak olmaz.

THEAITETOS: Şu an sana hak vermek dışında başka bir yol görünmüyor.

SOKRATES: Peki şimdi bilgiyi nasıl açıklayacağız? Sanırım işi yarıda bırakmak olmaz değil mi?

THEAITETOS: Sen bırakmıyorsan, ben de asla bırakmam.

SOKRATES: Peki o zaman herhangi bir çelişkiye düşmeden en iyi tanımı nasıl yapabiliriz ona bakalım.

THEAITETOS: Sokrates! Daha önce yaptığımız gibi yapmalıyız, çünkü ben başka bir yöntem bilmiyorum.

SOKRATES: Neydi o yöntem?

THEAITETOS: Doğru sanının bilgi olmadığı yönündeki düşünceden hareket edelim. Böylece elimizde yanlış yapmayan ve doğruya bizi götüren bir şey olmuş olacak.

SOKRATES: Theaitetos! Rehberimiz, nehrin uygun yerinden geçilip geçilemeyeceği kendiliğinden belli olur diyordu. Biz de konuyu incelemeyi sürdürdükümüz zaman, belki de bu nokta bir problem olarak kendiliğinden karşımıza çıkar. Ancak böyle olursa kendini zorlayarak ortaya çıkmıştır. Fakat konuyu kendi akışına bırakmak bize hiçbir şey kazandırmayacaktır.

201

THEAITETOS: Haklısın incelemeye ve araştırmaya devam edelim.

SOKRATES: O halde konuyu hemen tamamlayacağız çünkü sanatlardan biri bilginin bu olmadığını ortaya koymakta.

THEAITETOS: Neden bahsediyorsun?

SOKRATES: Hatip denilen ya da kendilerine bu kelimeyle hitap edilen söz ustalarından bahsediyorum. Bu insanların sanatları, diğer insanlara bir şey öğretmek üzerine değil onların kafalarında kendi istedikleri düşünciyi uyandırabilmekte yatar. Şöyle söyleyeyim: Onların bir kum saati süresinde, ortada bir şahidin bile olmadığı bir suçu tam anlamıyla öğretebilecek ustalar olduklarını mı zannediyorsun?

THEAITETOS: Tabii ki böyle düşünmüyorum, onların sanatları karşılarındakileri kandırmak üzerine kurulu.

SOKRATES: Kandırmak dediğimiz şey, bir düşünciyi kabul ettirmek değil mi?

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Bir hakim sadece gözle görüldüğü zaman bilinebilecek bir şey hakkında kandırılırsa ve duyduklarına göre karar veriyorsa, o hakim bilgisiz bile olsa doğru düşünciyi elde ederse doğru karar verir ve doğru hakim de doğru karar vermiş olur.

THEAITETOS: Çok haklısın.

SOKRATES: Öte yandan bilginin ve doğru düşüncenin aynı şey olduğunu söyleseydik, bu durumda hiçbir hâkimin bilgi olmadan doğru karar veremeyeceğini de söyledik. Bu nedenle bu ikisinin aynı olmadıkları açıktır.

THEAITETOS: Sokrates! Bunu başka birinden de duymuştum. Unutmuştum ama şimdi hatırladım. Bu düşünceye göre söze bağlı olan doğru düşünce, bilgidir. Durum böyle değilse, o zaman ortada bilgi de yoktur. Sonra şöyle diyordu: "Bir şeyin ispatı yoksa bilinmez, ispatı varsa bilinir."

SOKRATES: Harika, fakat burada da bilinen ve bilinmeyen şeyler bu noktadan sonra birbirlerinden ayrıl-

maktaydı. Şimdi konuyu ikimizin de aynı şekilde anlayıp anlamadığı ortaya çıkacak.

THEAITETOS: Tam olarak hatırlamıyorum fakat birileri hatırlatırsa sanırım anımsayabilirim.

SOKRATES: Tamam o zaman bunu bir rüya olarak kabul et. Bizlerin ya da diğer varlıkların ortaya çıkmasına neden olan şeylerin varlıklarının ispatlanamayacağı ben de başkalarından duymuştum. Bir şey kendiliğinden var oluyorsa bu türden şeylere tek bir isim verilebilir. Bu şey hakkında başka bir şey söyleyemeyiz, var olduğunu ya da olmadığını da söyleyemeyiz. Çünkü bunu söylersek, varlıklarını ya da yokluklarını kabul etmiş oluruz. Oysa bunları anmak istiyorsak kendileri için bir sıfat kullanmamamız gerekir. Bu şeylere "o", "bu", "şu", "biri", "sadece" gibi ifadelerle seslenmemeliyiz. Çünkü bu türden şeyler hangi şeye ekleniyorlarsa o şeyden farklı şeylerdir. Öte yandan bunlar hakkında bir şey söylemek imkânsızdır, bir ispatları da yoktur. Eğer bunlar olabilseydi o zaman bunları kullanabilirdik. Fakat başlangıçtan itibaren var olan şeyleri bir ispat aracılığıyla söyleyemeyiz. Çünkü bunlar sadece kendi isimleriyle anılabilirler. Bu türden şeylerden birleşik durumda olanlar, birleşik olmalarından ötürü bir ispat oluştururlar. İspatları da birleşmelerinden ortaya dökülmektedir. Özetle söylemek gerekirse bu türden şeylerin ispatı yoktur. Bilinememelerine karşın algılanabilirlerdir, birleşik durumda olanlar ise bilinebilir, açıklanabilirler, bu nedenle de doğru düşünce olarak kabul edilirler. İşte bu nedenle herhangi bir ispat olmadan doğru düşünceyi fark eden ruh gerçeğe ulaşır, ama bilgiye ulaşmaz. Sonuçta herhangi bir şey hakkında açıklama yapmayan insanın aslında o şey hakkında bilgisi

yoktur. Ortada eğer kanıt da olursa, o zaman bahsettiğim şeyler de eklenir ve gerçekten bilgili olunur.

Ne dersin senin rüyaya uygun mu anlattıklarım?

THEAITETOS: Evet, tamamen uyuyor.

SOKRATES: Peki sence bilgi, doğru sanı ve ispatla ilgilidir dersek bu tanıımı beğenir misin?

THEAITETOS: Beğenirim.

SOKRATES: O halde Theaitetos! Çok sayıda bilge insanın uğraşıp da bulamadığı şeyi bulduk.

THEAITETOS: Sokrates! Bahsettiğimiz şey, bana doğruymuş gibi geliyor.

SOKRATES: Evet doğru gibi görünüyor, çünkü bilginin doğru sanıyla ve ispatla ilgili olması mantıklı, ancak bu konuda bir nokta kafamı kurcalıyor.

THEAITETOS: Nedir bu?

SOKRATES: En önemli nokta: Parçaları değil de bütünü bilmemiz.

THEAITETOS: Ne olmuş?

SOKRATES: Bu konudan söz ettiğimiz zaman verilen örnekler aslında konuşulan şeyin ispatıdır.

THEAITETOS: Hangi örneklerden bahsediyorsun?

SOKRATES: Yazıdaki hecelerden ve harflerden bahsediyorum. Ayrıca bundan söz eden insanın farklı bir şeyi mi kafasından geçirdiğini zannediordun?

THEAITETOS: Yok hayır, seninle aynı fikirdeyim.

203 **SOKRATES:** Peki bu durumda konuyu yeniden ele almamız gerekiyor. Hatta kendimizin harfleri nasıl öğrendiğimizden bahsedelim. Önce heceleri öğreniyoruz, harfleri değil, değil mi?

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Ben de aynı fikirdeyim. Şimdi biri kalkıp sana Sokrates kelimesinin ilk hecesindeki SO'nun ne olduğunu sorsa kendisine nasıl bir yanıt verirsin?

THEAITETOS: Ona s ve o harfleri olduğunu söyledim.

SOKRATES: Bu durumda heceyi açıklamıyor musun?

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Peki s nedir diye sorsam?

THEAITETOS: Bir parçanın bir başka parçayla açıklanması söz konusu değildir. Sigma sadece bir sessiz harftir, açıkçası o sadece bir sestir, bir tıslamadır. Öte yandan beta gibi başka sessiz harfler ise sessiz ve tıslamalı harflerdir. Bundan dolayı harfler için açıklanamayacak şeylerdir dememiz doğru olur. Sadece yedi harf belli bir ses verir, ancak bunların da açıklaması yapılamaz.

SOKRATES: Evet bilgi konusunda önemli bir şey söyledik.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Ne dersin bütünün bilinebileceğini fakat parçanın bilinemeyeceğini ispatladık mı?

THEAITETOS: Sanırım evet.

SOKRATES: Bu durumda hece iki harfliyse sadece iki harf, daha fazla harften oluştuysa o kadar harften oluşur. Acaba bunu bütün harflerin birleşimden oluşan bir bütün olarak mı varsaymalıyız?

THEAITETOS: Bence bütün harfler demeliyiz.

SOKRATES: Peki ismimin ilk hecesinin harfleri olan s ve o'yu bilen insanlar aynı zamanda bu iki harfi de bilmiyorlar mı?

THEAITETOS: Biliyorlar.

SOKRATES: Yani s'yi ve o'yu tanıyorlar.

THEAITETOS: Tanıyorlar.

SOKRATES: Yani ortada bir bilinmezlik var ama yine de bu harfleri tanıyorlar.

THEAITETOS: Ama bu garip ve anlamsız bir şey oluyor Sokrates!

SOKRATES: İki harfi birlikte öğrenebilmek adına öncelikle teker teker öğrenilmeleri gerekir. Bu durumda heceyi öğrenmek isteyen öncelikle harfleri öğrenmek

zorundadır. Sanırım ilk baştaki önemli iddiamız çürümüş oldu.

THEAITETOS: Evet hem de çabucak.

SOKRATES: Sanırım bu durumun nedeni çok dikkatli olmamamızdı. Belki de heceyi arka arkaya sıralanmış harfler gibi değil de harften başka bir şey olan, tek başına bir anlamı olan bir bütün olarak kabul etmemiz gerekiyordu.

THEAITETOS: Kesinlikle böyle yapmamız çok daha iyi olurdu.

SOKRATES: Bu konuda yapacağımız inceleme çok önemliyken, bu iddiamızdan vazgeçmememiz gerekir.

THEAITETOS: Haklısın.

204 **SOKRATES:** Peki bu söyleyeceğimiz doğru olsun: Heceler birbirleriyle uyumlu öğelerden oluşan tek bir bütündür. Tüm harflerde ve benzeri durumlarda söylediğimiz şey geçerlidir.

THEAITETOS: Tamam.

SOKRATES: Bu durumda bütün olduğuna göre parçası yoktur.

THEAITETOS: Neden?

SOKRATES: Eğer parçaları olsaydı o zaman bütün parçaların toplamı olacaktı. Belki de sana göre parçaların toplamı olan bütün, parçaların dışında ayrı bir bütündür. Ne dersin?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Peki sana göre toplam ve bütün aynı şey midir yoksa birbirlerinden farklı mıdır?

THEAITETOS: Aslında bu konuda kafam net değil. Ancak sen cesaretle yanıt vermemi istediğin için bu şekilde davranacağım. Bu ikisinin birbirlerinden farklı şeyler olduğunu düşünüyorum.

SOKRATES: Cesaretin takdire değer, fakat aynı şekilde yanıtının da takdire değer olup olmadığını inceleyelim.

THEAITETOS: Haklısın, böyle yapmalıyız.

SOKRATES: Sana göre bütün ve toplam birbirlerinden farklı şeyler değil mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Peki ya toplam ve hepsi dediğimiz şeyler de mi birbirlerinden ayrı şeylerdir? Yani bir, iki, üç, dört, beş ve altı derken bahsettiğimiz altı ile iki çarpı üç ya da dört artı iki ya da üç artı iki artı bir derken bahsettiğimiz altı aynı altı mı? Yoksa bu altılar birbirlerinden farklı şeyler mi?

THEAITETOS: Hayır, bunlar aynıdır.

SOKRATES: Bunlar altı dışında başka sayılar mıdır?

THEAITETOS: Hayır.

SOKRATES: Yani her ikisinde de toplam olarak altıdan bahsediyoruz.

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Bu durumda hepsi dememiz anlamsız olacaktır.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Bu durumda altıdan farklı bir şeyden mi söz ediyoruz?

THEAITETOS: Hayır.

SOKRATES: Yani söz konusu olan sayılar olduğu zaman, toplam ve hepsi aynı şeydir.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Bu durumda plethronu¹⁰ oluşturan sayılar, plethronla aynı şeydir değil mi?

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Söz konusu olan stadion¹¹ ise bu durumda da aynı şey olur değil mi?

THEAITETOS: Evet.

10 Yüz ayaklık yani yaklaşık 29,6 metrelik bir uzunluk ölçüsü birimi.

11 Altı yüz ayaklık yani yaklaşık 177,6 metrelik bir uzunluk ölçüsü birimi.

SOKRATES: Yine ordunun da bir sayısı vardır, hatta diğer şeylerin de sayıları vardır. Çünkü sayılar bize bütünün varlığını gösterir.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Peki bir şeyin sayısı ile onun parçaları farklı şeyler midir?

THEAITETOS: Hayır, aynıdır.

SOKRATES: Parçaları olan şeyler, parçalardan oluşur değil mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Parçaların toplamı bütünü işaret ediyorsa, sayıların toplamı da bütünü işaret etmez mi?

THEAITETOS: Tamam.

SOKRATES: Bu durumda bütün, parçaların toplamı değildir, eğer böyleyse parçaların toplamından dolayı kendisi de bir toplam olurdu.

THEAITETOS: Doğru söylüyorsun.

SOKRATES: Bir parça bir başka şeyin parçasıysa, bütün nedir?

THEAITETOS: Sadece toplam olabilir.

205 **SOKRATES:** Haklısın Theaitetos. Ancak bir şey kendinden Daha eksik değilse yine de toplam olabilir değil mi?

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Eğer hiçbir şey eksik değilse, o zaman da tam olmaz mı? Eğer aynı şeyden dolayı aynı şekilde isimlendiriliyorlarsa o zaman eksikleri olduğu zaman da tam ya da toplam olamazlar.

THEAITETOS: Bu durumda sanki tam ve toplam arasında da bir fark yok gibi.

SOKRATES: Daha önce bir yerde parçalar varsa, oradaki bütünün parçaların toplamı olduğunu söylemedik mi?

THEAITETOS: Söyledik.

SOKRATES: O halde biraz önce söylediğim gibi, bir hece ögenin kendisi değilse o zaman öğelerin parça olarak içeride olmaları gerekmez mi? Eğer bunlar aynıysa da aynı şekilde tanınmaları gerekmez mi?

THEAITETOS: Doğru söylüyorsun.

SOKRATES: Bizse bu düşünceden uzak durmak için, ikisinin farklı olduğunu iddia etmiştik.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Eğer harfler parçalara benzemiyorsa, belki de hece gibi ögesi olmayan bir şeyin parçasıdırlar, ne dersin?

THEAITETOS: Hayır Sokrates! Öğeleri parça olarak belirledikten sonra, bunlardan vazgeçip başka bir yerde öge aramak saçma olurdu.

SOKRATES: Bu durumda hecenin bölünemez bir şey olduğunu kabul etmemiz gerekecek.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Biraz önce bir şeyin doğruluğunu kabul etmiştik. Diğer şeyleri oluşturan ana parça için kanıta ihtiyacımız yoktu. Çünkü başlangıç olanın özü itibariyle diğerlerinden farkı vardı. Hem bu şeyler katışık da değillerdi. Bu türden şeyler, kendilerinden farklı olan diğer şeyleri sadece basit bir eklemeyle ifade edemezler. Zaten bu nedenle de kanıtlanamaz ya da bilinemezdirler.

THEAITETOS: Evet, bunu konuştuğumuzu hatırlıyorum.

SOKRATES: O halde bir öğeyi basit ve bölünemez yapan şey bu mudur? Yoksa başka bir şey mi vardır? Bana kalırsa, neden budur.

THEAITETOS: Ben de sana hak veriyorum.

SOKRATES: Eğer parçası yoksa ve sadece bir şekilden ibaretse, hecenin ve harfin aynı kökten olduğunu söylememiz gerekir.

THEAITETOS: Kesinlikle.

SOKRATES: Eğer heceler birkaç harften oluşuyorlarsa ve harfler hecelerin parçalarıysa, her ikisinin de aynı oranda kanıtlanabilir ve bilinebilir şeyler olmaları gerekir. Çünkü parçaların toplamı ve bütün aynı şeydir demiştik.

THEAITETOS: Çok haklısın.

SOKRATES: Oysa bir ve bölünemez ise bu durumda hece ve harf kanıtlanamaz ve bilinemez olmalıdır. Çünkü aynı nedenlerden, aynı sonuçlara ulaşmamız gerekir.

THEAITETOS: Çok doğru.

SOKRATES: Yani hece ve harften birinin bilinebilir ve kanıtlanabilir, diğerinin ise bilinemez ve kanıtlanamaz olması kabul edilebilecek bir yaklaşım değildir.

THEAITETOS: Eğer kanıt doğruysa kesinlikle kabul edemeyiz.

206 **SOKRATES:** Peki ne yapmalıyız? Yazmayı öğrendiğin zaman, sen de bir şeyler görmüştün. Bu gördüklerinden dolayı benim düşüncemin karşıtını doğru bulmuyor musun?

THEAITETOS: Nedir bu gördüğüm?

SOKRATES: Harfleri öğrendiğinde, sana öğretilenleri duyduğun ya da yazacağın zaman karıştırmamak için hem kulağını hem de gözünü kullanarak teker teker inceliyordun.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Yine kitara çalmayı öğrenmek nedir? Hangi telden hangi sesin çıkacağını öğrenmek değil midir? Bu söylediğim şey de müziğin parçalarından birisi değil mi?

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Eğer bildiğimiz harflerden ya da hecelerden hareketle bir sonuca varmak isteniyorsa, bu noktada

olması gereken şey karşılaştırma yapmaktır. Bu sayede konuyu daha iyi bir şekilde kavrayabilmek için uygun bilgiye ulaşabiliriz. Şimdi biri kalkıp bütünü bildiğimizi ancak parçaları bilmediğimizi söylerse, bu durumun saçma olduğunu söylemez miyim?

THEAITETOS: Kesinlikle evet.

SOKRATES: Bence bu konuda farklı kanıtlar da vardır.

Öte yandan öncelikle kendi tanımımıza göre hareket etmeliyiz. En iyi bilgiye doğru sanıyla ulaşılabilceğini söylemiştik, şimdi bunu inceleyelim.

THEAITETOS: Tamam.

SOKRATES: Bu ifade bize üç farklı anlam getirmekte.

THEAITETOS: Nedir bunlar?

SOKRATES: Öncelikle düşüncelerimizin sesler sayesinde, fiiller ve isimler olarak söylendiğini belirtelim. Bu sayede sanılarımız, sanki dudaklarımızdan çıkan seslere dönüşüyor. Bunlar da bir aynada ya da suda yansımaktadırlar. Sence bu bir kanıt değil mi?

THEAITETOS: Evet, çünkü konuşan insan için bir şey anlattığını söylemekteyiz.

SOKRATES: Eğer konuşamama ya da duyamama gibi sorunlarımız yoksa, herkes bunu yavaş ya da hızlı bir şekilde yapabilir. Özetle söylememiz gerekirse, herkes bir konudaki sanılarını ifade edebilir. Buradan hareketle doğru sanı varsa, kanıtın da bilginin de var olması gerektiği sonucuna varabiliriz.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Fakat bu konuda aceleci davranarak şu anda söz ettiğimiz iddiada bulunanları sanki hiçbir şey söylememişler gibi suçlamamak gerekir. Belki de bunu yapandan çok, bir şeyin özünü soranlara, sadece öğeleri sıralayarak yanıt vermek gerekiyordu.

THEAITETOS: Anlayamadım.

SOKRATES: Örneğin Hesiodos¹² arabadan söz ediyorsa arabadaki kısımları sıralar. Oysa ben ya da belki de sen, bunu bilemeyiz. Arabanın ne olduğu sorusuna ise tekerlek, üst ve alt koltuklar, boyunduruk gibi kelimeleri kullanarak yanıt veririz.

THEAITETOS: Tamam.

SOKRATES: Fakat bize soruyu soran insan, parçalarda olduğu gibi sadece heceleri sıralamamızı yeterli bulmayacaktır. Oysa yanıtımız doğru sanıdan hareketle verilmişti. Öte yandan kendimizi dil konusunda bilgili olarak varsaymaktayız. Theaitetos ismini, gramatik ve söz dizimi anlamında açıklayabileceğimizi düşünüyoruz. Fakat daha önce de belirttiğimiz şekilde, doğru sanıya sahip insanların doğru sanıya sahip öğeleri tek tek incelemeden bilimsel bir yanıt verme şansları yoktur.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Bizim araba hakkında doğru bir sanımız olduğu açık. Ancak arabanın tüm parçalarını doğru bir şekilde sıralayabilen insan gerçekten de onun özünü biliyordur. Oysa bu insan artık sanıyı aşmış ve kanıtları bilen bir insan olarak araba hakkında yeterli ve bilgili bir insan haline dönüşmüştür. Çünkü bu insan tüm parçaları bildiği için bütünü de biliyordur.

THEAITETOS: Sokrates! Sence bu düşünce doğru mu?

SOKRATES: Sen ne dersin? Sana göre de bir bütünün parçaları aracılığıyla açıklanması bir kanıt değil midir? Sana göre de birleşik parçalara ya da daha büyük parçalara göre yapılan açıklamalar kanıt sayılmaz, değil mi? Konuya devam edebilmemiz için bana bu konudaki görüşlerini söylemen gerekir.

12 MÖ 8. yüzyılda yaşamış Yunan şair, eserlerinden *İşler ve Günler* ve *Tanrıların Doğuşu* günümüze ulaşmıştır.

THEAITETOS: Aynı düşüncedeyim.

SOKRATES: Bir insan bir şeyi gerçekten de bilmiyorsa, bu şeyin bazen bir şeye bazen ise bir başka şeye ait olduğunu söylemesi gibi bir durumdan mı söz ediyorsun?

THEAITETOS: Zeus adına yemin ederim ki bunu kastetmemiştim.

SOKRATES: Peki yazmayı öğrendiğin zaman sen de diğer öğrenenler de hata yapmadınız mı?

THEAITETOS: Yani heceleri okurken bunların farklı harflerden oluştuğunu sanmamız, aynı harfi zaman zaman farklı heceler içinde okumuş olmamız gibi hatalardan mı söz ediyorsun?

SOKRATES: Evet.

THEAITETOS: Zeus adına yemin ederim ki bu türden hatalar olmuştu, ancak bu durumdayken bilgi sahibi olduğumu iddia etmiyordum.

SOKRATES: Şimdi birisi Theaitetos ve Theodoros isimlerini yazacak diyelim. Bu insan başlangıçta theta ve epsilon harflerini kullanırsa bu insanın kelimelerin ilk heceleri bildiğini söyleyebilir miyiz? 208

THEAITETOS: Hayır, bu durumda henüz bilmediğini daha önceden söylemiştik.

SOKRATES: Diğer hecelerde de benzeri bir durum olmaz mı?

THEAITETOS: Olabilir.

SOKRATES: Bu durumda yazan kimse parçaları benzetme yoluyla doğru bir şekilde Theaitetos yazmayı başarabilir.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Özetle bunu yaparken, gerçek bilgiye sahip olmayıp sadece doğru sanıyla hareket ederek davranmış olacaktır.

THEAITETOS: Haklısın.

SOKRATES: Doğru sanının dışında bir de açıklama yapmasına rağmen bu şekilde davranmıştır. Çünkü parçalardan yardım alıp bütüne ulaşmayı deniyor, bu duruma da açıklama demiştik.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: O halde adına bilgi demediğimiz fakat kanıttan yola çıkılan doğru sanı diye bir şey var.

THEAITETOS: Haklı gibisin.

SOKRATES: Yani bilgi konusunda çok ciddi bir kanıt elde ettiğimizi sanmıştık ama yanılmışız. Belki de henüz yanılıp yanılmadığımızı konuşma zamanı değil, belki de kanıt denilen şeyin anlamlarından üçüncüsünü seçeceğiz.

THEAITETOS: Tamam ama bu üçüncüsü ne? İlki düşünülen şeyin konuşmaya yansımaları, ikincisi ise şu an söz ettiğimiz parçalardan bütüne ulaşma. Peki ya üçüncüsü?

SOKRATES: Herkesin konuştuğu şey, bütünü parçadan ayıran işareti bulmak.

THEAITETOS: Bir örnekle açıkla mısın?

SOKRATES: Örneğin güneş için gökyüzünde olduğunu, dünyanın etrafındaki gezegenler arasında en parlak olan olduğunu söylersek bu yeterince açıktır.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Kısacası şunu söylüyorum: Bir insan farkları anlıyorsa birilerinin söylediği gibi aslında o açıklamayı da anlıyordur. Oysa ortak olandan söz ettikçe, açıklama da ortak olana dayanmaya başlar.

THEAITETOS: Anladım, açıklaman benim için yeterli.

SOKRATES: Bir konuda doğru sanıyı ve o konuyu diğer şeylerden ayıran şeyi fark ettiğimiz zaman, gerçekten konuyu öğrenmiş oluruz, oysa ilk önce sadece doğru sanıya sahiptik.

THEAITETOS: Evet, aynı düşüncedeyim.

SOKRATES: Theaitetos! Eğer bir resme gereğinden fazla yaklaşırsan resimden hiçbir şey anlayamazsın. Şimdi benim de durumum bu şekilde, fazlaca yaklaştığım için bir şey anlamıyorum. Oysa uzaktan bakıldığı zaman bir sonuca ulaşılıyordu.

THEAITETOS: Söylediğini anlamadım.

SOKRATES: Şöyle anlatmaya çalışayım: Seninle ilgili bir doğru sanıya sahibim, fakat seni de eklediğim zaman seni tanımış oluyorum, eğer seni eklemesem sadece sanıya sahip olurum demektir. 209

THEAITETOS. Tamam.

SOKRATES: Ancak seni eklemekten kastım, senin diğerlerinden farkını ortaya koymamdır.

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Bu durumda sadece bir sanıya sahipsem, seni diğerlerinden ayıramam demektir.

THEAITETOS: Haklı olabilirsin.

SOKRATES: Yani sen de olduğu gibi, diğer insanlarda da var olan bir şeye dair izleri görüyordumdur.

THEAITETOS: Böyle olmalı.

SOKRATES: Zeus adına sana soruyorum. Eğer durum bu şekildeyse, ben nasıl başka bir insandan daha çok senin hakkında bir şeyler düşünebilirim? Yani ağzı, yüzü, burnu, gözleri olan bir insanı Theaitetos olarak varsaymaktayım. Böyle bir düşüncedeysen Theaitetos'u, Theodoros'u ya da atasözünde söylen- diği gibi Mysialılardan birini daha mı iyi tanıyaca- ğım?

THEAITETOS: Böyle bir şey olamaz.

SOKRATES: Oysa sadece burunu ya da gözleri düşün- mekle kalmayıp, o burunun ve gözlerin şekillerini de düşündüğüm zaman seni, kendimi ya da başka birini düşünmez miyim?

THEAITETOS: Tabii ki.

SOKRATES: Senin burun şeklin ya da bedensel özelliklerin hakkında bir fikrim olmadan önce Theaitetos hakkında bir şeyler söyleyemem. Ancak bu konuda bir fikrim olduktan sonra Theaitetos hakkında söylenenleri hatırlayacağım ve bu sayede sanı ortaya çıkacak.

THEAITETOS: Tamam.

SOKRATES: Bu nedenle doğru sanı demek aradaki farkı bilmektir.

THEAITETOS: Haklı gibisin.

SOKRATES: O halde doğru sanıdaki açıklamadan kastımız başka ne olabilir? Eğer farkı sanı yardımıyla göreceksen bu garip olmaz mıydı?

THEAITETOS: Anlayamadım.

SOKRATES: Eğer iki şey arasındaki farka dair doğru bir sanımız varsa, bu durumda iki şeyin birbirlerinden ne şekilde farklı olacakları hakkında da doğru sanıya sahip olmak gerekir. Bu hesapta çevrilen bir sopa, topuz ya da bu türden farklı bir şey dönme durumuyla karşılaştırıldığında hiçbir değer taşımaz. Bu durum, adeta kör birinin isteyeceği gibidir. Bir şey elimizdeyse ve sandığımız şeyi doğru anladığımızı eklemek, sadece tamamen kör bir insanın isteyebileceği bir şeydir.

THEAITETOS: Peki, biraz önceki sorun neyi kastediyordu?

210 **SOKRATES:** Böyle olunca da bilgi komik bir şeye dönüşür. Çünkü bilmek değil de tahminle kavramaktan bahsediliyor. Evet, bilmek ve bilgi edinmek birbirlerinden farklı şeylerdir değil mi?

THEAITETOS: Doğru.

SOKRATES: Yani kendisine bilgi nedir diye bir soru sorulsa "fark bilgisi ve doğru tahmindir" diyecektir. Çünkü açıklamanın eklenmesinden kasıt buydu.

THEAITETOS: Çok haklısın.

SOKRATES: Ancak bilgiyi aradığımız zaman, farkın bilgisi ya da başka bir şeyin bilgisi ve beraberinde doğru tahmin ifadelerini kullanmamamız gerekir. Theaitetos! Bilgi algı değildir, doğru tahmin değildir, ispat sonucunda ortaya çıkan doğru tahmin de değildir.

THEAITETOS: Evet.

SOKRATES: Ne dersin bilgi konusunda halen doğum yapmamız gerekiyor mu? Halen acı çekiyor musun? Yoksa bu işten kurtulduk mu?

THEAITETOS: Zeus adına yemin ederim ki kurtulduk. Sahip olduğumdan çok daha fazlasını senin yardımınla çıkardım.

SOKRATES: Ne dersin? Benim ebelik sanatım sayesinde büyütülmeyecek olan bebekleri görmüyor muyuz?

THEAITETOS: Çok doğru.

SOKRATES: Theaitetos! Bundan sonra yeniden gebe kalmak istersen ve kalırsan bu incelememizden dolayı çok daha iyi düşüncelerin olacak. Gebe kalmadığında ise etrafındakiler senden daha az sıkılacaklardır, ayrıca bilmediğin şeyi bildiğini düşünmeyeceksin ve daha mütevazı olacaksın. Benim sanatımın yapabilecekleri böyle, daha fazlası elimden gelmez, hem eski insanların ya da günümüzde yaşayanların sahip oldukları muhteşem bilgilere de sahip değilim. Ancak ebelik sanatını ben ve annem, tanrıdan edindik. Annem kadınları, ben erkekleri doğurtuyorum. Her ikimiz de soylu ve iyi insanlar doğurturuz. Artık Meletos'un bana karşı açtığı dava için gitmem gerekiyor. Theodoros! Yarın erken gel ve yine burada buluşalım.

The first of the two main components of the
 research project was a detailed study of the
 historical development of the various
 institutions and organizations which
 have been instrumental in the process of
 development in the region.

The second component of the project was
 a study of the various factors which
 have influenced the development of the
 region. This study was carried out in
 the form of a series of interviews with
 the various officials and members of the
 various organizations and institutions
 which have been instrumental in the
 process of development in the region.

The results of the study are presented in
 the form of a series of chapters. The
 first chapter is a general introduction to
 the project. The second chapter is a
 study of the historical development of the
 region. The third chapter is a study of the
 various factors which have influenced the
 development of the region.

The fourth chapter is a study of the
 various organizations and institutions
 which have been instrumental in the
 process of development in the region.
 The fifth chapter is a study of the
 various factors which have influenced the
 development of the region.

The sixth chapter is a study of the
 various factors which have influenced the
 development of the region.

KAYNAKÇA

- Anderson, H., *The Argument of Plato*, London, 1935.
- Annas, J., *An Introduction to Plato's Republic*, Clarendon Press, Oxford, 1988.
- Aristoteles, *Metafizik* (çev. A. Arslan), Sosyal Yayınları, İstanbul, 1996.
- Arthur, A. W. H., *Merit and Responsibility: A Study in Greek Values*, Chicago, 1975.
- Baldwin, C. S., *Ancient Rhetoric and Poetic*, Macmillan, New York, 1924.
- Barker, E., *Greek Political Theory*, Methuen, London, 1964.
- Barnes, J., *The Presocratic Philosophers*, Routledge and Kegan Paul, London, 1982.
- Bluck, R. S., *Plato's Life and Thought*, London, 1949.
- Brandwood, L., *A Word Index to Plato*, Leeds, 1976.
- Brandwood, L., *The chronology of Plato's dialogues*, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.
- Brehier, E., *Histoire de la Philosophie*, vol. 1, *Antiquité et le Moyen-Age*, PUF, Paris, 1983.
- Brommer, R., *Eidos et Idea. Étude sémantique et chronologique des œuvres de Platon*, Assen, 1940.
- Brun, J., *Platon et L'Académie*, Paris, 1960.
- Cevizci, A., *Sokratik Diyaloglarda Yöntem* (yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara, 1984.
- Cevizci, A., (der), *Platon Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, cilt 1: *İdealar Kuramı*, Ankara, 1989.
- Cevizci, A., *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, 4. Baskı, Asa Kitabevi, Bursa, 2006.
- Coplestone, F., *A History of Western Philosophy*, 5th edit., 1. cilt, Burns Oates and Washbourne Ltd., London, 1966.

- Dherbey, G. R., *Les Sophistes*, PUF, Paris, 1985.
- Diogenes Laertios, *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri* (çev. Candan Şentuna), YKY, İstanbul, 2003.
- Dodds, E. R., *Plato's Gorgias*, Oxford University Press, Oxford, 1971.
- Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun I*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak 1974.
- Eflatun, *Büyük Klasikler: Eflatun II*, Hürriyet Yayınları, İstanbul, Ocak 1975.
- Eralp, H. V., *Platon I, Hayatı, Eserleri, Sokratik Diyaloglar*, İstanbul, 1953.
- Frazer, J. G., *The Growth of Plato's Ideal Theory*, New York, 1930.
- Friedlander, P., *An Introduction to Plato* (trans. by H. Meyerhoff), New York, 1958.
- Furley, D. J., "Homer", *The Encyclopedia of Philosophy* (ed. by P. Edwards), vol. 4, Macmillan Comp., New York, 1967, ss. 61-63
- Gould, T., *The Ancient Quarrel Between Poetry and Philosophy*, Princeton University Press, Princeton, 1990, s. 35.
- Görgemanns, H., *Platon*, Heidelberg, 1994.
- Griswold, C., "Platon on Rhetoric and Poetry", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. N. Zalta), [http:// plato.stanford.edu archives / fall 2005 / entries](http://plato.stanford.edu/archives/fall2005/entries/).
- Grube, M. A., *The Trial and Death of Socrates*, Indianapolis, 1975.
- Guthrie, W. K. C., *Socrates*, Cambridge University Press, Cambridge, 1971.
- Guthrie, W. K. C., *A History of Greek Philosophy*, vol. IV, *Plato, The Man and His Dialogues: Earlier Period*, Cambridge, Cambridge University Press, 1975.
- Güzey, K., "Platon Felsefesinin Toplumsal Kökleri" *Felsefe Dergisi* (1988/1), ss. 11-24.
- Hare, R. M., *Plato*, Oxford University Press, Oxford, 1982.
- Havelock, E. A., *A Preface to Plato*, Harvard University Press, Cambridge, 1982.

- Hintzen, B., *Das Partizip Praesens in Ciceros Reden unter Einbeziehung des Partizip Perfekt der Deponentien*, Münster-New York, 1993.
- Irwin, T., *Plato's ethics*, Oxford University Press, New York, 1995.
- Jaeger, W., *Paideia: The Ideals of Greek Culture* (trans. by G. Highet), 3 vols., New York, 1934.
- Karasan, M., *Eflatun'un Devlet Görüşü*, MEB, İstanbul, 1947.
- Kerferd, G., "Hippias", *The Encyclopedia of Philosophy* (ed. P. Edwards), MacMillan Comp., New York, 4th vol., 1967, ss. 5-6.
- KÇAK; Klasik Çağ Araştırmaları Kurumu, *Sempozyum II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.
- Kraut (ed.), *The Cambridge Companion to Plato*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.
- Ledger, G. R., *Re-Counting Plato: A Computer Analysis of Plato*, Oxford University Press, New York, 1990.
- Levinson, R. B., *In Defense of Plato*, Cambridge, 1953.
- Liddle H. G., – R. Scott, *Greek Lexicon*, Revised Edition by H. Stuart Jones, Oxford, 1973,
- Macdowell, D., *The Law in Classical Athens*, Ithaca 1978.
- Mansion, S., *Le Jugement d'Existence chez Aristote*, Louvain, 1972.
- Maranhao T. (ed.), *The Interpretation of Dialogue*, Chicago University Press, Chicago, 1990.
- Martinez, J. A., *A bibliography of writings on Plato*, San Diego, 1978.
- Most, G. W., "Hesiod", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. Craig), Routledge, New York, 2000, s. 351.
- Most, G. W., "Homer", *Routledge Encyclopedia of Philosophy* (ed. by E. Craig), Routledge, New York, 2000, s. 361.
- Murray, P., *Plato on Poetry*, Cambridge University Press, Cambridge, 1996.
- Nadaff, R. A., *Exiling the Poets: the Production of Censorship in Plato's Republic*, University of Chicago Press, Chicago, 2002.
- Paksüt, F., "Platon'da Ahlak ve Eğitim", KÇAK II, ss. 78-93
- Peters, P. E., *Grek Felsefesi Terimleri* (çev. H. Hünler), Paradigma Yayınları, İstanbul, 2004.

- Platthy, J., *Plato. A critical Biography*, Santa Clauss, 1990.
- Platon, *Œuvres Complètes* (traduction par V. Cousin), Paris, 12 cilt, 1922-40.
- Platon, *Yasalar* (çev. C. Şentuna – S. Babür), Ara Yayıncılık, İstanbul, 1988.
- Platon, *Sokrates'in Savunması* (çev. A. Cevizci), Sentez Yayınları, Bursa, 2008.
- Platon, *Devlet* (çev. S. Eyüboğlu- M. A. Cimcoz), İş Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
- Platon, *Mektuplar* (çev. F. Akderin), Say Yayınları, İstanbul, 2010.
- Rosen, S., *The Quarrel Between Philosophy and Poetry*, Routledge, Chapman and Hall, New York, 1988.
- Ross, D., *Plato's Theory of Ideas*, Oxford University Press, Oxford, 1951.
- Santas, G. X., *Socrates: Philosophy in Plato's Early Dialogues*, Routledge and Kegan Paul, London, 1979.
- Saunders, T. J., *Introduction to Ion*, Penguin Books, London, 1987.
- Shorey, P., *The Unity of Plato's Thought*, Chicago University Press, Chicago, 1903.
- Shorey, P., *What Plato Said?*, Chicago University Press, Chicago, 1933.
- Stenzel, J., *Plato's Method of Dialectic* (trans. by D. J. Allan), New York, 1973.
- Taylor, A. E., *Plato: The Man and His Work*, 7th edit., London, 1971.
- Versenyi, L., *Sokratik Hümanizm* (çev. A. Cevizci), 3. Baskı, Sentez Yayınları, Bursa, 2007.
- Vlastos, G., *Studies in Grek philosophy, II. Socrates, Plato and their tradition* (ed. by D. W. Graham), Princeton, N. J., 1995.
- Vogel, C. J. De, *Rethinking Plato and Platonism*, Leiden, 1986.
- Wedberg, A., "İdealar Kuramı", *Platon'un Felsefesi Üzerine Araştırmalar*, cilt 1. *İdealar Kuramı* (der. A. Cevizci), Gündoğan Yayınları, Ankara, 1990.
- Zeller, E., *Grek Felsefesi Tarihi* (çev. A. Aydoğan), Say Yayınları, İstanbul, 2004.

